شاهه لطف الله قادري

جو

ڪلام

تحقيق ۽ تصحيح

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

ثقافت کاتو حڪومت سنڌ

Scanned by CamScanner

شاه لطف الله قادريءَ رحمة الله عليه

جو ڪلام

تحقيق ۽ تصحيح

ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ

ثقافت کاتو، حڪومت سنڌ

Scanned by CamScanner

کتاب جو نالو : شاھ لطف اللہ قادريءَ جو ڪلام
تحقيق ۽ تصحيح : ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ
ڇاپو : ٽيون 2010
تعداد : 1000 ڪاپيون
قيمت : سؤ روپيا
ڪمپوزنگ : لعل محمد قريشي
ڇپيندڙ : عريبہ پبليڪيشنس ڪراچي5210909
ڇپائيندڙ: ثقافت کاتو حڪومت سنڌ

ھن ڪتاب جا حق ۽ واسطا
ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ وٽ محفوظ آھن

قيمت : 100 روپيا

Title of Book : Shah Lutf Allah Qadri Jo Kalam
Research By: Dr. Nabi Buksh Khan Baloch
Edition : Third 2010
Quantity : One Thousand
Composing : Lal Mohammad
Printer : Areeba Publications Karachi
Publisher : Culture Department, Govt. of Sindh

Price : Rs: 100

نوٽ: ھي ڪتاب ڪلچر ڪتاب گھر، ويجھو ايم. پي. اي ھاسٽل
سر غلام حسين ھدايت اللہ روڊ تي دستياب آھي.
فون نمبر : 021-9206073-9206144

Scanned by CamScanner

فهرست

- ناشر طرفان 5
- مهاڳ 7
- مقدمو 8
- متن رسالي جو 51
- قسم اول: وحدت 54
- قسم ٻيو: سالڪن جو سلوڪ 62
- قسم ٽيون: چئن ڪلمن جي صفت 68
- قسم چوٿون: توحيد ۽ موحد 76
- قسم پنجون: عشق ۽ عاشقن جو حال 89
- قسم ڇهون: فقر ۽ فقير 99
- قسم ستون: پير، مرشد ۽ جوڳي 131
- منهاج المعرفت مان سنڌي بيت 136

Scanned by CamScanner

ناشر طرفان

شاهه لطف الله قادري (1020-1090ھ) سنڌيءَ جي ڪلاسيڪي شاعري جي حوالي سان تمام وڏو نالو آهي. سندس ٻه ڪتاب "سنڌي رسالي" ۽ "منهاج المعرفت" تي سنڌ جي وڏي عالم، اديب ۽ پارکو، تحقيق ڪري ترتيب ڏنو ۽ ان کي شاهه لطف الله قادري جو ڪلام جي عنوان سان سڀ کان پهريان انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي 1968ع ۾ شايع ڪيو. ڪتاب جو ٻيو ڇاپو 2004ع ۾ پڌرو ڪيو ويو. ڊاڪٽر بلوچ صاحب، لطف الله قادري جي ان ڪلام کي ميين شاهه عنات جي ڪلام ۽ حضرت شاهه عبدالڪريم جي ڪلام جي بيتن جي ڪڙي قرار ڏنو آهي. ڪتاب ۾ ڊاڪٽر بلوچ صاحب جن جو لکيل مقدمو به وڏي اهميت جو حامل آهي، جو ان ۾ لطف الله قادري جي سوانح حيات ۽ شاعري تي عالمانه گفتگو ڪئي ويئي آهي.

ثقافت کاتي حڪومت سنڌ جي اها ڪوشش رهي آهي ته سنڌ جي تاريخ، آڳاٽي ادب، آثار قديمه ۽ ٻين اهم موضوعن تي ڪتاب شايع ڪري. ان کان علاوه اهي ڪتاب به ٻيهر ڇپرايا وڃن، جيڪي هن وقت مارڪيٽ ۾ موجود نه آهن. ثقافت کاتي طرفان گذريل ٻن سالن ۾ کاتي جي وزير، محترمه سسئي پليجو جي هدايتن تي شاهه جو رسالو، سچل سرمست جو رسالو، شاهه

عبدالڪريم بلڙي واري جو ڪلام ۽ ڪلام گرهوڙي پيهر شايع ڪيا ويا آهن. ان رٿا تحت لطف الله قادري جو ڪالم شايع ڪيو پيو وڃي.. اميد آهي ته پڙهندڙ اسان جي هن ڪوشش کي ساراهيندا.

شمس جعفراڻي

سيڪريٽري

ثقافت کاتو، حڪومت سنڌ

Scanned by CamScanner

مهاڳ

شاهه لطف الله قادري (1020-1090هه) جي "سنڌي رسالي" جو دستياب ٿيڻ ۽ پڻ سندس هڪ ٻي ڪتاب "منهاج المعرفت" جو ملڻ سنڌي علم ادب لاءِ هڪ نيڪ فال آهي. انهن ٻن ڪتابن مان هٽ ڪيل ساڍن ٽن سون ڪن بيتن جو هيءُ اڳاٽو ۽ ناياب ذخيرو، سنڌيءَ جي اساسي (ڪلاسيڪي) شاعري جي تاريخ کي روشن ڪري ٿو. ميين شاهه عنات جو ڪلام، حضرت شاهه عبداللطيف کان فوري اڳ واري دور جو سرمايو آهي. لطف الله قادري جو رسالو ۽ بيت وري ميين شاهه عنات جي ڪلام ۽ شاهه عبدالڪريم جي مثالي بيتن جي وچ واري ڪڙي آهن. شاهه لطف الله قادري جي بيتن جي اشاعت سان شاهه عبدالڪريم بلڙي قاضي قادن کان وٺي شاهه عبداللطيف جي دور تائين سنڌي اساسي شاعري جي ارتقاء ۽ عروج جي تاريخ روشن ٿئي ٿي.

سنڌ يونيورسٽي کي جس جڳائي جنهن جي اشاعتي پروگرام هيٺ هيءُ اهم ڪتاب شايع ٿي رهيو آهي. محترم شيخ محمد سومار (ساڪن بدين) جا وڏا احسان جو شاهه لطف الله جو "سنڌي رسالو" هٿ ڪري ڏنائين. حافظ احمد لاکي (ساڪن لڳ ميرپور بٺورو) جا قرب جو "منهاج المعرف" وارو قلمي مجموعو بنده جي حوالي ڪيائين. محترم محمد طالب لوهار، ممتاز مرزا ۽ شيخ محمد اسماعيل پريس ڪاپي تيار ڪرڻ ۽ پروفن پڙهڻ جو بار پنهنجي ذمي ڪيو. مسٽر غلام علي الانا ان جي ڇپائي جو انتظام ڪيو ۽ سنڌ يونيورسٽي پريس جي مئنيجر مسٽر اعجاز محمد صديقي ۽ محمد حسن بلوچ ۽ سندس ساٿي ڪمپازيٽرن، ڪتاب جي سهڻي ڇپائي ڏانهن توجهه ڏنو. بنده انهن سيني صاحبن جو شڪر گذار آهي.

سنڌ يونيورسٽي حيدرآباد
25 ذوالحج 1387هه
25 مارچ 1968ع

خادم العلم
نبي بخش

Scanned by CamScanner

باسمه تعاليٰ

مقدمو

بيتن جا سرچشما

شيخ المشائخ شاهہ لطف الله قادري جا هي ناياب بيت، سنڌس ٻن مکيہ ڪتابن "منهاج المعرفت" ۽ "سنڌي رسالي" مان مليا آهن، جن جو احوال هيٺينءَ ريت آهي:

منهاج المعرفت: سنہ 1955ع ڌاري ڊاڪٽر پروفيسر نبي بخش قاضي ڪان مرحوم ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽي کي ٻڻ هي ڪتاب مليو جنهن جي آڌار تي ماهنامہ "نئين زندگي" سيپٽمبر 1958ع ۾ ڊاڪٽر صاحب مرحوم "سنڌي قديم شاعري (شاهہ ڀٽائي کان اڳ)" جي عنوان سان هڪ مضمون لکيو، جنهن جو مهاڳ هن طرح آهي:

"ٿيو سال اتفاق سان عزيزم پروفيسر قاضي نبي بخش جي معرفت "بيان العارفين" جو هڪ نسخو مليم، جنهن سان گڏ لطف الله قادريءَ جو هڪ نادر فارسي ڪتاب "منهاج المعرفت" بہ شامل هو، جو هن سنہ 1078 هجري ڌاري لکڻ شروع ڪيو، يعني شاهہ لطيف جي ولادت کان 34 ورهيہ اڳي. منجهس قادري طريقي موجب 13 باب سلوڪ جا ڏنل آهن. هر هڪ باب جي آخر ۾ هڪ يا ٻہ بيت سنڌيءَ ۾ ڏنل اٿس. اهڙا بيت ڪل 15 آهن جن مان هڪ ٽن سٽن وارو، ڏهہ چئن سٽن وارا، ٻہ پنج سٽا، هڪ ڇهہ سٽو ۽ هڪ ست سٽو بيت آهي. انهن مان خبر پوي ٿي تہ شاهہ ڪريم جي وفات کان ٿورو پوءِ سنڌي بيت ۾ ڪيتري نہ قدر ترقي ٿي ويئي هئي."

ڊاڪٽر صاحب پنهنجي مضمون ۾ فقط پنج بيت نموني طور ڏنا هئا، پر جيئن تہ "منهاج المعرفت" هڪ آڳاٽو ڪتاب هو، بنده کي بيحد

Scanned by CamScanner

اشتياق رهيو تہ باقي بيت پڻ پڙهي شايع ڪجي، اتفاق سان ڊاڪٽر داؤد پوٽو صاحب سگهوئي پوءِ اسان کان جدا ٿي ويو ۽ راقم کي هن ڪتاب ڏسڻ جو موقعو نہ مليو. جڏهن محترم ڊاڪٽر قاضي نبي بخش صاحب کان پڇا ڪيم تہ ٻڌايائين تہ: ”اهو قلمي ڪتاب ڊي. جي ڪاليج، حيدرآباد جي لئبرري جو هو ۽ مون ڊاڪٽر صاحب جن جي حوالي ڪيو هو. جو پوءِ وٽن ئي رهجي ويو.“

انهيءَ اُميد تي تہ من هي ڪتاب ڪٿان ملي وڃي، مسلسل ڳولا جاري رکي وئي. پنجن سالن بعد سنہ 1963ع ۾ حافظ احمد لاکي جي ڳوٺ (تعلقو ميرپور بٺورو) وڃڻ ٿيو. جتي سندس وڏن جي ڪتبخاني جا باقي بچيل ڪتاب ڏٺا ويا. حافظ احمد صاحب مهرباني ڪري هڪ قلمي جلد تحفي طور ڏنو. جنهن ۾ هيٺيان ڪتاب شامل هئا: 1- منهاج المعرفت، 2- نظم سنڌي (قافيه الف اشباع)، 3- ”رساله ميان سلامت رحمت الله عليه يعني شاهه عبدالڪريم صاحب بلڙي قدس سره“ يعني بيان العارفين (فارسي)، 4- فقه جو هڪ رسالو (فارسي)، 5- هڪ فارسي نظم. هن جلد جي هڪ ورق تي ”فدائي نام محمد مدام ابراهيم“ جي سجع سان مالڪ ”حافظ ابراهيم ولد مرحوم مغفور عبدالوا.......“ جي مهر لڳل آهي ۽ پڻ هڪ آخري ورق تي ”بتاريخ سيزدهم روز دوشنبه ماه مبارڪ ذوالحج سنہ 1202“ لکيل آهي.

هن مجموعي ۾ ”منهاج المعرفت“ جملي 107 ورقن تي شامل آهي ۽ آخر ۾ ڪتابت جي تاريخ هن طرح ڄاڻايل آهي:

”تمت تمام شد نسخه منهاج المعرفت از تصانيف

شيخ لطف الله مرحوم قادري

و از تحرير فارغ شد بتاريخ 14 ماه ربيع الاول سنہ1208 هجري

”رسالي ڪريمي“ جي آخر ۾ ڪتابن جي تاريخ ڄاڻايل ڪانهي، پر ٻئي ڪتاب لڳ ڀڳ ساڳئي وقت جا لکيل ٿا ڀانئجن. ڊاڪٽر دائود پوٽي مرحوم کي قاضي نبي بخش وٽان جيڪو قلمي نسخو مليو هو، تنهن ۾ پڻ ”منهاج المعرفت“ ۽ ”رسالو ڪريمي“ ٻئي شامل هئا، مگر ”منهاج المعرفت“ وارو متن غالباً ناقص هو ڇاڪاڻ تہ ڊاڪٽر صاحب جي لکڻ موجب ان ۾

Scanned by CamScanner

جملي "13 باب سلوڪ جا" ۽ "سنڌي بيت ڪل 15" هئا. اسان جي آڏو جيڪو قلمي نسخو آهي، تنهن جي مقدمي مان ظاهر آهي تہ مصنف هي ڪتاب ايڪيهن بابن ۾ جوڙيو ۽ ان ۾ ڪم از ڪم ويهہ سنڌي بيت موجود آهن.(1) جي اسان "سنڌي رسالي" جي پويان ضميمي طور ڏنا آهن.(2)

سنڌي رسالو: "منهاج المعرفت" جي ملڻ بعد وڏيڪ آسرو ٿيو تہ شايد هن بلند پايي عالم ۽ عارف جا ڪي ٻيا ڪتاب پڻ دستياب ٿين، انهيءَ ڪري وڏيڪ ڳولا جاري رکي وئي. سنہ 1964ع ۾ اسان جي ساٿي ۽ سڄڻ شيخ محمد سومار صاحب (ساڪن بدين) هڪ سنڌي قلمي جلد مطالعي لاءِ موڪليو جو ظاهر ۾ فقه جو ڪتاب ٿي لڳو. ڇاڪاڻ تہ ان جي شروع ڪان وٺي ڳچ حصي تائين سرسري نظر ڪندي فقهي مسئلن ۽ ٻين ديني حڪمن ۽ هدايتن جوئي ذڪر نظر ٿي آيو. ان ڪانسواءِ غلام محمد مزين (حجام) جنهن جي مطالعي هيٺ هيءَ ڪتاب رهيو. تنهن پڻ مٿئين ورق تي نيري مس سان هيٺين عبارت لکي ڇڏي آهي:

"تذڪرة الطالبين سنڌي فقه قلمي آهي"

جوڙيل مخدوم مولوي عبدالله مقتدي مولوي

مرحوم محمد هاشم صاحب رحمت الله عليه ٺٽي يعني نگرواري جو

غلام محمد مزين"

هن جلد جي منڍ وارا اصلوڪا سيئي ورق سلامت نہ هئا. مگر باقي بچيل ورقن تي شروع ڪان آخر تائين ميان غلام محمد مزين نيريءَ مس سان هڪ ڪان وٺي 227 تائين صفحا هڻي ڇڏيا هئا.

فراغت ۾ بنده جڏهن تفصيل سان هن قلمي جلد جو مطالعو ڪيو تہ معلوم ٿيو تہ هيءَ فقط هڪ ڪتاب ناهي مگر هيٺين منظوم سنڌي ڪتابن

1- باب نمبر 1، 2، 3، 4، 5، 6، 9، 10، 11، 12، 13، 14، 15، 16، 17، 18، ان هر هڪ جي آخر ۾ هڪ سنڌي بيت ڏنل آهي. بابت نمبر 19 ۾ ٻہ بيت (وچ ۽ آخر ۾) آهن، باب نمبر 20 ۾ ڪوبہ بيت ڪونهي ۽ وري باب 21 جي آخر ۾ ٻہ بيت ڏنل آهن. موجوده نسخي ۾ باب نمبر 7 ۽ 8 غالباً ناقص آهن ۽ ٿي سگهي ٿو تہ ٻئي ڪنهن بہ نسخي ۾ انهن بابن هيٺ ۽ پڻ باب نمبر 20 هيٺ ڪي بيت موجود هجن.

2- ڏسو هيٺ صفحو 136

Scanned by CamScanner

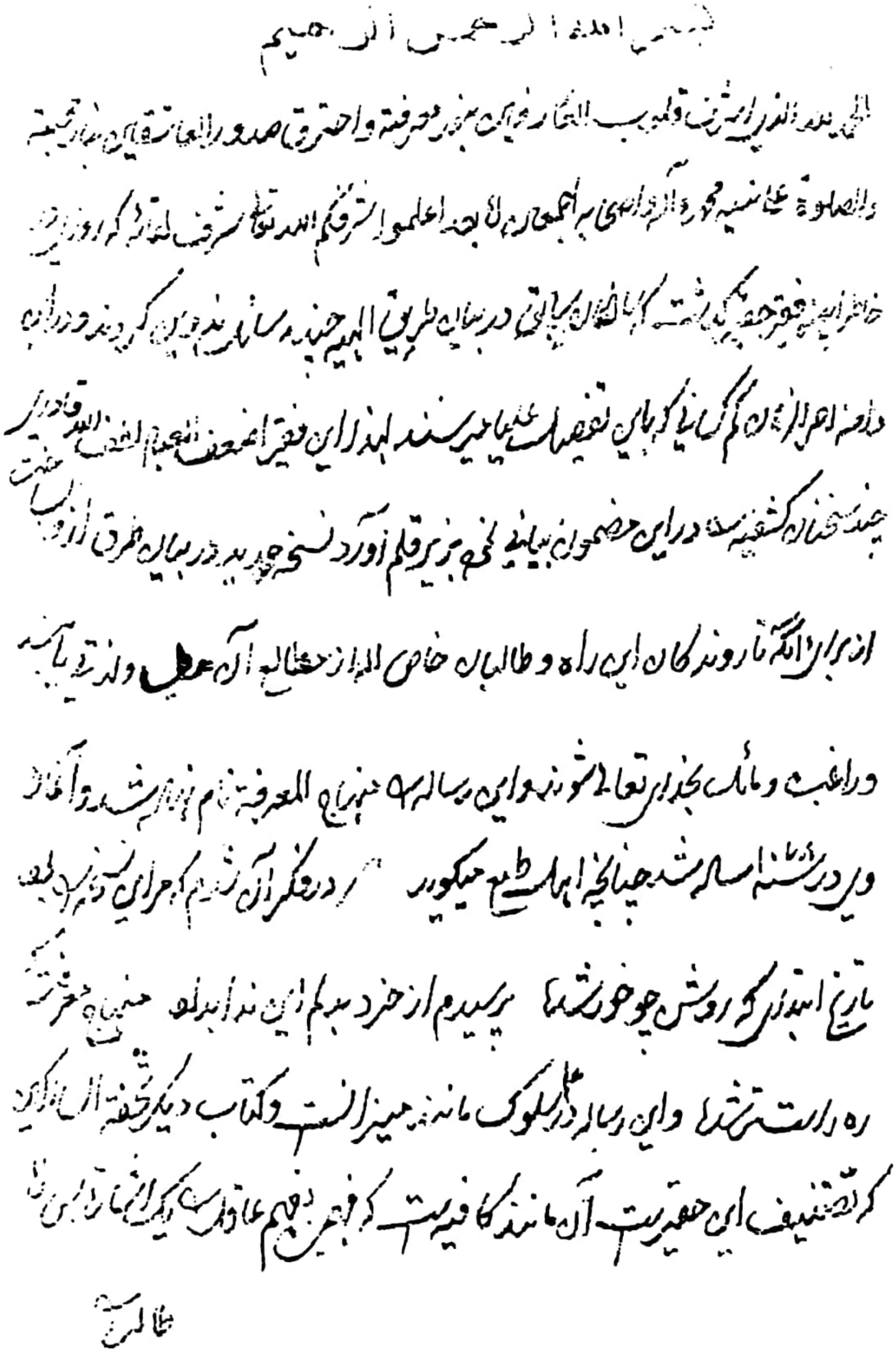

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي زين قلوب العارفين بنور معرفته واحترق صدور العاشقين بنار محبته

والصلوة على نبيه محمد وآله واصحابه اجمعين [illegible] اعلموا ارشدكم الله تعالى [illegible]

[illegible] در بيان طريق الهيه چند رسائل [illegible]

[illegible] لهذا اين فقير اضعف العباد [illegible] قادري

چند [illegible] در اين مضمون [illegible] بر قلم آورد [illegible]

از براي آنكه تا روندگان اين راه و طالبان خاص [illegible]

[illegible] اين رساله منهاج المعرفة نام [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] و اين رساله در سلوك [illegible] و كتاب ديگر تحفة [illegible]

[illegible]

'منهاج المعرفت' جي شروع وارو صفحو

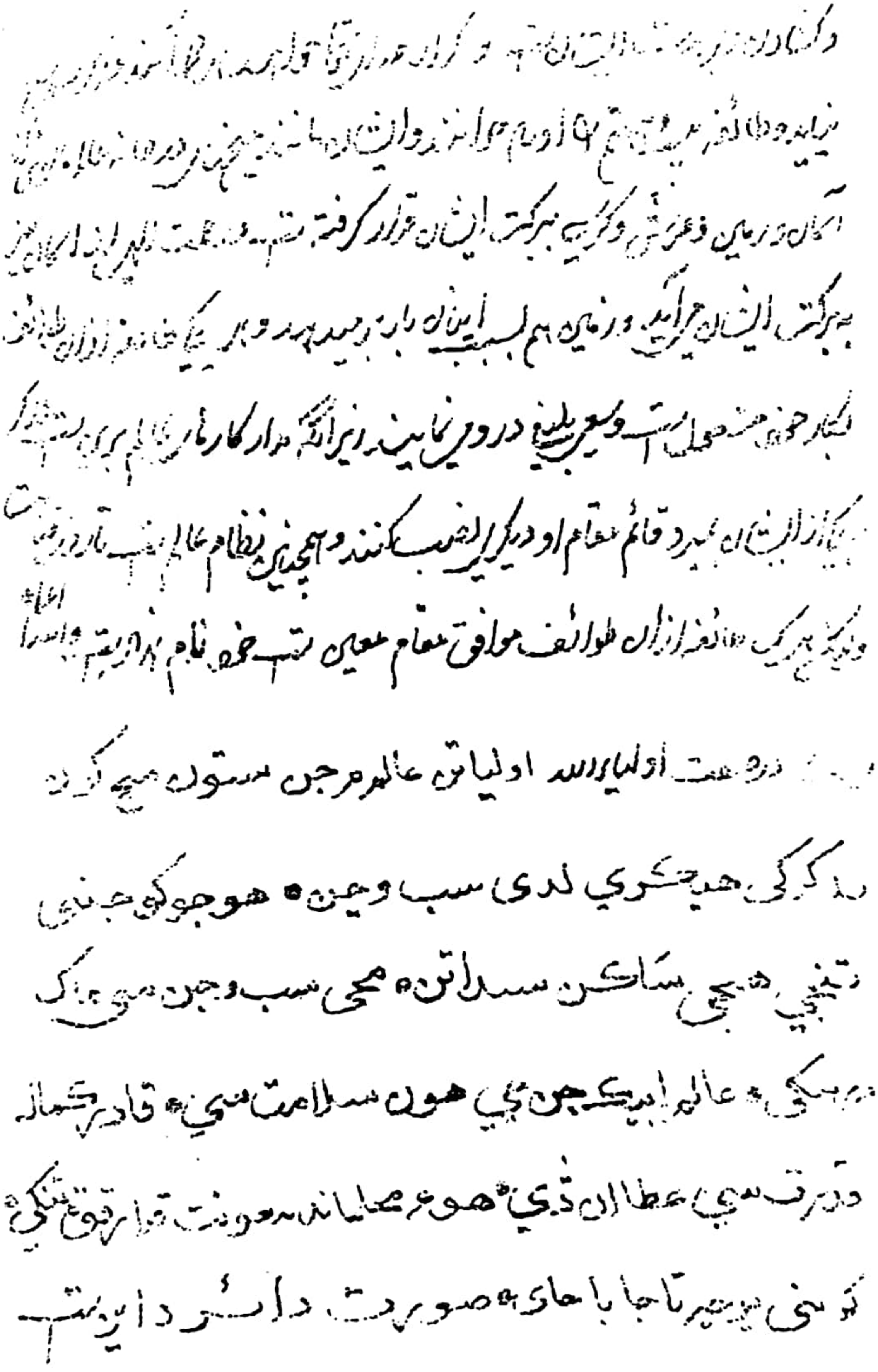

’منهاج المعرفت‘ جي خاتمي وارو صفحو

بسم الله الرحمٰن الرحيم

الٰهي عالم ڌڻي ساڃائي سڀا جا
تهم اثبات منجهه تهم وهاريندڙ تهم وارث وارا
نکو ڪري پان ورندي ڪهکي رسي نڪا
اِت آهي عجز سڀ ڪهم کي نکو ڪير تِ نڪا
جن ڪري تن ڪري پان ورند وپادشاه
سڀ هلن حڪم تهجي مِ ٿيا ڌح رڳ شاه
ڳُوڏا ڪڍو رسالو اِهي فقير جو ريٻٽن
تهو سنڌي وارئي سهلو جن ابوجن
پاهجي بوئي ڪري سگاءِ اِجي سڪن
لطف الله جي لئي پنن ورن سڪن پوترن
ساري شامل سوڪهو مٿي سنائي تهمن
[illegible] وحدت ڏري جي تجالا
[illegible] سالڪن تنهن منجهه صفت
[illegible]

’سنڌي رسالي‘ جي شروع وارو صفحو

[illegible] سنڌيون

اُنِ اَنْدَرِ [illegible] اللهَ جِي ڪا آديسين آهِيرَ

پُسو جو ڪيڙا [illegible] وَجَهِنِ [illegible] ڪا پري

هلي ڪي [illegible] جانا جو ڪير [illegible]

اُوءِ آڪي [illegible] اللهَ [illegible]

[illegible] ڪي نُوري [illegible] وِيارو

واحِدُ [illegible] تِنِ [illegible]

[illegible] وِچا [illegible]

جَني اَنْدَرِ آتَ اللهَ [illegible]

تان ڪي [illegible] جانِي [illegible]

اُنِ [illegible] وِ [illegible] ڪا پري

وِيَا سِيُ اِيمانَ جي [illegible] ڪَنِ [illegible]

لا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ [illegible]

[illegible] سنڌي [illegible]

[illegible]

[illegible]

'سنڌي رسالي' جي خاتمي وارو صفحو

۾ رسالن تي مشتمل هڪ مجموعو آهي. 1- متفرقہ عبارتون (پهريان چار صفحا)، 2 تذڪرة الطالبين مخدوم عبدالله جو (ص5-134) 3- ”چهل حديث“ (ص ص 135-155) 4- عقيقه باب سمجهاڻي (ص156-163) 5- بدعتن خلاف هدايت نامو (ص ص 163-194) 6- درود حاضري پڙهڻ جي تربيت (ص 194-200) 7- نبي ﷺ جن جي شان ۾ شيخ عبدالنبي جي عربي قصيدي جو منظوم سنڌي شرح جوڙيل محمد صلاح جو. 8- بيتن ۾ سنڌي رسالو. هن ”مجموعي“ وارو. اهو آخري ڪتاب ئي شاهہ لطف الله قادري جو رسالو هو. جنهن جو دستياب ٿيڻ نهايت نيڪ فال هو.

هيءُ ”سنڌي رسالو“ هن قلمي مجموعي ۾ (غلام محمد مزين طرفان لڳايل صفحن مطابق) صفحي 241 کان شروع ٿي صفحي327 تي ختم ٿئي ٿو. يعني تہ جملي 87 صفحن ۾ سمايل آهي، مگر غور سان مطالعو ڪندي معلوم ٿئي ٿو تہ صفحي 318 بعد ڪي ورق نڪري ويا آهن. صفحي 318 جي پڇاڙي ۾، نشان طور ہئي لاڳيتي (صفحي 319) جو پهريون لفظ ”تيلاه“ ڄاڻايل آهي، مگر صفحي 319 تي اهو لفظ موجود نہ آهي. رسالي جي بابن مان ”قسم ڇهين“ هيٺ اهي ورق ڪتل آهن. ”قسم ڇهين“ جي شروع ۾ ڄاڻايل آهي تہ هن جملي ۾ هڪ سؤ ٻاهٺ بيت، مگر موجوده متن ۾ فقط 115 بيت آهن: يعني تہ 47 بيت ڪتل آهن. ڪاتب جي لکٽي موجب هر صفحي تي 3 يا 4 بيت لکيل آهن ۽ انهيءَ حساب سان غالباً 12 صفحا يا 6 ورق ڪتل آهن.

”سنڌي رسالي“ جو هيءُ متن ڪنهن ٻئي قلمي نسخي تان ”الهڏني بن ابراهيم“ نالي ڪاتب، سيد قادر ڏني شاهہ لاءِ اُتاريو. رسالي جي ستن ”قسمن“ (بابن) مان هر هڪ ”قسم“ جي شروع ۾ مصنف طرفان بيتن جو تعداد ڄاڻايل آهي. پر سواءِ پهرئين ”قسم“ جي ٻين ڇهن ئي ”قسمن“ هيٺ بيتن جي ڄاڻايل تعدادءِ هن قلمي نسخي ۾ موجود بيتن جي تعداد ۾ فرق آهي.(1)

ان مان ظاهر آهي تہ نسخن جي نقل در نقل ۾ پڻ شايد ورقن جي

1- تفصيل لاءِ ڏسو هيٺ مقدمو، ص (26)

هڪ جاءِ تان ٻي جاءِ تي مٽ سٽ يا ضايع ٿيڻ سبب ان اهو فرق واقع ٿيو آهي.

رسالي جي ڪاتب جيڪا صورتخطي استعمال ڪئي آهي، تنهن ۾ حرفن ۽ ڪن لفظن جون صورتون ائين آهن جيئن هيٺ ڏنگين ۾ ڏنل آهن:

حرف: ٻ (ب)، ڀ (پ)، ٿ (ت، ٿ)، ٽ (ٽ)، ٺ (ت، پ، ٿ، ٽ)، ڄ ۽ ڃ (ڄ)، ڇ (ڇ)، جهہ (جھ)، ڏ (ڏ)، ڌ ۽ ڊ (ڊ)، ڎ (ڏ ڎ)، ڙ (ڙ)، ڦ (ف)، ک، گ، ڳ، ڱ، (ک)، ڻ (ن)

لفظ: "هن"، "هين" ۽ "هون" جي اچار کي (هہ) لکڻ سان ادا ڪيو ويو آهي. مثلاً ھڏهن (هڏهہ)، اتاهين (اتاهہ)، ڇهون (ڇهُہ)، جيها، تيها، ڪيها، کي ڪاتب (جها، تها، ڪها) ڪري لکيو آهي. ويو، رهيو، آيون. وغيره الفاظ "ي" جي بدران "ٴ" سان لکيا اٿس. (وئو، رهئو، آئونِ = ڪين آيو، وٺن آيو). "امڙ" کي (امن) ۽ "ماڙهو" کي (مارو) ڪري لکيو اٿس.

ڪاتب طرفان رسالي جي آخر ۾ ڪابت جي تاريخ ڏنل ڪانهي، مگر هن نسخي جي انهيءَ صورتخطي جي بناء تي ڪافي وثوق سان چئي سگهجي ٿو تہ ڪاتب الهڏني اهو نسخو موجوده صورتخطيءَ جي رائج ٿيڻ (اندازاً 1860) کان اڳ لکيو ۽ ٿي سگهي ٿو تہ هي نسخواج کان ڏيڍ يا پوڻا ٻہ سؤ سال کن اڳ جو لکيل هجي.

سوانح حيات

شاهہ لطف الله قادري جي سوانح بابت هن وقت تائين ڪا خاص تفصيلي معلومات حاصل نہ ٿي سگهي آهي، مگر خوش بختي سان سندس ٻہ ڪتاب "سنڌي رسالو" ۽ "منهاج المعرفت" موجود آهن، جن مان ظاهر آهي تہ هو هڪ اهل دل عالم ۽ صوفي، پنهنجي وقت جو وڏو شاعر ۽ سنڌي زبان جو خادم هو.

"سنڌي رسالي" جي خاتمي تي، ڪاتب کيس "شيخ المشائخ شاهہ لطف الله قادري رحمت الله عليه ساڪن اگام" ڪري لکيو آهي [1] اهو اهڃاڻ سندس سوانح جي سلسلي ۾ نهايت قيمتي آهي. "اگام" مان مراد يقيني طور

1- ڏسو صفحو 135

Scanned by CamScanner

”اگھمر“ آھي: ان ناليءَ سان سنڌ ۾ ھڪ ”اگھمر“ جو ڳوٺ ھو جو ٺٽي شھر کان ٽي ڪوھہ پري ھو ۽ سنہ 1153ھہ ۾ موجوده ھو.[1] ھيو سنڌ جو تاريخي ۽ قديم شھر ”اگھمر ڪوٽ“ يا ”اگھاماڻو“ آھي، جنھن جا آثار حيدرآباد کان 20-25 ميل ڪن ڏکڻ اوڀر طرف تعلقي ماتلي ۾ واقع آھن.

”منھاج المعرفت“ سان لاڳيتو شامل شاھہ ڪريم جي رسالي (بيان العارفين) جي قلمي نسخي جي حاشيي تي ڪنھن لکندڙ ٽن جدا جاين تي ”منھاج المعرفت“ مان عبارتون نقل ڪيون آھن ۽ ھرجاءِ تي مصنف جو نالو ”شيخ لطف الله ٺٽئي“ يعني ”ٺٽوي“ ڪري لکيو آھي. ٻئي ھڪ پوئين ورق تي ”منھاج المعرفت“ مان عبارت نقل ڪندي مصنف جو نالو شيخ لطف الله قادري“ پڻ لکيو اٿس. انھن عبارتن مان ھڪ گمان اٿي ٿو تہ شايد شاھہ لطف الله قادري ٺٽي جي پرواري ڳوٺ ”اگھمر“ جو ھجي، ٺٽي واري انھيءَ قريبي نسبت سببان ڪيس ”ٺٽوي“ پڻ سڏيو ويو ھجي. مگر اھڙي گمان جي خلاف ٻيا دليل اٿن ٿا جي ان کي رد ڪن ٿا: اول تہ فقط مير علي شير قانع تحفت الڪرام ۾ انھيءَ ”اگھمر ڳوٺ“ جو نالو ضمناً ڪنيو آھي، مگر ان جي ٻي ڪا مشھوري بيان ڪيل ڪانھي. جيڪڏھن شاھہ لطف قادري ”اگھمر ڳوٺ“ يا ”ٺٽي“ جو ھجي ھا تہ مير علي شير قانع کان ڳجھو نہ رھي ھا. قانع جي تصنيفن ۾ ”لطف الله“ نالي جن بہ بزرگن جو ذڪر آيو آھي، سي شاھہ لطف الله قادري کان مختلف معلوم ٿين ٿا. مير علي شيرقانع، تحفة الڪرام (سنڌي ترجمو ص 558) ۾ ”ميان لطف الله مدرس“ (ٺٽوي) جو ذڪر ڪيو آھي، جو ”ھڪ مرد ڪامل، پنھنجي وقت جو مشھور جامع العلوم ۽ زماني جو وڏي ۾ وڏو عالم ھو. ”مقالات الشعراء“ ۾ ”لطف الله ڪتابي“ جو مختصر ذڪر آھي (ص 838) جو سال 1150ھہ کان پوءِ بہ زنده ھو. ٻي جاءِ (ص 694) تي ”لطف الله نالي فارسي شاعر جو نالو ملي ٿو مگر اھي مڙيئي بزرگ شاھہ لطف الله قادري کان سواءِ ڪي ٻيا ھئا.

زياده قرين قياس ائين ٿي معلوم ٿئي ٿو تہ شاھہ لطف الله قادري، سنڌ جي مشھور ۽ قديم تاريخي شھر ”اگھمر ڪوٽ“ جو ھو جو ڏھين صدي

1- ڏسو تحفت الڪرام (سنڌي ترجمو سنڌي ادبي بورڊ 1957ع) ص 268

هجري ۾، بلڪ ان کان اڳ عالمن، صوفين ۽ درويشن جو مرڪز بنجي چڪو هو. خصوصاً ڏهين صدي جي پوئين اڌ ۾ مشهور ولي مخدوم اسماعيل سومري (وفات 996هه) ۽ سندس همعصر عالمن ۽ بزرگن پنهنجي علمي ۽ روحاني فيض سان اگهم ڪوٽ کي نوازيو. جنهن ڪري هتي وڏا مدرسا قائم ٿيا، جن ۾ مشهور عالمن پڙهايو. اهي درسگاهون ۽ بزرگن جون درگاهون 12 صدي هجري تائين وڏي اوج تي رهيون. "شاهہ لطف الله" جي تعليم ۽ تربيت اگهم ڪوٽ جي انهن ئي اعليٰ درسگاهن ۾ لائق استادن جي زير نظر ٿي.

ساڳئي وقت اگهم ڪوٽ "سهروردي" توڙي "قادري" طريقن جي بزرگن جي فيض ۽ هدايت جو پڻ مرڪز هو. جن پنهنجي زندگي کي عوام جي اخلاقي تربيت ۽ روحاني خوشيءَ لاءِ وقف ڪري ڇڏيو هو. حضرت غوث الثقلين عبدالقادر جيلاني جي اولاد مان ابو المناقب شيخ جمال الدين عبدالله جي مريدن مان حضرت شيخ اسحاق بن سلطان بن بهلول قادري، اگهم ڪوٽ ۾ سڪونت اختيار ڪري اتي قادري طريقي جي دائري کي وسيع ڪيو هو. سندس وفات پڻ اگهم ڪوٽ ۾ ئي ٿي[1] قادري طريقي جي فيض جا اهي سرچشما جاري هئا، جو شاهہ لطف الله پڻ انهن مان سيراب ٿي "قادري مشرب" اختيار ڪيو ۽ "قادري" نسبت سان مشهور ٿيو.

شاهہ لطف الله پنهنجي تعليم جي تڪميل بعد راهہ طريقت ڏانهن مائل ٿيو ۽ قادري طريقي سان وابستہ ٿيڻ کانپوءِ پنهنجي علمي فضيلت ۽ ذاتي بزرگي جي ڪري هو قادري طريقي جي "مرشد" ۽ "شيخ" واري منزل تي پهتو. اهو جواني بعد سندس حياتيءَ جو پويون دور هو ۽ ان وقت هين کي سمجهائڻ خاطر عملي طور سلوڪ ۽ طريقت جي راهہ روشن ڪرڻ شروع ڪيائين. انهيءَ سلسلي ۾ اول ڪتاب "تحفة السالڪين" لکيائين. ڪجهہ عرصي بعد ٻيو ڪتاب "منهاج المعرفت" سنہ 1078هہ ۾ لکڻ شروع ڪيائين، جنهن جي مضمون ۽ معيار مان توڙي خود مصنف جي مقدمي مان ائين معلوم ٿئي ٿو تہ هن اهو ڪتاب ورهين جي وسيع مطالعي ۽ راهہ سلوڪ جي گهري ڄاڻ بعد لکيو. گمان غالب آهي تہ اهو ڪتاب هن پنهنجي زندگيءَ

1- تحفة الڪرام، سنڌي ترجمو صفحو 406

جي پنجاهہ سٺ سالن جي پختي تجربي ۽ علم تصوف جي تجزيي بعد تصنيف ڪيو. انهيءَ گمان موجب سندس ولادت اندازاً 1020 هہ (1611ع) ڌاري قرار ڏيئي سگهجي ٿي. ٽيون ڪتاب "سنڌي رسالو" جو غالباً پنهنجي فارسي ڪتاب "منهاج المعرفت" کان پوءِ خاص طرح سنڌي خواندن جي سهوليت خاطر لکيائين. انهيءَ جي معنيٰ تہ شاهہ لطف الله قادري 1075هہ کان پوءِ پڻ گهڻو عرصو زنده رهيو ۽ سندس رشد و هدايت سببان ڪيس "شيخ المشائخ" تسليم ڪيو ويو. جيئن تہ "سنڌي رسالي" جي ڪاتب پڻ ڪيس "شيخ المشائخ" جي انهيءَ اعليٰ لقب سان ئي ياد ڪيو آهي. جيڪڏهن سنہ 1078هہ بعد ڏهہ ٻارهن سال وڌيڪ جيئرو رهيو هجي تہ سندس وفات اندازاً 1090 (1679ع) ڌاري ٿي هوندي.

تصنيفون:

سلوڪ ۽ راهہ طريقت جي اشارن ۽ اهڃاڻن، منزلن ۽ مشاهدن جي وضاحت ۽ سمجهاڻ خاطر شاهہ لطف الله قادري جيڪي ڪتاب تصنيف ڪيا، تن مان ٽن جا نالا معلوم آهن جن مان ٻہ موجود آهن:

تحفة السالڪين:

هيءَ غالباً پهريون ڪتاب هو جو علم سلوڪ ۽ راهہ طريقت بابت تصنيف ڪيائين. هيءَ ڪتاب في الحال دستياب نہ ٿي سگهيو آهي، مگر ان بعد جو ٻيو ڪتاب "منهاج المعرفت" لکيائين تنهن ۾ "تحفة السالڪين" جو ذڪر موجود آهي. مصنف پاڻ "منهاج المعرفت" جي مقدمي ۾ ڄاڻائي ٿو تہ: علم سلوڪ ۾ ڪتاب "منهاج المعرفت" ائين آهي جيئن ڪتاب "ميزان" ۽ هن حقير جو (هن کان اڳ) تصنيف ڪيل ڪتاب "تحفة السالڪين" ائين آهي جيئن ڪتاب "ڪافيہ"[1] علم صرف جي مطالعي لاءِ ڪتاب "ميزان" نسبتاً آسان آهي ۽ انهيءَ ڪري شروع ۾ پڙهايو ويندو آهي. ابن حاجب جو لکيل ڪتاب "ڪافيہ" آخر ۾ نحو جي مطالعي لاءِ پڙهايو ويندو آهي. مگر ان ۾ نحو جا قاعدا بالڪل اختصار سان بيان ٿيل آهن جنهن ڪري ان کي سمجهڻ لاءِ شرحون لکيون ويون آهن.

1- ڏسو ڪتاب "منهاج المعرفت" جو "مقدمو"

"منهاج المعرفت" جي ويهين باب هيٺ سلوڪ ۽ طريقت جي هڪ سؤ چوراسي منزلن جي مختصر طور ذڪر ڪرڻ بعد پڻ مصنف لکي ٿو تہ:
"اي عزيزا جاڻ تہ فقير (مصنف) هن رسالي (منهاج المعرفت) ۾ فقط راهہ جي منزلن جا نالا لکيا آهن. هن رسالي ۾ انهن جي حقيقت ۽ انهن جي تفصيل لکڻ مصلحت جي موافق نہ هو، انهيءَ ڪري ان کان پرهيز ڪيو ويو البته جيڪي ڪجهہ مصلحت جي موافق هو، سو (هن کان اڳ) ڪتاب "تحفة السالڪين" ۾ لکيو ويو آهي."

مطلب تہ "تحفة السالڪين" سلوڪ بابت "منهاج المعرفت" کان وڏيڪ مختصر ۽ ڳوڙهو ڪتاب آهي.

منهاج المعرفة:

هيءَ ڪتاب "منهاج المعرفت" يعني "معرفت الاهي جو دستور" تصور جي سلسلي ۾ هڪ معياري ڪتاب آهي. وقت جي رواج موجب هيءَ خالص علمي ڪتاب فارسيءَ ۾ لکيل آهي. منجهس جملي 21 باب آهن.
اصل ڪتاب جو فارسي مقدمو هن طرح آهي:

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اشرف قلوب العارفين بنور معرفة و احترق صدور العاشقين بنار محبه والہ صلوة علىٰ نبيہ محمد و آله و اصحابه اجمعين. اما بعد اِعلموا اشرفکم الله تعالىٰ شرف لقائہ که روزي در خاطر اين فقير حقير گذشت که سالکان سابق در بيان طريق الهيه چند رسائل تدوين کردند و در اين دامن آخر الزمان کم کساني که باين تفصيل عليا مي رسند - لهذا اين فقير اضعف العباد لطف الله قادري چند سخنان کشفيه را در اين مضمون بيان نموده بزير قلم آورد نسخه جديد در بيان طرق ازو بساخت از براي آنکه تا روند گان اين راه و طالبان خاص اله از مطالع آن حظي و لذتي يا بند و راغب و مائل بخداي تعالىٰ شوند و اين رساله "منهاج المعرفت" نام نهاده شد و آغاز وي در سنه 1078 سال شد چنانچه اهل طبع مي گويد- قطعہ [1]

در فکر آن شدم که مر اين نسخه را بود

1- اصل ۾ "رباعي"

Scanned by CamScanner

تاريخ ابتداي كه روشن چون خور شود
پر سيدم از خرد بدلم اين ندا بداد
منهاج معرفت كه "رهي راست پُر" شود (1)

و اين رساله در علم سلوک مانند "ميزان" است و كتاب ديگر "تحفة السالكين" كه تصنيف اين حقير است آن مانند "كافيه" است كه فهميده بفهم عاقل را يک اشاره بس- اما طالب بايدكه اين رساله فقير بسيار مطالع كند و تدبر و تامل دور نمايد يا واقف بر حقائق واسرار گردد واز منازل و مقامات و معاملات رانيک آگاه بود و حقائق و دقائق سالكان وصوفيان بطريق اجمال و تفصيل بفهمد و واقف پر كنه آن شود- و الله الموفق والمعين و اليه المرجع والمعاد"

مقدمي ۾ ڪتاب جي لکڻ جو سبب يا مقصد مصنف هن طرح بيان ڪيو آهي تہ "فقير (مصنف) جي دل ۾ خيال آيو تہ اڳين سالڪن طريقه الهيه (راھ الاهي) بابت ڪيترائي رسالا لکيا آهن، مگر هن آخر زمان ۾ ڪي ٿورا آهن جي انهيءَ معياري تفصيل ڪي پهچي سگهن. انهيءَ ڪري هن فقير، ضعيف ترين ٻانهي، لطف الله قادري هن سلسلي ۾ ڪشفي اقوال قلمبند ڪري "طريقت" بابت هڪ نئون رسالو تيار ڪيو. انهيءَ لاءِ تہ هن راھ جا سالڪ ۽ الله جا خاص طالب ان جي مطالعي مان حظ ۽ سرور حاصل ڪن ۽ الله تعاليٰ ڏانهن راغب ٿين."

"شريعت، طريقت، حقيقت، معرفت بابت ڪتاب جي چوٿين باب هيٺ لکي ٿو تہ: "اي عزيز! هن فقير (مصنف)، اهل الله جي لکيل ڪتابن جو سالن جا سال مطالعو ڪيو ۽ انهن تي گهڻو ڪي غور ۽ فڪر ڪيو: تمام گهڻي ڪوشش سان سندن قولن ڪي علم جي ترازو ۾ توريو ۽ انهن تي وڏو ويچار ڪيم، ۽ ظاهري توڙي باطن جي لحاظ سان جا نظر ممڪن هئي ان ۾ ڪوتاهي ڪانہ ڪيم، انهيءَ لاءِ تہ سندن ڪلام جو ماحصل معلوم ٿئي ۽

1- اصل ۾ بہ توڙي چوٿين مصرع ۾ "شده" آهي. "رهي راست پر" ماده مان سنہ 1078ھ ملي ٿو اسان جي رفيق بزرگوار سنڌ يونيورسٽي جي پروفيسر ڊاڪٽر غلام مصطفيٰ خان پنهنجي طرفان ""منهاج المعرفت با لطف الله" (1078) مادو تجويز ڪيو جو نهايت دلچسپ ۽ موزون آهي.

Scanned by CamScanner

مول مقصد سمجهه ۾ اچي."

انهن عبارتن مان ظاهر آهي ته شاهه لطف الله سالن جا سال علم طريقت جو گهرو مطالعو ڪيو ۽ انهيءَ سلسلي ۾ اڳين بزرگن جي ڪتابن ۽ قولن تي وڏو ويچار ڪيائين. "باب پنجين" جي آخر ۾ ڏنل سندن سنڌي بيت ۾ "دقيق" ۽ "طريق" جي اصطلاحن جي استعمال مان گمان نڪري ٿو ته (1) علم سلوڪ جي سلسلي ۾ شايد احمد رومي جي معياري ڪتاب "دقائق الطريق" تائين سندس نظر هئي. (2)

ائين معلوم ٿئي ٿو ته شاهه لطف الله جي دور (11 صدي) ۾، سنڌ ۾ ڪن ڪم علم بلڪ جاهل شخصن پاڻ کي "صوفي" سڏائڻ شروع ڪيو ۽ بنا سوچئي سمجهئي اڳين بزرگن جا قول ۽ ڪلام پنهنجن مقصدن خاطر دليلن طور استعمال ڪرڻ لڳا. شاهه لطف الله هڪ باعمل عالم ۽ صاف دل صوفي هو، تنهن کي اهڙن دعويدارن جا افعال ۽ اعمال ڏسي ڪيس صدمو پهتو. "باب ڇهين" هيٺ اهڙن "جاهل صوفين" کي نِنديو اٿس ته: "جاهل صوفي دين جا چور مسلمانن کي لٽيندڙ آهن." "منهاج المعرفت" انهيءَ لاءِ لکيائين ته سلوڪ ۽ معرفت بابت صحيح شعور پيدا ٿئي ۽ اڳين ولين ۽ درويشن جي قولن کي صحيح طور سمجهيو وڃي. انهيءَ تصنيف مان سندس مقصد محض اصلاح هو، پر پنهنجي وسيع مطالعي، صاف ذهن، سنجيده فڪر، سهڻي استدلال ۽ اسلوب بيان ۾ ايجاز ۽ اختصار سان "سلوڪ ۽ طريقت" بابت هڪ اعليٰ ۽ معياري ڪتاب لکي ڇڏيائين. بيشڪ "منهاج المعرفت" سنڌ جي هن اهل دل عالم ۽ صوفي طرفان معنوي ۽ نظرياتي لحاظ سان تصوف ۽ طريقت بابت هڪ يادگار تصنيف آهي.

شاهه لطف الله قادري پنهنجي هن معياري ۽ مفصل ڪتاب کي

1- ڏسو صفحو 137 بيت (5)

2- مولانا رومي جي مثنوي توڙي سندس خليفي احمد رومي جو ڪتاب "دقائق الطريق" غالباً سنڌ ۾ آڳاٽي وقت کان وٺي عالمن ۽ بزرگن جي مطالعي هيٺ رهيا. اهوئي سبب آهي جي "دقائق الطريق" جا قلمي نسخا سنڌ ۾ محفوظ رهيا. بنده راقم وٽ هن ڪتاب جو هڪ اوائلي ۽ اعليٰ نسخو موجود آهي ۽ پڻ محترم ڊاڪٽر نبي بخش صاحب قاضي کي روهڙي مان هڪ نسخو دستياب ٿيو آهي.

Scanned by CamScanner

وقت جي علمي مذاق مطابق فارسيءَ ۾ لکيو. مگر ان جي تصنيف وقت کيس اهو پڻ احساس ٿيو ته جيڪر سلوڪ جي انهن معنوي نڪتن کي سنڌيءَ ۾ پڻ سمجهايو وڃي ته هوند اهو فيض وڌيڪ عام ٿئي. انهيءَ احساس ۽ جذبي هيٺ گهڻو ڪري ڪتاب جي هر هڪ باب ۾ هڪ يا ٻه سنڌي بيت ڏنائين، جن ۾ ان بابت هيٺ بيان ٿيل سلوڪ جي مرڪزي مفهوم کي جامع نموني ۾ ادا ڪيائين. "منهاج المعرفت" ۾ جمله ايڪيهه باب آهن ۽ اسان وٽ جيڪو قلمي نسخو آهي تنهن ۾ پهرئين کان وٺي ڇهين باب تائين ۽ وري نائين کان ارڙهين باب تائين هر هڪ جي آخر ۾ هڪ سنڌي بيت ڏنل آهي. اوڻويهين باب ۾ ٻه بيت ڏنل آهن: يعني "منهاج المعرفت" جي هن قلمي نسخي ۾ جملي ويهه سنڌي بيت موجود آهن. مگر هن قلمي نسخي ۾ ستين ۽ ائين باب وارو متن سڄو سالم موجود ناهي ۽ گمان غالب آهي ته وڌيڪ ڪنهن صحيح نسخي ۾ انهن بابن هيٺ پڻ سنڌي بيت ڏنل هجن. پر موجوده نسخي ۾ ويهون باب سڄو موجود آهي مگر ان ۾ سنڌي بيت ڏنل ڪونهي، ٿي سگهي ٿو ته اصل نسخي ۾ هن باب هيٺ پڻ ڪو بيت موجود هجي. انهيءَ لحاظ سان "منهاج المعرفت" ۾ ايڪيهن کان وٺي ٽيويهن بيتن تائين هجڻ جو گمان نڪري ٿو. "منهاج المعرفت" 1078ھ ۾ لکيو ويو ۽ ايتري آڳاٽي تصنيف ۾ ايترن سنڌي بيتن جو موجود هجڻ ان کي سنڌي شعر و نظم جي تاريخ جو هڪ اهم ماخذ ثابت ڪري ٿو.

سنڌي رسالو: چئي نٿو سگهجي ٿو ته شاهه لطف الله قادريءَ هي رسالو ڪڏهن جوڙيو. پر گمان غالب آهي ته "منهاج المعرفت" جي تصنيف بعد سگهوئي هي رسالو جوڙيائين. "منهاج المعرفت" جوڙڻ وقت کيس سنڌيءَ ۾ سلوڪ جي نڪتن سمجهائڻ جو پورو احساس هو. جو مختلف بابن هيٺ سنڌي بيت شامل ڪيائين. غالباً اهي بيت پڙهندڙن وٽ نهايت مقبول پيا ۽ شاه لطف الله ويتر وڌيڪ محسوس ڪيو ته جيڪر سلوڪ جا جملي اهم نڪتا سنڌي بيتن ۾ بيان ڪيا وڃن ته هوند پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ گهڻن کي سولائي سان سمجهه ۾ اچي سگهن: انهيءَ ڪري عمداً ۽ ارادتاً ۽ وڏي چاهه ۽ ڪوڏ مان ويهي سنڌي بيتن ۾ هيءُ رسالو جوڙيائين. رسالي جي

Scanned by CamScanner

مقدمي ۾ ڏنل ٽيءَ جي ساراهہ بعد، رسالي جوڙڻ واري انهيءَ مقصد کي هن طرح ڪولي بيان ڪيو اٿس تہ:

ڪوڙا ڪئو رسالو ايءِ فقير جوڙي بيتن
تہ هوءِ سنڌيَ وائيَ سَهُلو پجهڻ اپوجهن
پاهنجيَ ٻوليَ ڪري سگهائين اِي سڪن
لطف الله چئي، لئي پيو، ور سڪن ۽ پڙهن

"منهاج المعرفت" ۽ "سنڌي رسالي" جي پيٽ مان ظاهر آهي تہ "سنڌي رسالو" "منهاج المعرفت" جو لفظي يا معنوي ترجمو ڪونهي پر جدا طور هڪ مستقل تصنيف آهي. جيتوڻيڪ ٻنهي جو مکيہ مضمون توحيد ۽ طريقت آهي، مگر فڪر ۽ معنيٰ جي لحاظ سان "رسالو" وڌيڪ جامع آهي. "منهاج المعرفت" سلوڪ جي موضوعن بابت ڇڻ سلسليوار عالمانہ سمجهاڻي آهي: مرشد، مريد ۽ شريعت جي بيان سان شروع ٿئي ٿو ۽ الاهي صفات ۽ باري تعاليٰ جي وحدت تي ختم ٿئي ٿو ان جي برعڪس سنڌي رسالو، "وحدت باري تعاليٰ "جي مرڪزي مضمون جي وضاحت سان شروع ٿئي ٿو ۽ آخر ۾ فقر ۽ فقيرن ۽ پيرن مرشدن جي حال حقيقت جي بيان تي ختم ٿئي ٿو. "منهاج المعرفت" ۾ ايڪيهہ باب آهن پر سنڌي رسالي ۾ شاهہ لطف الله سلوڪ ۽ طريقت جا فقط ست موضوع ورجايا جي سندس نظر ۾ وڌيڪ جامع ۽ سنڌي ۾ عوام جي سمجهائڻ خاطر وڌيڪ موزون ۽ مناسب هئا.

"منهاج المعرفت" جي مختلف بابن هيٺ جيڪي ويهہ (يا وڌيڪ) سنڌي بيت ڏنائين تن مان فقط چار ٻيهر "رسالي" ۾ پڻ آندا اٿس، جن جو تفصيل هيٺينءَ ريت آهي:

1- صفحي 137 تي بيت (4) اصل ۾ "منهاج المعرفت" جي چوٿين باب "دربيان شريعت و طريقت و حقيقت و معرفت" جي آخر ۾ ڏنل آهي. اهو ساڳيو بيت رسالي جي "قسم 1: وحدت جو درجو" هيٺ (صفحو 59) پڻ آندل آهي. "منهاج المعرفت" ۾ هن بيت جي هڪ سٽ جي پڙهڻي آهي "لئي لاهوتي نڳئا وحدت وصالون" جا مقصد جي لحاظ سان وڌيڪ موزون آهي: يعني انهيءَ لئي کي نڳڻ بعد ئي لاهوتي وحدت

جي وصال کي پهچن ٿا.

2- صفحي 138 تي بيت (9)، اصل ۾ "منهاج المعرفت" جي يارهين باب "در بيان ذڪر لساني و ترتيب گفتن آن" جي آخر ۾ آيل آهي. اهو ساڳيو بيت، رسالي جي "قسم 3: ڇئن علمن جي صفت" هيٺ (صفحو 68) پڻ آندل آهي. "منهاج المعرفت" ۾ ان جي هڪ سٽ جي پڙهڻي آهي: "ڪين ڪنيائون پاڻ سين، سڄو پهه پئون". رسالي ۾ ساڳي سٽ جي پڙهڻي "ڪين ڪنيائون ڪي ٻئو سجود پهه پئون" آهي، "لا" يا "نفي" جي لحاظ سان "سجود" جو مفهوم (پاڻ وڃائي سجدو ڪرڻ) پڻ معنيٰ خيز آهي.

3- صفحي 138 تي بيت (10) "منهاج المعرفت" جي ٻارهين باب "در بيان ذڪر نفسي و ترتيب تعلم آن" جي آخر ۾ ڏنل آهي، اهو ساڳيو بيت رسالي جي "قسم 3: ڇئن ڪلمن جي صفت" هيٺ (صفحو 71) آندل آهي. "منهاج المعرفت" ۾ ان جي آخري سٽ جي پڙهڻي آهي: وڃا تت وري، جتي خوف نہ صوت ڪو" رسالي ۾ اها سٽ مٿي بلڪل ٻئي مفهوم واري نئين سٽ آندي وئي آهي تہ:

"ات پيريءَ پير نہ نڪري، آهي ويڙ وسيع گهٽو"

4- صفحي 141 تي بيت (18)، اصل ۾ "منهاج المعرفت" جي اٺويهين باب "در بيان وحدت باري تعاليٰ و اشارات سڪون آن" جي آخر ۾ ڏنل آهي. رسالي ۾ اهو بيت "قسم 1:- وحدت جو درجو" هيٺ (صفحو 54) آندل آهي. "منهاج المعرفت" ۾ ان جي آخري سٽ آهي: "وٺو سيڪو رند، ري رب ناهہ ڪين" رسالي ۾ انهيءَ سٽ جي پڙهڻي: وٺو سيڪو رند، ري حيرت ناه ڪين" آهي جا هن بيت ۾ بيان ڪيل حيرت واري حالت جي لحاظ سان وڌيڪ موزون آهي.

مٿئين پيٽ مان اهو نتيجو نڪري ٿو تہ ڪتاب "منهاج المعرفت" اڳ ۾ لکيو ويو ڇاڪاڻ تہ اهي بيت جي "منهاج المعرفت" مان پيهر "رسالي" ۾ پڻ ڪنيا ويا آهن، تن جي ڪن سٽن جي اصلاح ڪئي وئي آهي. جا مقصد توڙي مناسبت جي لحاظ سان بهتر آهي. سلوڪ ۽ طريقت جي ساڳئي

مضمون سان ڳنڍ انهن ساڳين ڇئن بيتن جو ٻنهي ڪتابن ۾ موجود هجڻ اهو پڻ قطعي طور ثابت ڪري ٿو تہ ٻئي ڪتاب ساڳئي مصنف (شاهہ لطف الله قادري) جا آهن.

منهاج المعرفت سنہ 1078هہ جي تصنيف آهي ۽ جيڪڏهن سنڌي رسالو ان بعد وڌ ۾ وڌ اندازاً پنجن سالن کن اندر لکيو ويو هجي تہ پوءِ رسالي جي تصنيف 1078-1083هہ واري عرصي ۾ قرار ڏيئي سگهجي ٿي.

”سنڌي رسالي“ جو اسان وٽ جيڪو قلمي نسخو آهي. ان جي مختلف بابن (قسمن) هيٺ مصنف طرفان ڄاڻايل بيتن جي تعداد ۽ خود نسخي جي متن ۾ موجود بيتن جي تعداد ۾ فرق آهي. جنهن ڏانهن هن کان اڳ اشارو ڪيو ويو آهي. هيٺين تفصيل مان معلوم ٿيندو تہ سواءِ پهرئين ”قسم“ جي باقي ٻين ڇهن ئي ”قسمن“ هيٺ اهو فرق موجود آهي:

”قسم“ يعني باب	شروع ۾ ڄاڻايل تعداد	متن ۾ موجود تعداد
قسم اول	32	32
قسم ٻيو	25	24
قسم ٽيون	32	31
قسم چوٿون	50	51
قسم پنجون	53	61
قسم ڇهون	162	115
قسم ستون	16	14
جملي	370	328

ظاهر آهي تہ نقل در نقل، متن ۽ ورقن جي مٽ سٽ، يا ڪن ورقن جي ضايع ٿيڻ سببان اهو فرق واقع ٿيو آهي.

بهرحال مصنف جي پنهنجي لکڻ موجب، هن رسالي جي ستن ”قسمن“ هيٺ متن ۾ جملي ٽي سؤ ستر (370) بيت هئا. ان ڪانسواءِ ٻہ بيت ”رسالي“ جي شروع ۾ مهاڳ طور ڏنل آهن، ۽ پڻ ستن ئي قسمن مان هر هڪ ”قسم“ جي مٿان هڪ بيت عنوان طور منظوم ٿيل آهي- يعني تہ ڳاڻيٽي جي لحاظ سان نو بيت ٻيا پڻ موجود آهن، جن جي اضافي سان مصنف جي لکئي

موجب هن رسالي جي اصل نسخي ۾ جملي 379 بيت هجڻ گهرجن، جن مان اسان وٽ موجوده متن ۾ پڻ (328+9=) 337 بيت موجود آهن.

"منهاج المعرفت" ۽ "سنڌي رسالي" ٻنهي جي بيتن جي جوڙ ڪرڻ سان شاهه لطف الله قادري جي جملي بيتن جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو. اسان مٿي چئي آيا آهيون تہ "منهاج المعرفت" جي اصل صحيح نسخي ۾ 21 کان وٺي 23 بيتن تائين هجڻ جو گمان نڪري ٿو. "رسالي" جي 379 بيتن جي تعداد سان، ٻنهي ڪتابن جي اصل متن موجب شاهه لطف الله قادري جي چيل بيتن جو تعداد ڪم از ڪم چئن سون (400) تائين پهچي ٿو[1] جن مان ٽي سؤ ستونجاه 357 (20 منهاج+ 337 رسالو) اسان وٽ موجود آهن. بهرحال موجوده تحقيق جي بناء تي چئي سگهجي ٿو تہ شاهه لطف الله قادري جو رسالو سنڌي نظم جي تاريخ ۾ پهريون وڏو ڪتاب آهي، جو سڄي جو سڄو سنڌي بيتن تي مشتمل آهي.

شاعري

غالباً نائين صدي هجري (15 صدي عيسوي) کان وٺي سنڌ جي ڀلارن بزرگن، عالمن ۽ عارفن انساني اخلاق ۽ معاشري جي اصلاح واسطي پنهنجي تلقين ۽ تبليغ کي سنڌي شعر ذريعي عام ڪرڻ شروع ڪيو. تزڪيه نفس ۽ اخلاقي تربيت خاطر خالق جي شناس، مخلوق سان همدردي، حق ۽ حقيقت جي تلاش وغيره سندن شاعريءَ جا اهم باب بنيا ۽ اهڙي طرح سنڌي شاعريءَ ۾ محض "ڳالهہ ۽ بيان" جي بدران " فڪر ۽ معنيٰ " جا پيوند لڳڻ شروع ٿيا. آسانيءَ خاطر قصن ۽ ڳالهين جي قالب کي تمثيل طور استعمال ڪري، حق ۽ حقيقت جي نڪتن کي نروار ڪيو ويو ۽ انساني اخلاق ۽ روحاني سربلندي جي راهہ کي روشن ڪيو ويو. فڪر ۽ خيال سان لبريز هن اخلاقي ۽ عارفانہ شاعري جي شروعات سان "سنڌي اساسي شاعري" جو سلسلو سائو ٿيو جو اسان کي قاضي قادن (870-958) جي ڪلام ۾ نکرندو نظر اچي ٿو ۽ بالاخر حضرت شاهه عبداللطيف جي شعر ۾ هڪ ميوي دار درخت

1- ٿي سگهي ٿو تہ انهن ڪتابن ڪانسواءِ هن بزرگ پنهنجي ڪن ٻين تصنيفن ۾ جداگانہ ٻيا بيت پڻ چيا هجن جن بابت اسان تائين معلومات نہ پهتي آهي.

Scanned by CamScanner

جي صورت ۾ سامهون اچي ٿو. شاهہ لطف الله قادري جي ڪلام، قاضي قادن کان وٺي شاهہ عبداللطيف تائين "سنڌي اساسي شاعري" جي انهيءَ اوسر ۽ عروج واري سلسلي جي وچين ۽ اهم ڪڙي آهي.

قاضي قادن(870-958هہ) ۽ شاهہ ڪريم (943-1032) شاهہ لطف الله قادري جا پيش رو هئا. شاهہ ڪريم چوڏهن سالن جو هو جو قاضي قادن وفات ڪئي مگر سندن عارفانہ بيتن کان شاهہ ڪريم نہ فقط پوري طرح واقف هو پر گهڻي قدر متاثر ٿيو. شاهہ ڪريم ئي قاضي قادن جي بيتن جو اڪيلو راوي آهي. پنهنجي مجلسن ۾ قاضي قادن جا جيڪي بيت پڙهيائين تن مان ست بيت محفوظ رهجي ويا آهن.جن مان ٽن بيتن جي مضمون ۽ معنيٰ کان متاثر ٿي پاڻ پنهنجا بيت چيائين [(1)] شاهہ ڪريم نہ فقط ڪانئس اڳين سنڌي شاعرن جي ڪلام کان واقف هو، مگر سندس مجلسن ۾ ڪن همعصر شاعرن جا بيت پڙ بيان ٿيندا رهيا. قاضي قادن کانسواءِ بين اڳين عارفن ۽ شاعرن مان جن جو شاهہ ڪريم ذڪر ڪيو آهي تن ۾ "اگهم ڪوٽ" جي مشهور بزرگ مخدوم اسماعيل سومري ۽ سندس همعصر درويش مخدوم عثمان جا نالا قابل ذڪر آهن. شاهہ ڪريم جي بيان موجب مخدوم عثمان اگهمي هڪ عارف شاعر هو. جنهن مخدوم اسماعيل سومري جي نياڻي جي پڇيل سوال جي جواب ۾ هيءُ بيت چيو تہ:

چارئيءَ پَلءَ چڪ ۾، پڇي پاريَر وِٽ
ان اهڙي احتياط سين ڦٽ پڇاڻا ڦٽ.

انهيءَ بيت کان متاثر ٿي ميين شاهہ ڪريم بيت چيو تہ:

چارئي پلءَ چِڪ ۾، اديون مون آهين
پائڻ جي پائين، سي ترڪن تڪڙي (2)

سندس انهيءَ بيان مان گمان نڪري ٿو تہ شاهہ ڪريم اگهم ڪوٽ

---

(1) ڏسو "شاہ ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام " (مرتب ڪيل مرحوم ڊاڪٽر دائود پوٽي جو ڇاپو1356هہ/ 1937ع) ص ص 25-26 ۽ 88 ۽ 93-94.

(2) ڏسو"شاهہ ڪريم بلڙيءَ واري جو ڪلام " (مرتب ڪيل مرحوم ڊاڪٽر دائود پوٽي جو، ڇاپو 1356هہ / 1937ع)، صفحو112.

Scanned by CamScanner

۾ ايندڙ ويندڙ هو ۽ اتان جي بزرگن سان سندس ڏيٺ ويٺ هئي، جڏهن شاهہ ڪريم وفات ڪئي تہ شاهہ لطف الله چوويهن سالن کن جو هو. غالباً اگهم ڪوٽ جي شهر ۾ ڄائو ۽ اتان جي عالمن ۽ عارفن وٽ تعليم ورتائين. انهيءَ ڪري شاهہ ڪريم جي عارفانہ مقام ۽ ڪلام کان پڻ ڪيس پوري واقفيت حاصل ٿي. ان جو ثبوت شاهہ لطف الله جي بيتن مان ملي ٿو جي هن غالباً شاهہ ڪريم جي بيتن کان متاثر ٿي چيا. مثلاً شاهہ ڪريم "وحدت وجودي" جي ماهيت ڪي پنهنجي هيٺين بيتن ۾ بيان ڪيو آهي:

پاڻ ئي سلطان، پاڻ ئي ڏي سنيهڙا
پاڻ ڪر پاڻ لهي، پاڻ سڃاڻي پاڻ

سوئي هيڏان سوئي هوڏان، سوئي من وسي
تيهين سندي سوجهري، سوئي سو وسي

شاهہ لطف الله قادري پنهنجي بيتن ۾ انهيءَ مضمون ڪي ساڳئي اسلوب بيان ۾ مگر وڌيڪ دليلن ۽ مثالن سان ورجايو آهي. مثلاً:

سوئي سطان، شاهہ سو، سوئي پيڙهي راء
سوئي حڪم هلائي عالم ۾، سوئي ڏيڪاريندڙ راهہ

سندس رسالي جو "قسم چوٿون" جنهن ۾ ايڪونجاهہ بيت آهن، سي سمورا هن معنيٰ ۾ چيل آهن [1] شاهہ ڪريم پنهنجي هڪ بيت ۾ "پرِين جي پَر" جو بيان هن طرح ڪيو تہ:

ڪا جا پر پرين، نہ سا ٻڌي نہ سئي
متيون سڀ منجهن، ايهي ڏئي قضيي.

شاهہ لطف الله ان کان متاثر ٿي چيو تہ:

"پسي پر پرين جي، منجهي سڀ وئا- الخ" (ص54)

شاهہ ڪريم کان اڳ، عام قصن ۽ ڪهاڻين، مشغلن ۽ مضمونن مان ڪي ٿورا اعليٰ اخلاقي شاعري لاءِ مثالي قالبن طور استعمال ٿيا،

---

(1) -خاص طرح ڏسو ص ص 76- 88

موجوده ڄاڻ موجب اڳ جي عارفن ۽ شاعرن فقط مورڙي ۽ مانگر مڇ جي قصي، ڪلاڙن جي مشغلي ۽ سسئي جي داستان کي پنهنجن بيتن ۾ تمثيل طور استعمال ڪيو. [1] سنڌ جي اساسي شاعري جي تاريخ ۾ شاهہ ڪريم غالباً پهريون شاعر هو جنهن عام داستانن، قصن ۽ مشغلن مان پنڌرهن کن کي پنهنجي معنوي بيتن لاءِ مثالي قالب بنايو. [2] شاه ڪريم جي عارفانہ مجلسن ۾ هر قسم جا موضوع ۽ مسئلا پئي پيش ٿيا، جن جي مناسبت سان مختلف مضمونن ۽ مشغلن مان مثالي بيت پئي پڙهيائين. مگر شاهہ لطف اللّٰه قادري جي آڏو فقط "سلوڪ ۽ طريقت" جو هڪ مکيہ مضمون هو، جنهن جي وضاحت ڪرڻ تي چاهيائين. انهيءَ سلسلي ۾، حق ۽ حقيقت جي تلاش ۾ طالبن ۽ سالڪن جي جدوجهد کي تمثيل طور ساموندي ناکئن جو منزل مقصود ڏانهن هاڪاري هلڻ ۽ جوڳين آديسين جو سندن ياترائن خاطر ڪشالن ڪڍڻ سان پيٽي تفصيلي سمجهاڻي ڏنائين. انهن تمثيلن ذريعي شاهہ لطف اللّٰه قادري سنڌي اساسي شاعري ۾ "ساموندين ۽ ناکئن" ۽ "جوڳين ۽ آديسين" وارا نوان تمثيلي مضمون رائج ڪيا جي ڪانئس اڳ ٻئي ڪنهن بہ شاعر نہ آندا هئا. البتہ ڪانئس پوءِ اهي مضمون ۽ عنوان ميين شاهہ عنات توڙي شاهہ عبداللطيف ڀٽائي پنهنجي لاءِ مثال بنيا ۽ انهن ٻنهي بزرگن انهن مضمونن کي (سر ساموندي، سر سريراڳ، سر پورب ۽ سر رامڪلي جي عنوانن سان) وڏي ذوق سان ورجايو.

شاهہ لطف اللّٰه قادري پنهنجي رسالي جي "قسم ٻئي"[3] هيٺ ساموندين ۽ ناکئن جي تمثيل سان راهِ طريقت ۾ سالڪن جي سفر کي

---

(1) سماع جي محفل ۾ سنڌي ذاڪرن جو "مورڙي ۽ مانگر مڇ" جي قصي مان ڳايل بيت، مخدوم احمد ڀٽي جي سماع جي مجلس ۾ هڪ سوناري ڇوڪري جو ڪلاڙن جي مضمون مان پڙهيل بيت ۽ ميين علي شيرازي جو سسئي جي سر مان چيل بيت (ڏسو راقم جي "سنڌي ٻوليءَ جي مختصر تاريخ" ص ص 117، 121 ۽ 124)

(2) مثلاً: سهڻي، مارئي، سسئي، ليلان ۽ مومل جي داستانن، توڙي گهاتوئن، موکي ۽ متارن، ڪيچ جي لوڙائن، ڪاهوڙين، ڏاتارن ۽ مڱڻن ۽ پڻ ٻين مختلف عنوانن ۽ مشغلن جهڙوڪ هنجهن جي وصفن، ڪرهي تي چڙهي محبوب سان ملاقاتين، لوهارن، پاٽيهارين ۽ سندن ورن، مورڪن جي موڙڪائي، چورن جي لِڪ وغيره کي پنهنجي بيتن لاءِ تمثيلي قالب بنايائين. (3) ڏسو متن ص 62-67

Scanned by CamScanner

سمجهايو آهي ۽ انهن حق جي طالب "سامونڊين" جي بزرگي ۽ برتري کي ڪولي بيان ڪري ڇڏيو آهي. اهڙيءَ طرح قسم ڇهين [1] هيٺ جوڳين، آديسين، سامين ۽ ڪاپڙين جي عادتن ۽ اطوارن جو تفصيلي ذڪر ڪيو اٿس، ۽ قسم ستين [2] هيٺ طريقت جي پيرن ۽ مرشدن ۽ سندن منزلن کي تمثيل طور جوڳين فقيرن ۽ سندس تڪين ۽ تيرٿن سان پيش ڪيو اٿس. سندس انهيءَ تفصيلي سمجهاڻي سبب ان اهي تمثيلي مضمون بعد ۾ ڪائنس پوين شاعرن وٽ مقبول پيا: مثلاً ڀٽائي صاحب وٽ "سامونڊي" جي بزرگي ۽ برتري تسليم ٿيل آهي، ڇاڪاڻ تہ ڪائنس اڳ شاهہ لطف اللہ قادري تمثيل طور ان کي پوري تفصيل سان بيان ڪري ڇڏيو آهي.

شاهہ لطف اللہ قادري پنهنجن بيتن ۾ ڪلمن جي صفت، وحدت ۽ موحدن، عشق ۽ عاشقن، فقر ۽ فقيرن جهڙن معنوي مضمونن کي ورجائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، انهن مضمونن جو تعلق محض "ڳالهہ" يا "بيان" سان ناهي مگر فڪر ۽ خيال، ارادي ۽ اعتقاد، بلڪ فلسفي ۽ نفسيات جي ڳوڙهن نڪتن سان آهي. شاہ لطف اللہ قادري پهريون بلند پايي صوفي ۽ عارف هو، جنهن پنهنجن سنڌي بيتن ۾ تصوف ۽ معرفت جي انهن ڳوڙهن معنوي نڪات کي ورجايو ۽ سنڌي شاعري محض "قصي جي اُپٽار" يا "ڳالهہ جي ظاهري پچار" بدران اعليٰ عارفانہ فڪر، حقائق تي نظر، معنوي پس منظر واري راهہ کي روشن ڪيو. ڪائنس پوءِ شاهہ عبداللطيف بلڪل انهيءَ نهج ۽ نموني تي پنهنجن "بيتن" کي معنوي معيار جو مثال بنائي، انهن کي "روايتن" جي بدران "آيتن" جو آئينو بنايو.

"هيئت" توڙي "فني سٽاء" جي لحاظ سان پڻ شاهہ لطف اللہ قادري جي بيتن ۾ ڪي اهم ۽ نوان اضافا ملن ٿا جي اڳين شاعرن (جن جو ڪلام هن وقت تائين دستياب ٿيو آهي) جي بيتن ۾ ناپيد آهن. قاضي قادن جي ڪلام ۾ "سنڌي دوهي" کان وٺي "سنڌي بيت" تائين ارتقاء جون سڀئي صورتون ملن ٿيون. [3] مگر سندس بيت ٻن مصراعن تائين محدود آهن. ان

(1) ايضاً ص 99-130 (2) ايضاً ص 131-135 (3) ڏسو بندہ راقم جي لکيل "سنڌي ٻولي جي مختصر تاريخ" (قديم دور کان سمن جي دور تائين) ص 133، حيدرآباد، 1962ع.

Scanned by CamScanner

دور جي "پراڻ" جي هڪ شاعر جو بيت ٽن مصراعن وارو مليو آهي. جنهن کانپوءِ ۽ ميين سيد علي شيرازي جو هڪ بيت چئن مصراعن وارو مليو ٿو.[2] ان بعد شاهہ ڪريم جي ڪلام ۾ سندس ٽيانوي بيتن ۾ ٻوهن مان پڻ نوي ٻن مصراعن وارا ۽ فقط ٽي ٽن مصراعن وارا آهن. ان مان ظاهر آهي تہ شاهہ لطف الله قادري کان اڳ واري دور ۾ جيتوڻيڪ ٽن يا چئن مصراعن وارن سنڌي بيتن جي شروعات ٿي چڪي هئي مگر مجموعي طور سان "سنڌي بيت" اڃا ٻن مصراعن وارو هو. ان جي برعڪس، شاهہ لطف الله قادري جي ڪلام ۾ چئن پنجن مصراعن وارا بيت عام جام ملن ٿا، مگر ڪن بيتن ۾ مصراعن جو تعداد وڌي وڃي ڇهن ۽ ستن تائين پهچي ٿو. جيئن تہ هن ذخيري ۾ پڻ ٽي بيت ڇهن مصراعن وارا[3] ۽ ٽي بيت ستن مصراعن وارا[4] موجود آهن.

شاعرانہ فن جي لحاظ سان "وراڻ" يا "تڪرار" واري سٽاء پهريون پيرو شاهہ لطف الله قادري جي بيتن ۾ پوري تسلسل ۽ تفصيل سان نظر اچي ٿي. هن سٽاء موجب، شاعر هڪ ڪان وڌيڪ بيتن ۾ ساڳئي مضمون ڪي ورجائڻ خاطر ڪي ساڳيا الفاظ، اصطلاح، يا فقرا ورائي ورائي آڻيندو آهي . انهيءَ "وراڻ" يا "تڪرار" مقصد ڪنهن خيال يا ڳالهہ جي تصديق، توثيق يا تاڪيد هوندو آهي يا وري دلي طلب ۽ تحسين جو پوري ذوق سان اظهار. لفظن جو تڪرار شاهہ لطف الله کان اڳ شاهہ ڪريم جي بيتن ۾ موجود آهي، مثلاً: مٿي صفحي (73) تي نقل ڪيل هڪ بيت ۾ لفظ "پاڻ" ۽ ٻئي بيت ۾ لفظ "سوئي" جو استعمال ڪيو آهي[5] مگر پورن فقرن يا جملن جي وراڻ جو استعمال پهريون پيرو شاهہ لطف الله جي بيتن ۾ ملي ٿو ۽ غالباً ڪيس ئي انهيءَ فني سٽاء جو موجد قرار ڏيئي سگهجي ٿو. "وراڻ" يا "تڪرار" جون ٻہ صورتون آهن. بيت جي بالڪل شروع واري "وارڻ" ۽ بيت جي بالڪل آخري سٽ واري وراڻ. شاهہ لطف الله جي بيتن ۾ اهي ٻئي صورتون موجود آهن. شروعات واري "وراڻ" جا سڄا سارا يارهن مثال ملن ٿا جي هيٺ ڏجن ٿا:

ص 54 عقل ات اوچون ٿئو ص 91 حسن حبين جو

---

(1) "سنڌي ٻولي جي مختصر تاريخ" ص 135، حيدرآباد، 1962ع (2)ايضاً ص 124-125
(3) ڏسو متن ص 106-107، 108ءِ 140 (4) ايضاً ص 82، 131 ۽ 140 (5) مثلاً، "سوئي" جو تڪرار صفحي 79 تي ۽ وري 81 صفحي کان 86 صفحي تائين.

ص19 مئي متي مهراڻ ۾	ص 95-96 واجهائندي وجهلندي
ص 89-90 جي پيهي سا پروڙيين	ص 96 سڪ تنهنجي سپرين
ص 103 آهي اڪڙين ۾	ص127-128 نہ ڪين هيٺ نہ بيٺ ڪين
ص 122 نانگانسورا تئا	ص 129-130 هٺ جن جاناموڙا
ص 126-127 نہ گدا نہ گبري	ص 130 جيجان جوڳيڙن جو

صفحن 131، 132 ۽ 133 5 تي آخر "وراڻ" "آءُ گهورئون مٿان تـن" مسلسل طور سڄن سارن نون (9) بيتن جي پڇاڙي وارن سٽن ۾ موجود آهن.

شاهه لطف الله "وراڻ" يا "تـڪرار" واري انهيءَ شاعرانہ فني خصوصيت کي پوري طور استعمال ڪري پوين شاعرن لاءِ مثال قائم ڪيو. ڪائنس پوءِ فني خصوصيت ميين شاهه عنات ۽ خاص طرح شاهه عبداللطيف جي بيتن جو جز بني ۽ ان بعد عام طور استعمال ۾ آئي.

شاهه لطف الله نہ فقط سنڌي بيت جي هيئت ۽ فني سٽاء ۾ اهي اهم اضافا ڪيا مگر ساڳئي قافيي وارين سٽن جي تعداد ۾ پڻ اضافو ڪري "ڏگها بند" سِٽيا، جن جو مثال پڻ پهريون ڀيرو سندس ڪلام ۾ ملي ٿو. "سنڌي رسالي" جي شروع ۾ اهڙا ٻہ "ڏگها بند" موجود آهن جن مان پهرئين ۾ ڇهہ ۽ ٻئي ۾ سڄيون ساريون يارهن هم- قافيي سٽون سمايل آهن. اِهي "ڏگهن بندن" وارا نظم "رسالي" جي مقصد ۽ مضمون خاطر مقدمي طور ڏنل آهن. ۽ موجوده ڄاڻ جي بناء تي چئي سگهجي ٿو تہ سنڌي نظم جي تاريخ ۾ اهي آڳاٽي ۾ آڳاٽا منظوم "ڏگها بند" آهن. شاهه لطف الله کانپوءِ ٻين عالمن ۽ شاعرن مختلف مضمونن، مسئلن ۽ مقالن کي بيان ڪرڻ ۽ سمجهائڻ خاطر منظوم "ڏگهن بندن" واري اها صنف استعمال ڪئي، جنهن جا پهريان مشهور مثال "ابو الحسن جي سنڌي، " "ضياء الدين جي سنڌي" ۽ مخدوم محمد هاشم ۽ ميان عبدالله جي تصنيفن ۾ ملن ٿا. انهن بزرگن ديني مسئلا آسانيءَ خاطر سنڌيءَ ۾ بيان ڪيا ۽ انهن "ڏگهن بندن" واري منظوم صنف ۾ بيان ڪيا جنهن جو پهريون مثال شاهه لطف الله قادري جي "رسالي" ۾ ملي ٿو.

شاهه لطف الله کان اڳ سنڌي عالمن يا شاعرن جون نظم خواهہ نثر ۾ جيڪي تصنيفون ملن ٿيون. سي عربي يا فارسي ۾ آهن. شاهه لطف الله قادري غالباً پهريون عالم ۽ عارف هو جنهن محسوس ڪيو تہ سنڌ جا عوام

Scanned by CamScanner

جن جي مادري ٻولي سنڌي آهي ۽ جي فقط سنڌي ۾ ئي آساني سان ڪنهن ڳالھ کي سمجهي سگهندا ، تن جي سهوليت خاطر ضروري آهي تہ علمي مسئلا سندن پنهنجي مادري زبان ۾ بيان ڪيا وڃن جيئن هو نہ فقط سولائيءَ سان پر ذوق ۽ شوق سان پڙهن ۽ سمجهن. انهيءَ احساس هيٺ خود شاھ لطف الله پڻ ”وڏي ڪوڏ سان“ (ذوق ۽ خوشي سان) پنهنجو ”رسالو“ خاص هيٺين ٽن مقصدن خاطر سنڌيءَ ۾ جوڙيو:

1. عالم تہ عربي يا فارسي ۾ علمي مسئلا سمجهي سگهن ٿا مگر عوام جي عالمن جي ڀيٽ ۾ نسبتاً ٿوري علم وارا آهن، تن واسطي انهن جو سنڌي ٻولي ۾ هجڻ ضروري آهي. انهيءَ لاءِ تہ عوام کي سمجهڻ ۾ سولائي ٿئي: ”تہ هوءِ سنڌي وائي سهلو ٻجهڻ ابوجهن.“
2. جيڪڏهن ڪتاب سندن ”پنهنجي ٻولي“ يعني مادري زبان ۾ هوندو تہ ٿوري وقت ۾ وڏيڪ سگهو سکي سگهندا: ”پاهنجي ٻولي ڪري، سگهائين اي سکن.“
3. پنهنجي مادري زبان ۾ هو وڌيڪ چاھ ۽ ذوق سان (”لئي پيو“) سان سڪندا ۽ پڙهندا: ”لطف الله چئي، لئي پيو ور سکن ۽ پڙهن.“

اهي ٽيئي مقصد تعليم ۽ ترتيب جي نظرين ۾ وڏي اهميت رکن ٿا. رسالي جوڙڻ مان شاھ لطف الله جو مقصد محض شاعري نہ هو مگر تعليم هو: يعني تہ طريقت جا مسئلا سمجهائڻ.انهيءَ تعليمي مقصد خاطر هن عوام جي مادري ٻولي سنڌي ۾ رسالو تاليف ڪرڻ ضروري ڄاتو. ڄاڪاڻ تہ سندس نظريي موجب مادري زبان ۾ ماڻهو سولائي سان، سگهو ۽ چاھ سان سکي سگهندا. اهڙي طرح شاھ لطف الله قادري پنهنجي سنڌي ”رسالي“ جي مقدمي ۾ سنڌ جي عوام کي سندن مادري زبان سنڌي ۾ تعليم ڏيڻ جي نظريي جو بنياد وڌو. مخدوم ابوالحسن ٺٽوي، جو غالباً شاھ لطف الله قادري جو ننڍو معاصر هو[1]، انهيءَ نظريي کي عملي صورت ڏنيءَ عوام جي

(1) مخدوم ابوالحسن جي ”سنڌي“ جو هڪ قلمي نسخو سنہ 1115ھ جو لکيل بنده راقم جي نظر مان گذريو آهي. جنهن جي معنيٰ تہ مخدوم ابوالحسن ”سنڌي“ انهيءَ سال يا ان کان اڳ لکي، يعني تہ اندازً شاھ لطف الله قادري جي وفات (1090ھ) کان پوءِ پنجويهن سالن جي اندر لکيائين. انهن قرينن مان ظاهر آهي تہ هو شاھ لطف الله جو ننڍو معاصر هو

Scanned by CamScanner

تعليم خاطر "سنڌي" ۾ ڪتاب لکيائين جو پوءِ سنڌ جي عالمن، مڪتبن ۽ مدرسن ۾ درسي ڪتاب ڪري پڙهايو. بهرحال موجوده معلومات مطابق شاهہ لطف اللہ جو "رسالو" ئي پهريون وڏو ڪتاب آهي جو سڄو سربستو سنڌي بيتن ۾ آهي.

شاهہ لطف اللہ قادري پنهنجي بيتن ۾ ڪا ڳالهہ ڪونہ ٿو ڪٿي، ڪو قصو ڪونہ ٿو ٻڌائي، مگر محض سالڪ جي قصد ۽ ڪيفيت جو بيان ڪري ٿو. انهيءَ لحاظ سان هو سنڌي بيتن ۾ محض ڪنهن قصي يا ڳالهہ جي بدران معنيٰ ۽ خيال جي اظهار جو باني مباني آهي. شاهہ لطف اللہ قادري عمداً ۽ ارادتاً علم تصوف ۽ طريقت جي ڳوڙهن نڪتن کي سنڌي بيتن ۾ ورجايو. سلوڪ ۽ طريقت جي مشڪل علمي مضمون ۽ نظريي کي سنڌي نظم ۾ ادا ڪرڻ جي اها پهرين باقاعدي ڪوشش هئي. مضمون جي پيچيدگي سبب زبان ۽ بيان ۾ پيچيدگي لازمي هئي ۽ شاهہ لطف اللہ جي اسلوب بيان ۾ پڻ قدري موجود آهي. پر ان هوندي بہ سندس زبان ايترو مشڪل نہ آهي، بلڪ عام فهم تشبيهن ذريعي نهايت ئي ڳوڙهن مسئلن کي پڻ سولو ڪري سمجهايو آهي. مثلاً "ذات" ۽ "صفت"، "وحدت" ۽ "ڪثرت" جي ڳوڙهي مسئلي کي مختلف مثالن ذريعي هن طرح سمجهائي ٿو تہ:

سمند ڪنيو پساهہ ڪوڙين موج اپرئا

سيئي وهيا واهڙا، اڏمئو مهراڻ

جي ذات گڏي ذات کي تہ لهي سگهي ڪوءِ

سوئي پاڻي ڪوهرين، سوئي سمندن هوءِ

سوئي وهي واهڙين، سوئي دريائن هوءِ

سو سيڪڙو سا سڪ، ڳالهہ مڙوئي هيڪڙي

شاهه لطف الله جي ڪن بيتن ۾ قدري معنوي تعقيد ۽ بيان جي پيچيدگي نظر ايندي، مگر سندس اڪثر بيتن ۾ رواني آهي، ڪي مصراعون ۽ بيت شاعرانه شعور توڙي زبان جي فصاحت جا نهايت سهڻا مثال آهن، جيئن ته:

نڪا ڏاڏائي ڏيهه ۾، نڪا ذات جڳاءِ
الله سندي راج ۾، جو ڪنهي سو ڪاءِ (ص61)

ڪاهوڙي ڪيڙين جا، سا اڳاهين جوءِ (ص 74)

سپريان جي ڳالهڙي لڪين دليلي (ص75)

حسن حبيبن جو پسين جي هيڪار
ته توکي سڀ ڇمار، وڃي اڄ ورهين جي. (ص91)

حسن حبيبن جو پسين جي پيهي
ته توکي سيئي، پيون وڃن وسري (ص91)

حسن حبيبن جو جنين ڏٺو ماءِ
تني منجهان ڪاءِ، سک نه ستي ڪڏهين (ص 92)

نه گدا نه گبري، نڪين پٽ پنن،
پر ۾ تا پڇن، اوءِ پرين لايو اکين (ص126)

ٻجهي تئن اٻوجهه، ڄاڻ وڃائي پانهنجو
هوئين جي سبوجهه، ته ٻجهه مَ ٻڙيَ جيترو (ص141)

شاهہ لطف اللہ ۽ شاهہ عبداللطيف

شاهہ لطف اللہ قادري سنہ 1090ھہ ڌاري وفات ڪئي ۽ شاهہ عبداللطيف ٻارهن سالن کان پوءِ سنہ 1102ھ ۾ ڄائو هو جيئن ٿي ساماڻو تہ سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ گهمي ڏٺائين ۽ اڳين سالڪن، شاعرن ۽ سگهڙن جي اعليٰ روايت کي سمجهيائين ۽ سيني ۾ سانڍيائين. اهو ناممڪن آهي جو شاهہ لطف اللہ جهڙو عارف شاعر، جو ڪانئس ٿورو اڳ ٿي گذريو هو ۽ ساڳئي قادري طريقي جو بزرگ هو جنهن سان شاهہ صاحب وابستہ هو، تنهن جي سالڪانہ سوانح ۽ عارفانہ بيتن کان شاهہ صاحب غير واقف رهيو هجي. بلڪ شاهہ صاحب جي رسالي جي مطالعي مان پوريءَ طور معلوم ٿئي ٿو تہ نہ فقط هو شاهہ لطف اللہ جي بيتن کان واقف هو بلڪ انهن عارفانہ بيتن ذريعي سندن اُسرندڙ فڪر جي ويترو ڏيک آبياري ٿي.

ميين شاهہ عنات ۽ شاهہ عبداللطيف جي بيتن جي پيٽ مان معلوم ٿئي ٿو تہ ميين شاهہ عنات جي ڪلام ۾ بيان جي وسعت ۽ مضمون جي وضاحت واري خاص خصوصيت جو شاهہ صاحب جي اسلوب بيان تي ڪافي اثر پيو. شاهہ لطف اللہ قادري جي عارفانہ فڪر ۽ معنوي حڪمت کان شاهہ عبداللطيف گهڻي قدر متاثر ٿيو. شاهہ لطف اللہ پنهنجن بيتن ۾ ڪو قصو يا داستان بيان نہ ڪيو آهي، بلڪ هن هڪ خالص معنوي مضمون کي ورجايو آهي: يعني تہ هن سنڌي بيتن ۾ پهريون ڀيرو سلوڪ ۽ طريقت جي مختلف پهلوئن کي پنهنجي عارفانہ فڪر جي روشنيءَ ۾ بيان ڪيو آهي. شاهہ لطف اللہ جي سڄي رسالي ۾ محض معنوي نڪات ۽ رموز جو ذڪر آهي جن کي هن مختلف مثالن، تشبيهن ۽ تمثيلن ذريعي سمجهايو آهي. شاهہ لطف اللہ کان پوءِ وري شاهہ عبداللطيف جي بيتن ۾ اهو اسلوب ۽ انداز نظر اچي ٿو شاهہ صاحب پڻ قصي کي بيان ڪرڻ جي بدران قصي جي مخصوص ناٽڪ ۽ اهڃاڻن کي پنهنجي اعليٰ عارفانہ فڪر جو محور بنايو آهي. شاهہ لطف اللہ قادري پهريون ڀيرو سالڪن جي سفر کي سامونڊين ۽ ناکئن جي تمثيل سان سمجهايو ۽ مشائخن ۽ مرشدن جي مرتبي ۽ منزل کي جوڳين، سامين ۽ آديسين جي تمثيل سان بيان ڪيو شاهہ عبداللطيف

انهيءَ اسلوب ۽ انداز کي معراج تي پهچايو ۽ مختلف قصن ۽ داستانن، مصمونن ۽ عنوانن کي محض اعليٰ فڪر جي وضاحت خاطر استعمال ڪيو. ڪافي وثوق سان چئي سگهجي ٿو تہ ميون شاهه عنات ۽ شاهه عبداللطيف پهريان شاعر هئا جن شاهه لطف الله کان متاثر ٿي ساموندي ناڪئن ۽ جوڳين فقيرن جي ذڪر کي تمثيل طور سر سري راڳ، سُر ساموندي، سر پورب ۽ سر رامڪلي جو قالب بنايو.

اسان مٿي چئي آيا آهيون تہ فن شاعري جي لحاظ سان بيتن ۾ لفظن، فقرن يا مصراعن جي ”تڪرار“ يا ”وراڻ جو باني مباني شاهه لطف الله آهي. شاهه عبداللطيف جي رسالي ۾ انهيءَ جدت جو عڪس جا بجاءِ نظر اچي ٿو. شاهه لطف الله جي بيتن ۽ شاهه جي رسالي مان هيٺيان مثال، الفاظ توڙي معنيٰ جي لحاظ سان قابل غور آهن:

شاهه لطف الله قادري	شاهه عبداللطيف
اُت آهي عجز سپ ڪنهن کي، نہ ڪي گيرب نہ گاءِ (ص-53)	مهاڻي جي من ۾، نہ گيرب نہ گاءِ (ڪاموڏ)
عقل ات اوچون ٿئو، نڪو فڪر پنڌ (ص-54)	عاقل ٿي اوچون ٿئا، پورو ڪين پڄي (حسيني)
عقل ات اوچون ٿئو، ڪا جا ڏسي پت عقل ات اوچو ٿئو، نڪا فڪر جاءِ (ص-54)	عقل ات اوچون ٿيو، هو هليا سامهان هوءِ مون کي ان مذڪور جي، باس نہ پيئي بوءِ (يمن)
هيَ هَي ڪندا هاءِ، روُندا عارف اڳ وئا (ص-55)	ڪندا ويا تنوار، عالم عارف اهڙي (آسا)
اوءِ پيئا تنہ اگهور ۾ جتي مون نہ جاءِ (ص-55)	گهوريندي گهور پيا، اگهور گهوريائون (گهاتو)
اعليٰ ۽ اسفل جا، جان ڪي تسو توريائين (ص-55)	محبت جا مهراڻ ۾، تسو ٿي توري (سهڻي)
هيڪوئي هيڪ ٿئو وئو سپ وجود پسن ڪين پري ري، جيڪين ڪري سجود	فاني ٿئا في الله ۾ جن وڃايو وجود نہ تن تيام نہ قاعدو نڪين ڪن سجود

Scanned by CamScanner

ان اتجلي الله خضع له ڪل شيءِ لوءِ ٿئا نسورا نابود هي جي مڙئي مقصود، اسم نہ اُجهي ان ڪي (ص-56)	جيلانہ ٿئا نابود، تيلانہ رسيا بود ڪي (آسا)
اوءِ ٻيون ڏيئي ٻن، ٻيئا ذات بحت ڏونہ (ص-57)	ٻيون ڏيئي ٻن، گر ڪي گڏيا ڪاپڙي (رامڪلي)
سي ٻيئا وحدت ويءِ ۾، ٿا ساراهين سائين (ص-57)	وحده لاشريڪ لہ، اي وهائج وءُ (ڪلياڻ)
	وڃي وحدت ويءِ ۾، گهتون ڇڏي گهار (ڪارايل)
حقائين حق ٿئا، حقان ٿين حق (ص-56)	حقان حق ٿئوس هئي طالب حق جي (سهڻي)
جتي مَپَ ملڪين ناهِ ڪو تتي آهيرون (ص-60)	نڪو سنڌو سير جو جتي مپ نہ ملاحن تانگهہ نہ لڌي تارئين، مپ نہ ماتيڙن (سهڻي)
سوئي سير ٿئون، ناهہ نهايت جنهن جي (ص-60)	وڃي تت پيا، جت نهايت ناهہ ڪا (آسا)
نہ عقل، نہ علم ڪين، نڪا ذات نہ تات عالم سڀ عنايت جو جنہ ڏئي تنہ ڏات (ص-60)	لڌي سون، لطيف چئي، ڪنا ڏاتر ڏات ڪانہ پڇين ذات، جي آيا سي اگهيا (مومل راڻو)
ڇڏي "آءٌ" اِي نہ، نسورو ئي ناهہ ٿي (ص-61)	ٻُڌ تہ ٻيائي لهي، "آءٌ" اِت نہ آهہ (آبري)
"اعدا عدوک بين جنبيک" اوپري ٿو پير (ص-61)	جتي پير پرن، پيريون پون پواريون (سهڻي)
سندي تنين ڳالهڙي هِتي هُت نہ ڪاءِ (ص-61)	نہ ڪا هِت نہ هُت ڪا، ڳوريءَ سندي ڳالهہ (معذوري)
ڪَهن ڪارونيار ڏونہ، متي وَهہَ وڃن (ص-62)	وڏي ٻاڳ مڙن، جي ڪهيا ڪارونيار ڏي (ساموندي)
ات هٿ نہ رسي حاذقين، نڪين سي ڪڇن (ص-62)	ٻڏندي ٻوڙن ڪي، ڪي هاٺڪ هٿ وجهن (سهڻي)
جت راهَ گم ٿئي، ور سا ڪاري رات	ور سا ڪاري رات، جنهن ۾ راه گم ٿئي

Scanned by CamScanner

هي پڻ وجي وسري، هُن هُنهين جي تات (ص-63)	نہ ڪا هُن جي تات، هي پڻ وجي وسري(٭) (ڪاھوڙي)
اُن وڃائي وجود کي، حاصل ڪئو حال (ص-64)	وڃائي وجود کي پاڻان پاسي ٿيءُ (آسا)
هي جي فاني ٿئا في الله ۾ موٽڻ تن محال (ص-64)	سي فاني ٿئا في الله ۾، جن وڃايو وجود (آسا)
جني آه اوڙاھ جي، وڃڻ سي وٺا (ص-65)	جن سڃاتو سپرين، سي وڃڻ کي وٺا (آسا)
مٺي مَتي مهراڻ ۾، هي جي پاڙ وجهن (ص-66)	
مٺي متي مهراڻ ۾، اوءِ پٺل وري پٺا (ص-66)	مٺي متي مهراڻ ۾، پٺو تپو ڏيئي (سهڻي)
سي پينا تت وڃن، ناهہ نهايت جنہ جي (ص-66)	وڃي تت پيا، جت نهايت ناهہ ڪا (ساموندي)
ناہ نهايت تن جي، هي جي وحدت سَير وٺا (ص-66)	تنهن نهايت ناہ ڪا، جنهن سُڃا سچ وڃن (آبري)
ڳري ڏسٺو ڳالهڙي ورِتا ڪي وڃن (ص-67)	ڦوڙائي فراق جي، سُڃي ڳالهہ ڳري (آبري)
وہ جنہ وصال ڏونہ، تنہ "لا" سين لَٿَہ مَ لاهہ (ص-68)	"لا" سين اُٿي لڏ، "ڪين" رسائي ڪيچ ڏي (معذوري)
سو نہ سليو عام کي، جيڪين ڪارڻ تن (ص-69)	ايئن نہ وسن عام تي جئن مومل وسن مينهن (راڻو)
	جيڪا اٿن من ۾، سلن نہ سائي (يمن)
ساهہ ۾ سارين سپرين پساهہ ۾ پسن (ص-70)	ساهہ سين سڃاڻان، پساهہ سين پسان پرين (آسا)
اِت هنيون پٺو پسي ڪين پرينءَ ري (ص-70)	ڳوڙا ٻئي پار، هنون حيرت ۾ پٺو (سهڻي)

٭ هي بيت اصل ۾ شاهہ لطف الله قادري جو آهي، جو غالباً ڀٽائي صاحب ڪچهريءَ ۾ پڙهيو ۽ فقيرن ٻڌو ۽ پوءِ "رسالي" ۾ شامل ٿيو

Scanned by CamScanner

اِي پيهي پروڙج ڳالهڙي ماڙهواِت ڪياء (ص-72)	ماڙهواِت ڪياء منڊ نہ پسين منڊيو (يمن)
جتي "ڪون" نہ "مڪان" ڪو، نہ ڪو ڏينهن نہ رات (ص-74)	اچي پيئي ڪُنن ۾، جتي ڏينهن نہ رات (سهڻي)
ڪاهوڙي ڪيڙين جا، سا اڳاهين جُوءِ (ص-74)	جا جوءِ سُئي نہ ٻڌي، ڏوٽي سا ڏورين (ڪاهوڙي)
پير نہ پوءِ پڪٽا، جت سئسين سينہ گڙن سا جُوءِ ڏوري آئيا، سُنها جت منجهن ڪاهوڙي اُن پنڌ جون، ڳجهان ڳجهيون ڪن اوءِ پيتا تت وڃن، جتي حرف حڪايت ناه ڪو (ص-74)	پيرين پراٽا ڪيترا، سُڪا منَهن سندن سا جوءِ ڏوري آئيا، سونها جت منجهن ڳجها ڳجهيون ڪن، تهان پراهين پنڌ جون+ (ڪاهوڙي)
ان ڏانڪي عُليا، ڪو ڪمتر پير ڌري (ص-74)	ڪمتر ڪا ڪاهي، پهچي هن پٽيءَ کي (معذوري)
ڪني پاتو پيريان اَپيريءَ ۾ پير اي اونهو تڙا گهور گهٽو ڪُن اَت ابتو پير سر مٽي سونٽو سهي، تين ڪر پائي پير اِن پُون سندو پير، ڪوڙين منجهان ڪولهي (ص-75)	ڪپيريءَ ۾ پير، ڪني پاتو پيريين جٽان منجهڻ ماڙهوئين، سجڻ تٽائين سير ان پُون سنلو پير، ڪوڙين منجهان ڪولهي(*) (ڪاهوڙي)
سپيريان جي ڳالهڙي لکين دليلي (ص-75)	سپيريان جي ڳالهہ کي، سامي ڪي سمجهن (رامڪلي)
سمنڊ ڪنيو پساهہ، ڪوڙين موج اُڀرئا (ص-76)	آئي سپ اڏ مٿا، لکين سٽين مهراڻ (آسا)
مڙوئي محو ٿئو، نڪا اِت خاص نہ عام (ص-77)	نہ عام نہ خاص، جي ويا سي وڃيا (مومل راڻو)
نہ ڪو عرش نہ ڪرسي، نڪو ڏينهن نہ رات (ص-78)	جتي عرش نہ اُپ ڪو، ذرو ناه زمين (رامڪلي)
نہ ڪو قال، نہ قيل ڪي، نڪا وائي وات (ص-78)	لکيءَ جو لطيف چئي، نڪو قال نہ قيل (بروو)

* صاف ظاهر آهي تہ ڀٽائي صاحب اهي بيت شاه لطف الله جي بيتن کان متاثر ٿي چيا.

سو سيڪڙو سا سڪ، ڳالهه مڙوئي هيڪڙي
(ص-79)

سو اورار سو پراڙ، ڳالهه مڙوئي هيڪڙي
(سهڻي)

اي ڳجهي آهي ڳالهڙي، پهي پروڙج پاڻ
(ص-80)

ڳالهه پريان جي ڳجهه جي، ڳالهه مڙيائي ڳجهه
(آسا)

نڪا پروڙ نه پيچرو، نڪو پڇي پرياڻ
(ص- 81)

سپڪ جو سيد چئي، پڇي نه پرياڻ
(سهڻي)

پرين پاڻهين پاڻ سين، پاڻهين پاڻ رهاڻ
(ص- 80)

پاڻهين وينا پاڻ ۾، پاڻهي ڪن پرياڻ
(رامڪلي)

ونحن اقرب اليه من حبل الوريد، آهي اي ءُ اهڃاڻ
(ص- 80)

ونحن اقرب اليه من حبل الوريد، آهي اي ءُ اهڃاڻ
(مارئي)

سڀ سيوئي حال، پيهي ڪن پروڙئو
(ص- 81)

سو سيوئي حال، منجهان ئي معلوم ٿئي
(ڪلياڻ)

سوئي حڪم هلائي علم ۾، سوئي ڏيکارينڌڙ راهه
(ص- 82)

سوئي راهه رد ڪري، سوئي رهنما
(ڪلياڻ)

سوئي اتيارينڌڙ وهاري سوئي، سو سيرينڌڙ ساهه
لاغيري و لاانا غيره، اي هي پرالاه
روح رڳون ۽ ساه، سڀ ڳالهه هڪڙي
(ص- 82)

سڄڻ ساه پساه ۾ ، پرين پاڻ پساه
(آسا)
صوفي سير سين ۾، جئن رڳن منجهه پساهه
(ڪلياڻ)

اَنا مِن نُورِ الله، نڪو رات ڏينه نه رات
(ص- 83)

نڪا رات نه ڏينه، سيڪو پسي پرين ڪي
(مومل راڻو)

پيهي پروڙج ڳالهڙي هينئڙا ٻجهه مَ منجهه
(ص- 84)

هينئڙا اُجهه مَ مَنجهه، ته پريشان پري نه ٿئين
(آسا)

ايڏانه سيئي آئيا، جن وڃايو پاڻ
(ص- 87)

صبح سگڙيون ڪٺي، ويا وڃائي پاڻ
(رامڪلي)

سائي صورت سيرت سڄڻين، سوئي حسن ڪمال
سا ئي ظرافت ذات پري جي، سوئي سو جمال
سوئي ظاهر باطن سو، سوئي سو خيال
سڀ سيوئي حال، اونهائي انت ناهه ڪو
(ص- 88)

پاڻئي جل جلاله، پاڻئي جان جمال
پاڻئي صورت پرجي، پاڻئي حسن ڪمال
پاڻئي پير مَريد ٿئي، پاڻئي پاڻ خيال
سو سيوئي حال، منجهان ئي معلوم ٿئي(*)
(آسا)

* پهتائي صاحب جي هن بيت ۾ شاهه لطف الله جي بيت جو عڪس واضح طور نظر اچي ٿو

Scanned by CamScanner

تو اوڏو تو ساڻ، پر پروجهڻ ڏاڪڙو (ص- 88)	سندي سپيرين، پر پروڙڻ ڏاڪڙو (آسا)
وڃائي وجود کي سندي عاشق آهہ (ص- 89)	ولولو ۾ ووڪ، اِيءَ تان آهي عشق جي (معذوري)
تہ هوند اوري تا نہ اُپيين، وَهين رهہ وصال (ص- 89)	اوري هڏ نہ اُپيي، پُري تان نہ پري (آبري)
حسن حبيبن جو جني ڏٺو ماءِ تنهي منجهان ڪاءِ، سک نہ ستي ڪڏهين (ص- 92)	ڏٺي جن هيڪار صورت ساهڻ ڄام جي سک ٿي ستيون ڪينڪي، پري ساڻ پتار (سهڻي)
حسن حبيبن جي، اَپر لاين آر (ص- 93)	ٿيون ديوانيون، دل ۾، اپر لڳين آر (آسا)
حسن حبيبن جي، ڪا جا آهي پت تن منجهئو وڃي مت، پسئو پر پرين جي (ص- 93)	جيڪس ڏٺو جيڏيين، ٻاروچو ٻيءَ پت مون جئن موڙهين مت، پسنديئي پنهونءَ کي (حسيني)
عاشقن اِيَ سور، ماءَ ماريندن ڪڏهين (ص- 95)	ساموندبيڪو ڏنجهہ، ماءِ مارينڊم ڪڏهين (ساموندي)
ماڙهو پائين مٺا، تان او سونہ پريان جي جيئا (ص- 95)	هوندا سي حيات، جيئنڌا اڳي جي جيئا (معذوري)
سڪ تنهنجي سپرين، اندر ٻارين آڳ (ص- 96)	سڪ تنهنجي سپرين، اندر ٿي اُجهاڳ (سهڻي)
سوڏا هلئا سبحان ڏونہ، آڏي لاهي آڻ (ص- 99)	اونهي تڙ آگهتيا، آڏي پائي پاڻ (سهڻي)
ويندي وحدت ڏونہ، ڪين ڪنيائون پاڻ (ص- 99)	نہ ڪي ڪٽن پاڻ سين، نہ ڪو ساٿن پاڻ (رامڪلي)
سڪ تنهنجي سپرين، من ۾ ٻارئو مچ (ص- 98)	من ۾ ٻاري مچ، جم وڃنئي اوهري (ساموندي)
جي سنجهي جي صبوح، تا او ۽ پٺا تاڻين تو مٺي (ص- 98)	سنجهي ۽ صبوح، هوند نہ وئڙن وسري (حسيني)
جي ڪجي ڪاچوٽي ڪيدي تہ اِيُ نانگي نہ ننگ (ص- 100)	ڪجي ڪاچوٽي، نانگن ٻڌي نينهن جي (رامڪلي)

Scanned by CamScanner

ڙئا سي وحدت ڏونه اندر جنين اڏ (ص- 99)	اندر جنين اڏ، ڏونگر سي ڏورينديون (آبري)
هلئا جي حق ڏونه، جوڳي سين جمال (ص- 100)	وڃڻ تت پيوم، جتي هلڻ ناه حسن ري (مارئي)
کهي ڏنو ڪاپڙين، ڪو اڳاهون پنڌ (ص- 100)	ڪپت ڪاهوڙين، آهي اڳئين پنڌ جي (ڪاهوڙي)
سي وئا پيهي پاڻ ۾، لوڪان ڪري لڪ (ص- 100)	نانگا نانيءَ هليا، لوڪا ڪري لڪَ (رامڪلي)
ڪين ڪنيائون ڪي ٻئو، ري لانگوٽيءَ لاَنگ ان چڏئا سڀ سناسيين، سيرا سڱر سانگ سي سامي ڳڏئا سبحان ڪي، اندر لاهي آنگ سندي جوڳيان تانگ، اوءِ اله ري ڪير لهي. (ص- 102)	لنگ ڪڍيائون لانگ، موڙي ڪن نہ مسحو جا اسلامان اڳي هئي، سا سٽائون ٻانگ سامي ڇڏي سانگ، ڳڏئا گور ڪنات ڪي. (رامڪلي)
ماءِ جوڳي آئيا، تان ڪي وڃن ويہ اُن نانگن نيڻ ڪڪوريا، ڏوري ڏونگر ڏيہ سي پين رات پُر ڪٺو، اوتين آب اَڇيهہ سڪ ڇڏي ساٿيهہ، اوءِ هلئا وڃن حق ڏونه (ص- 103)	جان آهين اوطاقن ۾، تان ڪي وڃن ويهہ سامي سفر هلئا، ڏور چتائي ڏيهہ ڇڏي سڪ ساٿيهہ، متي گنگا گجيا. (رامڪلي)
آهي اڪڙين ۾، آديسين ادب سامين ڪي سيين پرين، روح رهئو رب تن حسب نہ نسب ڪو، نہ آباء نہ اب ري لانگوٽي لب، اُءِ ٻئو نہ پاڙين ڪاپڙي (ص- 103)	آهي اڪڙين ۾، آديسين ادب تن جو حسب نسب ناهہ ڪو، نہ اما نہ اب سامين ڪي سيين پرين، روح ۾ رهئو رب ري لانگوٽي لب، پاڇي ڪٺن نہ پاڻ سين (*) (رامڪلي)
ماءِ! جوڳي آئيا، تان ڪي وڃن ويهہ (ص- 103)	جان آهن اوطاقن ۾، تان ڪي ساٿن ويهہ (رامڪلي)
اوءِ وجهي جي، جنجار، وئا نانگا نڪري (ص- 106)	هت نہ پسجن هاڻ، وئا ويراڳي نڪري (رامڪلي)
	وجهي جيءَ جنجار، جم وڃنئي اوهري (ساموندي)

* هي بيت اصل شاه لطف الله جا آهن. غالباً ڀٽائي صاحب ڪچهري ۾ پڙهيا. فقيرن ٻڌا، ۽ پوءِ رسالي ۾ داخل ٿيا.

اُن سُڌ نہ پيئي سناسيين، جيھي نہ تيھي (ص- 106)	جيھي جي تيھي، تہ بہ ٻانھي ٻاروچن جي (ڪوھياري)
نہ ڄاڻان ڪيھي، اُن آئي آڏ آديسين (ص- 106)	نہ ڄاڻان ڪيھي، چنيسر جي چت ۾ (ليلا چنيسر)
	هميرن حساب، ڪہ ڄاڻان ڪيھو ٿئو (مارئي)
سي نانگا نسنگ وٺا، ڪينَ جَني جي ڪنڌ (ص- 107)	نانگا نانيءَ هليا، ڪينر ڏري ڪنڌ (رامڪلي)
لوچڻ لئي پرين جي، نانگا ننڊ نہ ڪن (ص- 107)	نانگا ننڊ نہ ڪن، وڃن روندا رام ڏي (رامڪلي)
پر ۾ تا پچن، سي سناسي سبحان ڪي (ص- 108)	هڪ اکيون ، ٻيا اگڙا، پر ۾ تا پچن (مومل راڻو)
جنہ ڪارڻ جوڳي ٿيا، جان جان سو نہ پسن ورهہ وهامي راتڙي، تان تان سناسين (ص- 108)	جنهن ڪارڻ جوڳي ٿيا، جان جان سو نہ پسن تان تان سناسين، ورهہ وهامي راتڙي (رامڪلي)
کھڙو طعامون تنبن ۾، تن ماين ڪان منگن (ص- 108)	ماين مگن بکيا، نڪا لڄ نہ ليهہ (رامڪلي)
	نڪي طعام تنبڙين ۾، نڪي گبرين (رامڪلي)
اوءِ وٺا نانگا نڪري، بابو بائوتي (ص- 109)	سامين ٻاري سڄ ۾، بابُن باهوتي (رامڪلي)
اوءِ وٺا نانگا نڪري، عاشق اتر ول (ص- 110)	سدا وهن سامهان، عاشق اتر هير (رامڪلي)
جوڳي جنبي هلئا، من ڇڏيائون ماڳ راول اوطاقن سين، لاهي چرئا لاڳ سي لوئا لئي سبحان جي، اندر ٻارين آڳ اوءِ سامي ڪنہ سياڳ، جِيري مڙن رب ڪي (ص- 109)	رويو ويني راڳ، امڙ اوريان نجهري مون لاٿو ڏيهہ وٽن تان، لاڳاپو ۽ لاڳ ڏونگر سي ڏورينديون، جن اندر ٻري آڳ هوتاڻي هن ماڳ، مون کي ڇڏ نہ ڇپرين. (ڪوهياري)
آيل آديسين جي، ماري پهہ آئون ڪُهہ ڄاڻان ڪيڏانہ وٺا، ڪنہ ڪُڻ ڪنيائون	تڪيا تاڪيائون، ويا رمندا رام ڏي ڪجان خبر نہ لهان، تن آديسين آئون

Scanned by CamScanner

ڪجان، خبر نہ لهان تہ ڪٿي لاٿائون
سو ڏِهِ مٽٿائون، جتي ري وحدت ناهه ڪين
(ص- 111)

ڪنهن ڪُڻ ڪنيائون، ڪاڏي ويا ڪاپڙي،
(رامڪلي)

سامي سوارا نڱئا، جُنبي مٿي جوءِ
(ص- 110)

ويا نيرانا نڪري، جوڳي منجهان جوءِ
(رامڪلي)

اندر تن آديسين ڪي، اَڌ اُڌما آهين
(ص- 111)

اندر آديسين ڪي، سورن شاخ ڪئي
(رامڪلي)

جيجان جوڳيڙن جون، مڙهيون مون مارين
(ص- 111)

آديسي اٿيا ويا، مڙهيون مون مارين
(رامڪلي)

اُن آديسين اُهڃاڻ، آهين الاهي ذات جا
(ص- 112)

اي آديسين اُهڃاڻ، جئن تعلق ڇڏيائون تڪيا
(رامڪلي)

گر ڪئائون ڪينرو، وينا وڃائين
(ص- 113)

وينا وڃائين، جي سناسي سڻئين
(رامڪلي)

راتين مُنهن مونن ۾ ، ڏيهان ڏڪ ڏڪين
(ص- 113)

ڏينهان ڏڪي ڏيل ۾، سور سڃيائي رات
(رامڪلي)

ڏينهان ڏورڻ ڏونگرين، رئڻ سڃيائي رات
(بروو)

جني ميڙي وڏا مڇ ۾، سوين ڏنگا ڏاهه
(ص- 115)

ميڙيو ڪڙج ڪائيون، جوڳي جلائين
(رامڪلي)

اوءِ دونهيون پائين دل، ڪارو ڪن نہ ڪيس
(ص- 116)

دائم دونهين دل ۾، من سين مالها وار
(رامڪلي)

نہ تن گدا، نہ گبري، نڪين ڪيائون ڪيس
(ص- 115)

نہ گِندا نہ گبري، نہ ڪچ نہ ڪاچوٽي
(رامڪلي)

آيل! آديسين ري، اڃي نہ آرام
(ص- 117)

پسيو آسڻ اُن جا، اڃي نہ آرام
(رامڪلي)

جان اوءِ آديسي اها، تان تڪيا پسهون تن جا
(ص- 116)

جي الک سي آگاهه، هلو تہ تڪيا پسون تن جا
(رامڪلي)

تڪيا پسي تن جا، من ۾ ٿئو ماتام
(ص- 117)

تڪيا پسي تن جا، هلي منجهان حال
(رامڪلي)

Scanned by CamScanner

مائنئون مگن بڪيا، اي ويراڳين ول
لڪين لوئائون جنڊڙا، سي ڪانيائون ڪل
(ص- 117)

پنا ڄر ڄراتيا، منهن ڪانئيا سيءَ
ماين مگن بڪيا، نڪا لڄ نہ ليهہ
(رامڪلي)

ڄر ڄراتين اگڙا، ڪوري ڪانين ڪل
(رامڪلي)

ڪڏهن ويهي نہ ڪئو تن آديسين آرام
(ص- 118)

ويهي ڪيو نہ وچ ۾ آديسين آرام
(رامڪلي)

مون پوري نہ پڇئا، جوڳي جاڙ ڪري
سڏيون سنديون سڄڻين، هيون جن ڳري
(ص- 120)

مون پوربي نہ پڇئا، جوڳي جاڙ ڪري
هيون جن ڳري، سڏيون سنديون سڄڻين
(رامڪلي)

سي پيهي پسندا ڪاپڙي، سندو وحدت ويءَ
(ص- 120)

تہ سندو وحدت ويُ، طالب توڙان ماٽئين
(رامڪلي)

سي متايو وائي، تا ڳجهہ ڳالهائين پاڻ ۾
(ص-121)

ڳجهہ نہ ڳالهائين، لڪا ڀُٽن لوڪ ۾
(رامڪلي)

نانگا نسورا ٿيا، ڇڏي ويراڳي ويس
سي پيهي وڻا پاڻ ۾ جوڳي ڏوري ڏيس
اُن ويئي وڃان ئي نڪري، تن آديسين آديس
ماري سامي ميس، آيا سي اتور ۾
(ص- 122)

آديسي آديس، هتان ڪري هلئا
ڪاپڙين قلب ۾ ڪيو ڏورائون ڏيس
ويراڳي نئون ويس، راول ڊڪي رميا
(رامڪلي)

طوق ڇڏي تاج، اوءِ نانگا نسورا ٿئا
(ص- 123)

هٽي توبہ تاڙ، نانگا نسورا ٿئا
(رامڪلي)

نہ ڪو پوڄين پنٿ ڪو، جنگ نہ جاتا ڪن
(ص- 123)

جاتا ڪن نہ جوڳ جي، جوڳ نہ جُهارين
(رامڪلي)

سي جوڳي پيئا جوڳ ۾، جوڳين جوڳ سهاءِ
(ص- 124)

سا پر سيئي سڪيا، جا پر جوڳ جڳاءِ
(رامڪلي)

ايءَ جڳ جوڳو جوڳئين، جوڳين جوڳ سهاءِ
جوڳيان سندي جوڳ ۾، مد منجهہ هين ماءِ
هٿي مون ڪي هاءِ، جو آءِ جوڳ نہ سڪئو جوڳئين
(ص- 125)

جوڳين جوڳ جڳاءِ، جوڳ پڻ سونهي جوڳئين
جوڳين سندي جان جي ڳجهہ ڳجهاندر آهہ
هاءِ مونهين ڪي وليءِ جا آءِ جوڳ نہ سڪي (جوڳئين) (❊)
(رامڪلي)

❊ رسالي جو هيءُ بيت بالڪل شاهہ لطف الله جي بيت جو عڪس آهي.

اوءِ پَڌر پيئيون نہ ڪن, ڳالهيون ڳجهي لوڪ سين (ص- 124)	ڳالهيون ڳجهي لوڪ سين, پڌر پئي نہ ڪن (ڪاهوڙي)
ان من اندر محبت, ڪا جا ڳجهي ڳالهه هئي (ص- 124)	راڻو ڪا رات ويو, ڳجهي ڳالهه ڪري (مومل راڻو)
سي ساميڙا سپڪ, پسو ڳالهيون ڪنا ڳجهيون (ص- 125)	سوڍي سين ساري, ڳالهيون ڪنديس ڳجهه جيون (مومل راڻو)
پر ۾ ٿا پچن, اوءِ پرين لايو اکيين (ص- 126)	هڪ اکيون هيا اگڙا, پر ۾ ٿا پچن (مومل راڻو)
ساميڙا بيباڪ پسو لوڪ وڃائين جئن ويا (ص- 126)	پاڻ نہ پسن پاڻ کي ويچارا بيباڪ (عمر مارئي)
اُن الله آديسين, اچي رهئو روحِ ۾ (ص- 126)	ڏٺي ئي ڏٺي, رهيو آهي روح ۾ (آسا)
نہ گدا نہ گبري ڪچ نہ ڪاچوٽي اوءِ سُک نہ ستا ڪڏهين ڪڍي لانگوٽي سي جهڙا آيا دني ۾ وئا تهڙا موٽي اِي ڏاڍي ڪسوٽي, وئا جهاڳي ڪاپڙي (ص- 127)	نہ گندا نہ گبري ڪچ نہ ڪاچوٽي (رامڪلي) ڪچي ڪاچوٽي, نانگن ٻڌي نينهن جي جهڙا آيا جڳ ۾, تهڙا ويا موٽي سک نہ سُتا ڪاپڙي, لاهي لانگوٽي انين جي چوٽي, پورب ٿيندي پڌري(٭) (رامڪلي)
نہ ڪي هيٺ نہ بيٺ ڪين..... (ص- 127) نہ ڪو هيٺ نہ بيٺ ڪين..... (ص- 128)	نہ ڪين هيٺ نہ بيٺ, نڪي گبرين ۾ رام ڪئائون ڏيٺ, وڃن ڪينر ڪلهي ڪيو (رامڪلي)
ڪنه جنه منه آهين, سا پر پروجهڻ ڏاڪڙي (ص- 129)	ڪنهن جنهن ۾ آهين, سا پر پروڙڻ ڏاڪڙو (رامڪلي)
ڪني پايو چڪر چيلهه ۾, اندر رهه رمن (ص- 133)	سدائين سفر ۾, رمن مٿي راهه (رامڪلي)
هلي ڪِي حضور ۾ جاتا جوڳيڙن (ص- 134)	جوڳي ان جاتا کي, ٿي سڪيا سيئي (رامڪلي)

٭ رسالي جو هيءُ بيت بالڪل شاهه لطف الله جي بيت جو عڪس آهي.

پريَ لَئي وڃائيون ڪاپڙيين (پسو) پراڳيان وَسُ
جني اندر آتَ الھ جو، رڙي رند تني جي رس
تان ڪين ڏور تن کي، جانڪين وهي وس
ان جوڳين ٿئو جس، وٺالو ڪان لڪي ڪاپڙي
(ص- 134)

ڏهين ڏينهن ڏڪ ٿيا، پرين پاھوهيا پس
ورق جي وصال جا، واري ڪيائون وس
لڏائون لطيف چئي، گروءِ سندو گس
جوڳي ڪئيو جس، لڪا پٽڻ لوڪ ۾
(رامڪلي)

رهہ شريعت هلئا، تفڪر طريق ٿئون،
حال حقيقت رسئا، حرڪت حرص وٺونِ
لئي لاهوتي پئا، وحدت وصالونَ
سي پيئا بقا باغ ۾، فنا فرق پئونَ
پسو پنڌ سندون، اوءِ وجودان وَهِي وئا
(ص- 137)

راهہ شريعت هلئا، تفڪر طريقون
حال حقيقت رسئا، معرفت ماڳون
ناسوت، ملڪوت، جبروت، ايءُ انعامون
پس لاهوت لنگهونِ، هاهوت متي هلئا (*)
(رامڪلي)

اوڏي جا اصلائي، وانءِ تنہ مَ وات
ڪوڏان ڪاهہ ڪوات، وَهِي ويرونهيو ڪٿو
(ص- 138)

ويجهو وڃ م وات کي، ڪهج ڏونہ ڪوات
اجهي منجهان آتَ، اويسي ٿي آءُ تون
(ڪاهوڙي)

اوءِ هيجان هلن حق ڏونہ. ٻيون ڏيئي ٻن
(ص- 138)

هير ٿلنديس هوت ڏي، ٻيون وجهي ٻن
(رپ)

ڪين ڪنيائون پاڻ سين، سڄو پہ پئون
(ص- 138)

ڪهي جا ڪِينَ ڪٽي، پرينءَ پهتي سا
(معذوري)

ٻجهي ٿئن ابوجهہ ، چاڻ وڃائي پاهنجو
هوئين جي سبوجهہ، تہ ٻجهہ مَ ٻڙي جيترو
(ص- 141)

پريتڻي پرينءَ سين، سڪڻ ڪي سبوجهہ
هٿي گهٽو ابوجهہ، سورن سنهائي سسئي
(ديسي)

مٿين مثالن مان ظاهر آهي تہ شاهہ عبداللطيف پنهنجي پيش رو بزرگ شاهہ لطف الله قادري جي بيتن کان نہ فقط واقف هو بلڪ انهن کان ڪافي متاثر ٿيو: نہ فقط شاهہ لطف الله ۽ شاهہ عبداللطيف جي لفظن، فقرن ۽ معنوي اهڃاڻن ۾ ويجهي مناسبت آهي ، بلڪ شاهہ لطف الله جون ڪي ساڳيون مصرعون شاهہ لطف الله جي بيتن ۾ ضم ٿيل آهن. ان ڪانسواءِ، الفاظ توڙي معنيٰ جي لحاظ سان پڻ شاهہ صاحب پنهنجا ڪي بيت شاهہ لطف الله جي بيتن کان متاثر ٿي چيا، جن ڏانهن حاشين ۾ اشارو ڪيو ويو

* هيءُ بيت اصل ۾ شاهہ لطف الله جو آهي، جو غالباً ڀٽائي صاحب پنهنجي محفل ۾ پڙهيو، فقيرن ٻڌو، پوءِ رسالي ۾ شامل ٿيو

Scanned by CamScanner

آهي. ڪي ساڳيا شاهہ لطف الله وارا بيت "شاهہ جي رسالي" ۾ موجود آهن، جن بابت ائين چئي سگهجي ٿو تہ اهي غالباً شاهہ صاحب پنهنجي ڪچهري ۾ مثالن طور پڙهيا، فقيرن ٻڌي قلمبند ڪيا ۽ پوءِ اهي رسالي ۾ شامل ٿيا.

Scanned by CamScanner

متن
رسالي جو

Scanned by CamScanner

بسم الله الرحمن الرحيم

الاهي عالَمين ڏِٺي سائين سڀاجهاءَ
تونهِين اُتيارينڌڙ، تونهِين وِهارينڌڙ، تونهين وارينڌڙ واءُ
نَ ڪو ڪري پاڻَ وٽندي، ڪنهن ڪي رَسي نه ڪاءُ
اِتِ آهي عِجزُ سڀ ڪَنهِن ڪي، نڪو گِيرَبُ نه گاءُ
جِئَن گهُري تئَن ڪَري پاڻَ وٽندوُ پادشاه (1)
سڀ هَلَنِ حُڪم تُهنجي ۾ تا روَح رڳون ۾ ساهُ (2)
ڪوڏا ڪِئو رِسالو اِئُ فقيرَ جوڙي بيتنِ
ته هوءِ سنِڌي وائَي سُهلو ٻجهڻَ ابوجهَنِ (3)
پاهِنجيَ ٻولِيَ ڪري سِگهائِين اِي سِکَنِ
لطف الله چئي، لَئهِ پَيو، وَر سِکنِ ۾ پَڙهِن
ساري شامِل سو ڪِئو، مَتي سَتَئين قسمن
قسم پَهريون منجهه وحدتَ دَرَجي جَلَّ جلالَه
ٻئو سلوڪ سالڪن
ٽئو منجهه صفت چَئين ڪَلِمَنِ، چوٿون منجهه مُوَحدن
پنَجون منجهه عشق عاشقين پُڻ حالَ عاشقِنِ
ڇَهُون منجهه تَرڪ دُنياءَ جي ۾ فُقرَ فِقيرنِ
سَتون منجهه پِيرَ مُرشِدَ جوڳِيَنِ
اِي هنڌ جي آهِينِ هيڪڙا جِت هَلِئو اوءِ وَڃنِ.

(1) اصل بادشاه (2) اصل ٿٿا روح (3) اصل ٻَجَن ابوجَنِ.

Scanned by CamScanner

قسم اول منجهه وحدت دَرجي (جَلّ جلاله)

جوڙڻ ۾ جوڙئو مَتي ٻَترِيَهن بَتيَنِ
چئبو سڀ ڪو جدا ڪري، وَر سَهڪو سَمُجهَنِ

بيت

عَقلُ اِتِ اوجُون [1] تِئو، نَڪو فِڪَر پَنڌُ
اِجتِهادُ جو مُجتهدَنِ جو، تنهن نہ لذو هنڌُ
عاجِزَ اِن عُلُومَ ڪِئا، وِئو فائقَنِ فَنڌُ
اِيُ حُڪَمائين حاذِقِين، تِئو سَيَنينِ بَنڌُ
وِئو سَيُڪو رَندَ، ري حَيرتَ ناهِ ڪين.

بيت

حَيرتَ هَنيَا سڀ، اِتِ دعوي گِيرَ دَهليا
پَسِي پَرِ پِريَنِ جِي، مُنجهِي سڀ وئا
جَنِ اِيُ وَرَقُ وياچيو، نيئي منجهہِ عَقلاءِ
سُبحانَ مَن تَحَيرَ فِي ذاتِہِ سِواءَ.

بيت

عقلُ اِتِ اوچُون تئو، ڪا جا ڏِسي يَتِ
پَسئو پَرِ پِريَنِ جي، مُنجهيو وَڃي مَتِ
اِنَ وائِيَ پير پِئو، آتَ اُبَتِيَ يَتِ
نڪو ڳاڄ نہ ڳَتِ، حيرت هَنيو سيُڪو.

---

(1) اصل: (هن جاءِ تي توڙي هيٺ) اُوچ.

Scanned by CamScanner

بيت

اُجھي مُنجھي وِئو عقل اورئائِين
"اعليٰ" ۽ "اَسفلَ" جا، جان ڪي تَسُو تورئائين
تا اِت اِنَ اونهي اَنتَ عميق ۾، ٻُڙو نہ ٻُجھئائين (1)
اِيَهِين چيائين، تہ اِتِ ري حيرت ناهہ ڪِين.

بيت

عقلُ اُتِ اوڃون ٿئو، نڪا فڪر جاءِ
اُوءِ پيَنا تنِهن اَگھورَ ۾، جِتي مون نہ جاءِ
اِتِ حيرت هَنيو سيڪو، ڪِنهن ڪي رَسي نہ ڪاءِ
هَي هَي ڪندا هاءِ، رُوندا عارف اڳ وِئا.

بيت

عقلُ اِتِ نہ اُڪَري، عَقلُ ٿِيي نہ هَنڌُ
اِيَ پَروُڙان پَري ٿِئِي، ڪو جو هَتِسِ پنَڌ
ايڏانه ڪوڙين چَلِئَا ڪيترا، حيرت پائي پَنڌُ
نہ ڪا رَهَ نہ رُنڌُ، اِنَ اُونهي اَنتِ عَميقَ ۾.

بيت

واحِدَتَ سَه مِ وُجُودِ ۾، هيڪا هيڪ پَسنَ
اُوءِ ٻِئايان ٻَهارِ تيا، دَعوي دَمُ نہ ڪَنَ
سي مَنجهہ حيرتَ رَهَن، "ڪِينَ" ڪِيائون تَڪيو.

بيت

"عالَمر" وحدتَ اُنِ ڪي، "ماسِوا" مَحُو ٿِئونِ

---

(1) اصل: "ٻُڙو نہُجئاءِ"

Scanned by CamScanner

پَسـنِ ڪـيـنَ پِرِيَ ري، هِـنـيـونُ حـيـرتَ پـئـونِ
مَانَظَرتُ فِي شيءٍ اِلاَّ رَاَيتُ اللهَ فِيه. سَـيـو سَـهـائـونِ (1)
وِچـا وِچ وِئـونِ، تـئـا سـانـجـارا سـبـحـان جـا.

بيت

هـيـڪـوئِـي هـيـڪُ تِـئـو، وِئـو سَـبَ وُجـودُ
پَسـن ڪـيـن پِرِيَ ري، جـيـڪِـيـن ڪـري سُـجـوُدُ
"اذاَ تجَلّي اللهُ خَضَعَ لَهُ كُلّ شَيءٍ" اُوءِ تئا نسـورا نـابُـودُ
هي جي مڙوئِـي مقصودُ، اِسـمُ نـہ اُجهَـي اُنِ ڪـي.

بيت

حَـقَّـائِـيـن حَـقُّ تـئـا، حَـقـان تِـئُـنَ حـقُّ (2)
عَـقـلُ ويـاچ مَ اُن سـيـن، جِـنِـي ذاتِ مُـطـلَـقُّ
لاَ مَوجُود شَيءٌ غَير اللهِ اِيُ ساري پڙهـيـائـون سَـبَـقُ
سـي واري وَحـدتَ وَرَقُ، اُوءِ نِسـوروئِـي نـاهِ تِـئـا.

بيت

جِتي "ڪَونَ" نہ "مڪان" ڪو، تِتِ ڪِـيـائـون سـيـر
اُتـي عَـالـمُ عَـاقِـلُ ڪـيـتـرا، پَـرُوُڙئـو پَـائـيـنِ پـيـرُ
اِيَ ڳُجهَا ڳُجهہ جِي ڳالهڙي، ڪَـمـتـُر پَـروڙي ڪـيـرُ
اَڻ-پـيـرَ ۾ پـيـرُ، ڪَـنـِي پَـاتـو پـيـريـيـن.

بيت

جـتـي قـيـل نـہ قـال ڪـيـن، تـتـي ڪـئـائـون تـاڪ
اُءِ سـو پـسـن سـپـريـن، جـنـہ چـئـجـي پـاڪ
حـيـرت تـنـي مـاڪ، مـحـب مشـاهـدو جـن ڪـي.

(1) اصل: "ساهونِ" (2) اصل: "حقاءِ حَقُّ تئا"

بيت

لَئي لَکَ پِئا، اِتِ ڪوڙين مِڙئا ڪيترا (1)
پَسِي پَرِ پِريَنِ جِي، سي طاقَتان وِئا
نڪا سارَ نہ سُڌِ ڪا، تَهِين پار پِئا
ڪِنه جنِه تِکَ نِئا، تَنِ وَرِهہَ وَرِ ۾ گُذرئا.

بيت

سي پاڻان وِئا پَيَڙا، مَنُ مُشاهِدو جَنِ
نہ سي اوري نہ پَري، اُوءِ مَنجهہ حيرتَ رهنِ
"ڪُنتُ ڪَنزاً مَخفِيا" عَجَبُ آهي تَنِ
اُوءِ ٻيون ڏِيئي ٻَنِّ، پيتا ذاتِ بَحتِ ڏونہ.

بيت

"پاڻ" ڇَڏي پِري گَڏئا، وَهُ وِصالُ تِئُونِ
اُوءِ تَئا سانجارا سبحانَ جا، وِڇا وِڄ وِئُونِ
مُحِبُّ سو مِڙئُونِ، جنهن کي سِڪي سَيڪو.

بيت

جتي عَقلُ نہ عِلمُ ڪِين، اُوءِ تاڻين تيڏاهين
جيلاهَ وَهُ پِئُونِ وِتَرو، تي وڃن اوڏاهين
سي پيتا وحدتَ وِيءَ ۾، تا ساراهينِ سائين (2)
تِنِ نَا نُڪتَا نادر وحدتَ جا، حاصُل حُضوراهين (3)
جهُ اچِن اُتاهين، تہ اُهيَ ڏِينِ اڳانجها گهٽو (4)

---

(1) اصل: "الئي پئا لک الخ" (2) اصل: "تا ساراهين ساھ" (3) اصل:نا نکتا= نوان نکتا.
(4) اصل: اکاچا کنون.

Scanned by CamScanner

بيت

تو سيکاريا، تہ سِکيُا، تو پَروَسي پُوڻن
تونهِين ڊوهين ڪَمَڙا، ڪاڻِ نجوئِي ڪَن
"لاَتَتَحَّرڪُ ذرَّ ةُ اِلاَّ بِاذنِ الله" تو چورِئا چَرَنَّ
سِين حُڪمَ تنهنجي هَلَنَ، اُنِ پندُ ناهِ ڪو.

بيت

سوالُ جوابُ سُپرين، اندر جَنِ اِلهامُ
عالَمُ اُپَنِي چَڏيو تَنِي کي تَمامُ
"مَن عَرَفَ اللّٰهُ لاَ يَخفيٰ عليه شَيءٌ" کَهنِ اي علامُ
جو عالَمين علامُ، تنهن سيکارِئا سِکِئا.

بيت

اندر اوطاقونِ اوءِ سَير سُبحانَ جي پئا (1)
سي پَسي پاڪ پروردگار کي، مَنَا مِنِي وِئا (2)
"لا فاعِلَ فِي الوُجوُدِ اِلاَ اللّٰه" نِڪُنجان نِڪُنج ٿئا
واديءَ تنهن وِئا، نِسورِئائي "ناهِ" جي.

بيت

جَنِ راتو ڏِينهان تُنهنجي تارِي طلبَ تاتِ
تِن هِيُون اکِيون هيڪڙو، وائِي ٻي نہ واتَ
سي ڏارِيَنئون دور ٿئا، طالبَ سندا ذات (3)
"اَلطَّلاَق مَرَتانِ" اِيَ عاشقنِ ڏاتِ
اُو وِهاٽي پرِياتِ، پرِين پسندا پاٽهين.

(1) اصل: "اندر اوتاڪون اوءِ سِير سبحان جي پئا" (2) اصل: ائين. (3) اصل: "سي دارِيَنيُو"

بيت

طالب توڙائين ٿِئا، اُوءِ سدا ٿا سِڪَنِ
ڪوڙين ڏيجُون ڪيتريون، توڙي تَنِ ڏِجَنِ
تہ ري رُويَتَ ربَ جي، ڪَمِ نہ اچي تَنِ
”لوڪَانتِ النّار تُصيبُ المُشتَاقِين“ اِيَ پر آهي جَنِ
طالِبَ طِلبَ ۾ ٿئا، اُوءَ مُحبَتَا مُحِبَ وَڃَنِ.

بيت

ڪي نگّيا ناسُوت ڏي، ڪي مَلڪُوت مِڙنِ
ڪي جُنبِيا جَبَروتَ ڏي، ڪي لاهُوتاَ لَڙنِ
ڪي وَهِ پِئا وِتِري، هَليو هاهُوت وَڃّنِ
آءُ ٿو پُڇان پَيِرٕ! سُڏيُونِ سالِڪَنِ (1)
اُوءِ ڪيهي حالِ هَلنِ، سيڪڙُو سبحانَ جا.

بيت

شريعت جي سوجهري هَلئا ڏونہ حَقَّ
طريقتَ تارِ ڪِئا، وِسَرِئنِ وَرَقَ
حقيقتَ جي حالَ سين رهَ سُوتائون سابِقَ
هي جي ”هوءِ“ رَسِئا حاذقَ، معرفت مشاهِدو تن ڪي.

بيت

رَه شريعتَ هَلئا، تَفَڪّرُ طَريقَ ٿِئونِ
حال حقيقتَ رَسئا، حَرڪتَ حرِصُ وِئونِ
لَئہِ لاهُوتَ نِگِيا، وَحدتِ وِصالونِ
سي پِيتا بقا باغَ ۾، فنا فَرقُ پِئونِ
پَسو پنڌُ سندونِ، اوءِ وُجودان وَهِي وِئا.

---

(1) اصل: ”پِيَرا“

Scanned by CamScanner

بيت

پُوڻِ وحدتَ وِيَ ۾، شَرعَ گهرُ سَندونِ
جِتي مَپُ مَلَڪين ناهِ ڪو، تِتي آهيرونِ
توڙي وئا وَرهہَ ڪيترا، پَرو تان نہ پئونِ
سوئي سَيرُ تِئونِ، ناهِ نِهايَتَ جنهن جي.

بيت

پيهي وِئا پاتارَ ۾، مَنجها منجهہِ ٿِئونِ
جِتي تانگهہَ نہ تڪيو، پيرُ تِتَهين پئونِ
تِنہ اُونهائي اَنتُ ناهِ ڪو، سَيرُ جو سندونِ
آهي پنڌُ اِهونِ، جِنہ پَر پَروجهڻِ ناهِ ڪا (1)

بيت

پرِ پَروجهڻَ ناهہ ڪا، ڳَرَهَڻَ ڪانهي ڳَتِ (2)
عَقلُ اِتِ اوچون ٿِئو، مُنجهئو وِچي مَتّ
ڪري ظُهورُ قدرتَ جو، پاڻَ ڏيکاريائين اَتِّ
ڪا جا آهي يَتِّ، نہَ سا سُئِي ٻُنڌِي نہ سا.

بيت

نہ عقلُ، نہ علمُ ڪِين، نڪا ذات نہ تاتِ
عالَمُ سڀ عِنايَتَ جو، جِنہ ڏِئي تِنہ ڏاتِ (3)
"الاّ مَن اَتَي اللّهَ بقلب سَليم"، پَروڙبو پرياتِ
لَئِي پانِهجي لاتِ، سيڪو تيندو پَڌرو.

---

(1) اصل: ناهہ ڪو (2) اصل: "ڪَرَهَن ڪانہِ ڪَت." (3) اصل: جِہ ڏِي تہ ڏات.

Scanned by CamScanner

بيت

نَـڪـا ڏاڏائِـي ڏِيـهـَ ۾، نـڪـا ذاتِ جُڳـاءِ
الله سـنـدي راڄَ ۾ جـو ڪَـٽِـي سـو ڪـاءِ
ڪِيَ ڪَمائِي پانـهِـجي، تِـنـڪـو رَسـي مَـاءِ (1)
واء تَـنِـيـن ڪي واءِ، هـي جـي پـوک پَرائـي ڏِتـئـا.

بيت

پُـوتَـائِـيَ پَـري ڪِـئـا، تِـئـا زادا زوايـا ضـاءِ (2)
سـنـدي تَـنـيـن ڳـالـهـڙي، هِـتـي هُـت نـہ ڪـاءِ
"اِنّ اڪـرمَـڪـمُ عِـنـدَاَللهِ اَتـقـاڪـم" پـيـهِـي پَـروڙِئـا
هـي جـي ڪـيـن تـئـا، سـي هَـڏِهِـيـن نـاهِ ڪـيـن.

بيت

تـو نـالـوئِـي نـاهِ ڪِـيـن، آهِـيـن اصـل ڪِـيـنَ
آدمُ اُهــجُ عَــدَمَ جــو، هــوءِ حــيــاتِــي حِــيــنَ
اُو گَهڙي گهاڙي ڪِين ڪِـئـو منجها مِـٽِـي مِـيـن (3)
چـڏي "آءٌ" اِي نـــہ، نِـســوروئـــي نـــاهِ تِـــي (4)

بيت

"آءٌ" "اَسِـيـن" جي ڪـريـن، اِي ڦِـڪِـي وائِـي ڦـيـرِ
فـنـا فـانِـي جـي تِـئـا، مَـنُ تَـنـيـن سـيـن مـيـڙِ
"اَعـداَ عَـدوّڪَ بَـيـنَ جَـنـبَـيـڪَ"، اُو پـري تـو ڀـيـرِ
تِنه سِين وِهِ سَنڌِي وير، جو تو ۾ تِئُو دشمن تُو نهجو

---

(1) اصل: تِنڪُو (2) ڪذا (اصل ائين) (3) اصل: اوڪِري ڪاري (4) اصل: آؤاين

Scanned by CamScanner

قِسم ٻيو منجهه سُلوڪ سالڪن

لِکَڻَ ۾ لِکئومِ، متي پَنجيهين بيتنِ (1)

بيت

پُوريائون پريَ مَٽي، وَهَ پئا وِجنّ
تِتَهِن ڪِئائون تَڪِيا، عَقلَ جِتِ مُنجهنِ
اِتِ هَتَ نه رسي حاذقين، نَڪِينِ سي ڪُڇنّ
"مَن عَرَفَ اللهَ كَلَّ لِسانُهُ" اِيَ اُهجَ آهي اُنَ
توءِ نه چاتو تَنِ، ڪُنهُ ڪمالُ پِري جو.

بيت

اُوءِ هلي تِنه هنڌ وئا، ڪونهي جت ڪلام (2)
"هُوَالاَوّلُ وَالاٰخِرُوالظّاهِرُوالباطِنُ" اِت نه ڪو خاصُ نه عامُ
هي ڇي مَحومُطلَق مُدامُ، عَقلَ وِياڇ مَ اُنِ سين.

بيت

ڪَهَنِ ڪارونيارَ ڏونهُ، متي وَهَ وِجَنِ
تنه نِڪُنجَ نِهايَتَ ناهِ ڪا، اُو راتو ڏينه رَمنِ
نَڪا اِتِ تانگهه نه تَڪيو، تِه ڪِتي سِي رَهنِ
"كُلَّ شيءٍ يَّرجِعُ اِلىٰ اَصلِهِ" ٻيون ڏِنائون ٻَنّ (3)
آءُ گهورئو متان تَنِ، جني آه اوڙاهَ جي.

---

(1) يعني پنجويهه بيتن ، مگر موجوده قلمي نسخي جي متن موجب بيتن جو تعداد چوويهه ٿئي ٿو (2) اصل: ڪونهِ (3) - اصل: : ڏٺاءِ ٻن.

بيت

اَت اُونداهِي، عَمِيقُ جَرُ، اِتِ ٻُجهَڻهارَ ڪِينَ ٻُجهَنَّ (1)
نَڪو پيرُ، نَہ پيچرو، جِتائين ڪِين وَڃَنِّ
عَقلُ اِتِ اوچُون تِئو، عالمَ ڪِين ڪُڇَنِّ
ڪا جا آهي ڳالهڙِي ڪَمتَرِ سي رَسَنِّ
اِنَ راهِ جي رَمَنِّ، سي ذاتئِان ضاع تِئا.

بيت

اُيا ٻُوٽِنِ اوڙاهَ سين، وِرهُ نہ وَٽِنِ هوءِ (2)
پاڻ گهورِيندي يَمَ ۾، ڪِنه سَياڳيي پوءِ (3)
اُتي دعَوي دَمُ ناهِ ڪو، عالِمُ عارفُ توءِ (4)
ڪوڙين منجها ڪوءِ، منَجهِ پروڙي ڳالهڙي.

بيت

جِتِ راهَ گُمُ تِيي، وَر سا ڪارِي راتِ
هِي پَڻ وِجي وِسرِي، هَنَ هُنَهين جي تاتِ (5)
اُوءِ مَنجهہ اُونهي وِئا، پَروڙي پرِيات
سي تِئا جَرَ جي ذات، ڪونَہ لَهندُنِ ڪَڍهين.

بيت

نَڪو وِهَڻُ، نہَ واٽَ ڪا، نَڪو اَنتُ، نہ ڇيہُ (6)
اِتِ هَلڻُ حيرتَ ۾ تِئو، چيتان تون چَليہُ (7)
ٻَهتِ پروڙي پيہُ، اِيُ اُونهون ڏيهہَ اگهورُ گهڻون.

(1) اصل: اَتِ اُوڏائي. (2) اصل: "اُوپا ٻُوسِ اوراه سين، وره نوَتَن هوءِ" (3) اصل: "سَيا ڪيِي پوءِ" (4) اصل: "توڙي عالم عارف توءِ" (5) اصل: "اُوهن هُنه جِي تات" (6) اصل: "تَوات ڪا" (7) اصل: "آئين"

بيت

پنڌ پَروئي ناهِ ڪو، اُوءِ ويندائي آهين (1)
نَڪواَنتُ، نہ ڇيهُ ڪو، تہ ڪِٿَهين ٿي لاهِين
اُوءِ پيهي وِئا پاتار ۾، سَرُ صانِعُ سُرجارين
سوهِي سوساراهين، جَنِ سُهاڻا پاڻ ڏونهُ.

بيت

اُوءِ سوجهيندا سُپِرين، پاتارُ پَهونِ
ماڻيندا مانَ سَرُ وُجودُ ئِي ويندونِ
”وَ فَنَىٰ ذاتُکَ فِي الذات“ اِهوئِي اُهجاڻونِ
موٽِڻ تا نہ ٿِئونِ، وِئا سي وحدت ۾

بيت

مَنجهان ئي مَنجهِ ٿِئا، منجهان ئي مَنجهِ
عَقلُ وِياڇ مَ اُن سين، پيٽا جي نِڪُنج
اِنَ اوڙاهَ اَمُنج، اُوءِ ڪِنہ پَر وجنِ پَيَڙا (2)

بيت

ٿِئا جَر جِي ذاتِ، جي جَرَ منجهان ئي نِڳِئا
عَقلُ وياڇ مَ اُن سين، هي جي منجه مَنجهائين وئا
اُوءِ عَينوئِي عَينُ ٿِئا، نَڪواِسمُ نہ جِسمُ ڪو.

بيت

هي جي فانِي ٿِئا في الله ۾، موٽَڻ تَن مَحالُ
اُن وِڃائي وُجُود ڪي، حاصلُ ڪِئو حالُ
تَنِي سندو قالُ، اَتانگهان اَتانگهہ ٿِئو (3)

---

(1) اصل: ”پيڌ پروئي“ (2) اصل: ”اوءِ ڪُنہ پروجن پيرا ان اوراہ اَمُنج“ (3) اصل: ”اتاڪا اَتاڪَ ٿِيءَ“

بيت

اونھو تَڙُ اَتانگھہُ گھڻو، حَرُ ڪنہَ نَيارُ ڪوءِ (1)
جيڪو اُتان اُھَرِئو، سو وِئو لُٽان لوءِ (2)
ڪَڏھِن ڪونہَ چوءِ، تہ ڪو وَرِي آئيو.

بيت

نڪا تانگَھہ نہ تَڪِيو، نڪا اُتِ اُپيَڻَ جاءِ
اِيَ ڳري ڏِسي ڳالَھڙِي، پير پروڙِي پاءِ
هَي هَي ڪندا هاءِ، اِتِ ڪوڙين وئا ڪيتَرا (3)

بيت

تِئائين تانگَھہ نہ تڪيو، جِيائين پاتائين پيرُ
اِيُ اونھون تَڙُ، اَگھورُ ڪُنُ، اُتُ اُبتَو ڀيرُ
تِنه ڪَرلھندو ڪيرُ، جِنه نِڪُنجَ نِھايَت ناہِ ڪا.

بيت

ڪوہُ چاڻان ڪِٿ سَپَجي، وَحدتَ وَڏائِي وِيہُ
ڪوڙين نِئا ڪيترا، اِنَ جَرَ جَھجھائي ڏيہَ
اِتِ لاکِ رَنِي لَڪين ڪَيا ڏوري ڏِسيون ڏيہُ (4)
ڪِنہ اوڙاہ اَچِيہ، وِئا رونِس وَرتئو (5)

بيت

جَنِي آہَ اوڙاھہ جِي، وَجَڻَ سي وِئا
وُجُودون وَرِتئو، اُوءِ فَنا فانِي ٿِئا
”اِنَّ لِي عبَاداً سِوي اَلانبياءِ وَالمُرسَلين“ آھين سي ائا (6)

---

(1) اصل: ائين (2) اصل: ”ڱ آلوءِ“) (3) اصل: ”رات ڪورِ وئا ڪيترا.“ (4) اصل: ائين: ”اِت لاکِ رِني“ = لاکِي ڏٽي. (5) اصل: ”ڪھہ اُوراَءِ اَچيه، وئا ورنِس روُتوءِ“ (6) اصل: ”سيءِ آءِ“

ناهِ نهايتَ تَن جِي، هي جي وحدت سيَرِ وِئا
سِندا جَنِي تَڪِيا سي وڃِي ڪُنتُ ڪَنزَ تِئا (1)

بيت

سُڃي جو اَتانگهُ، تنه ۾ ڪِئائون تَڪيا
اوءِ نہ ڪِنه پڇر نہ پيچري، اندرِ وهَ وِئا (2)

بيت

پُرندا پاتارَ ۾، نيهُ نِڪُنجَ سين تِئونِ
سِي سوجهيندا سِڪَ پَئي، مارڳ مطلوبُونِ
اُهسُ اَنَ پِئونِ، هُئا جنِه جا سپڪڙُو.

بيت

مَئي مَتي مِهراڻَ ۾، هي جي پاڻ وِجهنِ
نہ سي اوري نہ پَري، اوءِ اندرِ وهَ وَڃنِ
تَنِ مَنجها مَنجهِ تڪيا، اوءِ منجها منجهہِ رَهَنِ
سي پِپنا تِت وَڃنِ، ناهِ نهايتَ جنه جي.

بيت

مَئي مَتي مِهراڻَ ۾، اوءِ پِئَلَ وَرِي پِئا
اُوءِ حَقيقَتان حَقِ رَسِئا، منجها منجهہ وِئا
سندا تَنِي تڪَيا، وَڃِي بي باڪِ تِئا (3)
"اَلاَ اِنَّ اَولِياءَ اللّٰهِ لاَ خوف عَليهِمَ"، آهينِ اُوءِ اِئا (4)
هي جي منجهہ وادِي اَمنَ رَهِئا، سَدا حُضور تَنِ ڪي.

---

(1) اصل ائين. (2) غالباً هيءُ بيت ڪٽل آهي. (3) اصل ائين. (4) اصل: ۽ ثاءُ

بيت

اُونهي اَنت عَميق ۾، ٻُڏي ڏِني جَنِّ
نہ سي اوري نہ پَري، اُوءِ منجهہَ پاتارَ پَرَنِ
حاذِقَ حَيرتَ ۾ پِئا، ڪِين پَروڙئو تَنِّ
"يَا دَليل المُتحَيّرِينَ" عَقلَ مُوڙها اُنَّ
اِتِ اَڙِئا عارِفَ اُپِيَنِ، پَرِ پروجَهڻَ ناهِہ ڪا.

بيت

دَعوَيَان دُرِ ٿِئا، پَسِي پَرِ پِرِيَنِّ (1)
ڳَرِي ڏِسِئو ڳالهڙِي ورتا ڪِي وِجنِّ
ڪَمتَرِ سِي ڏِسَن، جَنِي آهَ اوڙاهہ جِي.

بيت

آتا سي آگهوَرَ ۾، وَهِيُون وَڃائِيُونَ جَنِ
پَسِئو پَرِ پِرِينِ جي، اُوءِ دَعوي دَمِ نہ ڪَنِ
اِتِ ڪيرُ ڪُڇندو ڪيتَرو، رِي فرمانَ ڏَٽِينِ
"اِلاَ مَنِ اَذِنَ لَهُ الّرحمانُ وَقالَ صَواباً" اِيُ اَمرُ اهي اُنَّ
موڙي مَئي وَجِن، هندُ حِڪايَتَ ناهِ ڪو (2)

---

(1) اصل: "داوَيا دور ٿئا" (2) اصل: "مُوري مَئي وَنجنَ"

قسم ٽيون منجهه ٽيئن ڪلمن، آهي ذڪر جن
جوڙڻ ۾ جوڙيو مَتي ٻَٽريهن بَيتَن

بيت

ٻَارِ "اِلاه" جي آئِيا، "لاَ" سين لَـنُـه تِئُونِ
ڪِيڻَ ڪنيائُون ڪِين ٻِئو، سُڃو پَهُ پِئُونِ (1)
تِئا ساڃارا سُبحان جا، وِڃان وِڄ وِئُونِ
اُهسُ اُنَ پِئُون، ٻي ڏونه اڪيون نه ڪٺي.

بيت

"لا" لاتو سَبُ، مـڙوئِي مَحُو ٿِئو
جِنه اندرِ اونداهِي ڪِئي، وڃان سو وِئو
جيڪين هو اڳهِين، هاٽي سو تِئو
ڪونهي ڪو ٻِئو اِيَ پيهي پَروڙج ڳالهڙي.

بيت

وَ جنه وِصال ڏونه، تنه "لا" سين لَـنُـه مَ لاَهِ
"الاه" جي آرئا اِيَ تَنِي ۾ آه (2)
اِنَ "لا" سنَدي ڳالهڙي، منجهه مَنجهين راهِ
سار وَرنڍي سَاهه، مَتان وِهين ويسرو (3)

موجوده قلمي نسخي موجب فقط ٽيهه بيت آهن. (1) اصل "ڪين ڪياءُ (=ڪين ڪنيائون)
(2) اصل ائين (3) اصل. سار وردي ساهه متان وِهِي وِيسرو.

بيت

اَمُـلُ اوڙاهـيـن هـيـڪـڙو، اِي اڏ مِـڻـو آهِ
مُـلُ جـنـهـن جـو نـاهِ ڪـو، اُو انـدر روحَ راهِ
سَبِ مُـرادون مَـنـجـهـِ جَـنـهـيـن، اُنـهـان آسَ مَ لاهِ
اِي اَصـلُ عِـنـايَـتَ آهِ، جـنـِه گـهُـڙي تِـنـه ڏئـي.

بيت

پريَ پاڻهي ڏِنِي پانهِنجي، ڪَالوڪَان ڳُجهِي مَامَ
جي پيهي پَروڙِئو ڳالهڙي، جَائِـيـن طلبَ مُـڻن تَـمـام (1)
تـہ مُـوا مـيـڙيـنـدڙُ پَـانُڻِ، اِيَ "لاَ" سَـنـدِي لامَ
ڪِئو اَمر ڪارڻُ "عام"، ناتہ اِيُ وسيلو وِصال "ذات" جو.

بيت

جِـيـڻ جَـنِـي ذاڪـريـن، ڪَـلِـمُـون وحـدتَ پَـڙهـنِ
هُـونـدا سـي هـمـيـشـہ سِـيـنءَ پـاسـي پـاڻ پـريَـنِ
سـو نـہ سَـلـيـو عـامَ ڪـي، جـيـڪـيـن ڪـارڻ تَـنِ
جِتي "ڪَونُ" نہ "مـڪـان" ڪـو، اُوءِ پـيـتـا تِـتِ وَڃَـنِ
وادي تـنـہ رَهـنِ، جِـتـي ڏيـنـہ نَـہ رات ڪـا

بيت

هنيـن سِـين حَلّ ڪِئو، جي ڪلمون تـوحـيـد پَـڙهـنِ
سـي پَـسـو پـرهـہ پَـتـڪِـئـا، وَحـدتَ سَـيـر وڃَـنِ
جنه لِقا ڪوڙين لَڪ مِڙنـدا، اُوءِ هـيـجـان تـنـه هَـلـنِ
اوءِ وادِي تنه رَهـنِ، جـتـي "قـال" نـہ "قِـيـلُ" ڪِـيـن.

---

(1) اصل: "جا طالِبُ مُ تمام"

Scanned by CamScanner

بيت

هِنيِّپن سين هيڪُ ڪِئُو، ”لاالاھ“ جي پَڙهِنِ
سِي پيتاَ بَقا باغَ ۾، سَير سُبحان جو ڪَنِ
جَنِي جا منجهہ ”بَقَاباالله“ تَڪِيا، سي اوري تا نہَ اُپِينِ
جِتي ”ڪَونُ“ نہ ”مَڪَانُ“ ڪو، اوءِ تاڻِئو تِتِ وَڃنِ
اوءِ وادِي تنہ رَهِنِ، منجهائِين منجهہِ جا.

بيت

”لاَ“ ڪي لاَتائون ”الاالله“ سين اوڏا تِئا
قَطَعُ ڪامِلُ تَنِي ڪي، اوءِ ڇَڏي سَڀِ وِئا
مُحِبّ تنہ مِڙئا، جِنهن ڪي سِڪي سَيُڪو.

بيت

لَتِي ”لا“ وِڇانِ، سَيوئي سُبحان تِئو
جيڪِين حجابُ حقّ سِين، اُو وڇان سَڀِ وِئو
اِتِ هِنيُون حيرتَ پِئو، پَسي ڪِينَ پِريَ ري.

بيت

ثابِتِ تِئا سُبحان سين، لَنگهي ”لا“ وِئا
اوءِ ڪَنِّ دائم دوَّر وحدت جو، هَلِي حيرتَ پِئا
تَنِ وِئو ”پاڻ“ وچاءَ مُحُوتِي، سي صِفتَ صانِعَ تِئا
وادِيَ تِنہ رَهِئا، جِت ري ذاتِ بَحتِ ناهِ ڪِين.

بيت

ساهَ ۾ سارِين سُپرين، پَساهَ ۾ پَسّنِ

Scanned by CamScanner

هَر دم حُضورُ جَنِ کي، سي ڪيئن رُج رَهنِّ (1)
اُوءِ اوري ڪَنِ، نہ آسِرو، تاڙِئو توڙِ وَڃنِّ
واديَ تِنہ رَهنِّ، ڳُجهائين ڳُجهہَ جا.

بيت

"الاَ" اورئائين ڇڏي، وئا سي اوءِ وَري
تِئا سيڪڙو سُبحانَ جا، پيين وِڪَ پَري
جِتي "ڪونُ" نہ "مڪان" ڪو، سي پَسن تِهان پَري
اِتِ پيرِي پيرُ نہ نِڪري، آهي ويڙِ وَسيع گهڻو.

بيت

وڃن جي وَحدت ڏوُنہُ، "الاَ" تَنيين اَڏَ
اُوءِ تاڙي توڙِ رَسِئا، ڪِنہ پريان جي سَڏ
سِي وُجودان وَهِي وِئا، هي جي مُحبَّ مشاهدي گڏ
سندا تَني هَڏّ، سِڪَ پِريان جي ساڙِئا.

بيت

"اِلاَّ" آڏِي سڄڻين ۾ "الاَّ" آڏِي لاهِ (2)
جيڪِين پَسين پِريَ رِي، سو سيوئِي ناهَ (3)
اِيَ پيهي پروڙج پاڻ ۾، سائِي ساهہَ پَساهِ
ڇاتو جني آهِ، هَردَم حُضورُ تَنِ کي.

بيت

ڇيائون اللهُ هادي، جو جَلَّ وَ عَليٰ حَقُّ (4)
اُوءِ پاڻان وِئا پيڙا، تِيَنِ ذاتِ مُطلَقُ

---

(1)اصل: "رِجُ رهن" (2) اصل: "ڏي لاهه" (3) اصل: "پسي" (4) اصل: "جو حق و جل و علي"

Scanned by CamScanner

"فَــلاَهُــمر اِلاّ اَنَــا"، اِيَ ســاري پــڙهــائــون سَــبَــقُ
جَنِـي وارئـو وَحدتَ وَرقُ، اُو نسـوروئـي نـاهہ تـئـا.

بيت

نــيــئــي رَســائــي ذات کــي، اللّٰهُ اِســمُ ذات
اِتِ ڪَـٿِ نـہ اُجـهـي ڪـيـتـرو، وائـي وِجـي واتِ
"لاَ حِـجَـابَ بَـيـنِـي و بَـيـنَـڪ" اِيَ لـذائـون ذاتِ
عَـيـنُ جَنِـي کـي ذاتِ، مَـحُـو مُـطـلَـق سـي تـئـا.

بيت

اِســمَ الاهَــي ذاتِ جــي، انــدرِ ڪِــئــو اُهــاءِ
تِـنـه وَهـمَ سَـبِ وِجـائـيـا، پَـئـي سُـلـطـانِـي شعـاءُ
اُنِ رهِــيــو هِــي هِــيــڪَــڙو، وِئَــنِ سَــبِ بِــئــا
هي جي مَحضُ مُطلق مِڙئا، عَينِ مُشاهدو تـن کـي.

بيت

ڪــو جــو پِــئُــنِ پــرِيَ جــو انــدرَ مــنــجــهہ اُهــاءُ
وِڍي تِـــنـــهَ وپـــجُـــونُ ڪِـــئـــا، وُجـــودان وِئـــا
اِيَ پــيــهِــي پــروڙج ڳــالــهــڙي، مــاڙهُــو اِتِ ڪِــئــاءِ (1)
هي جي منجهہ ڪُـنَـه رَهِـئـا، ذاتِ مـطـلَـقُ تَـنِ کـي.

بيت

هَــلِــئــا جِــي هــوءِ ۾، وحــدتَ تَــنــي وِصــالُ
ســي وُجــودان وَهِــي وِئــا، پَـسِــي پــرِيَ جَــمــالُ
پــيــهِــي تَــنِ پَــروڙِئــو، حــاصِــلُ حَــقّ ڪــمــال
اوءِ "قِــيــل" وِجــائــي "قَــالُ"، نِـســوروئــي نــاهِ تــئــا.

---

(1) اصل "مَارَات ڪاءَ"

Scanned by CamScanner

بيت

”هُوءِ“ سِين حَلَ ٿِئا، روحَ ۾ ٿِيُنِ رهاڻُ (1)
اوءِ ڪنهِ تانگهہ نہ تَڪيي، نَڪِين رَهِيُنِ ”پاڻ“
سي نِڪُنجان نِڪَ جي ٿِئا، پاتارون پَريَاڻُ
اُتِ مُنجهِئو وجي پاڻُ، عَقلُ عاقلين علم عالِمين.

بيت

”هُوءِ“ ۾ ڪيائون حُلُولُ، ”هُوءِ“ سي ٿي، هُوءِ ڏُونهُ هلئا
جَني آهَ اوڙاهَ جي، تَنِ ۾ي اُجهي ڪِئا
هي جي ڪارونيارو ڪِنه پئا، سي وجوُدان وئا
اُوءِ نِسوِرا نابودُ ٿِئا، نہَ ڪوِ اسم نہ جَسمُ ڪو.

بيت

ڪَلمُو اُتاهُون ڪَلِمين، ضَميرين غايَتَ ضَمير (2)
اِسمُ عالِي اِسمين گهڻو، او آهي اعظَمُ ڪَبيرُ
اِيُ هِي دليلُ ڪَماَهِيَت ذاتِ جو، اِيُ هِي اُصولِي آميرُ
اِيُ حَرفُ ڏسجي هَرڙو، پَرَ ڪُنَه ۾ ڪَثير (3)
جيڪو اينڏانه وِئو ويڙ، حقيقتَ حاصِلُ تِنه کي.

بيت

اسمَا اَڳي وِئا، مُسَمىٰ مُحَقِقَ
اَڪَرُ نہ اُجهي اُن کي، هي جي حُضورِي حَقَ
سي پيهي وِئا پاتار ۾، منجِهہ اُونهائي عُمَقَ
سندا ذات مُطلقَ، آهن اُهج آڳانجها اَنِ کي (4)

(1) اصل ”ٿِينَ رهاڻ“ (2) اصل: ”ڪلمو اُتَاهُم“ (3) اصل: ”ڏِسِي هَرَرُو“
(4) اصل: ”اهي اُهَنَج اَڪا جا اُنِ کي.“

Scanned by CamScanner

بيت

جِتي "ڪَوَنُ" نہ "مَڪانُ" ڪو، نہ ڪو ڏينهُ نہ راتِ
نہ ڪِين قَالُ نہ قِيلُ ڪِين، نہَ ڪا طَلَبَ تاتِ
نہ ڪَا صورتَ سِريرَ جِي،نہَ ڪا زينتَ نہ ذاتِ
اُوءِ ڪِنه پِريان جِي جَاتِ،ڪَڏِي تيڏاهين نِئا.

بيت

مَنجهائِين منجهہ تِئا، مَنجَها مَنجهہِ وَري
جِتي قَالُ نہ قِيلُ ڪِين، سي پَسنِ تِهان پَرِي
اِنَ ڏانڪِي عُليَا، ڪو ڪَمتَرِ پيرُ ڌري
جتي پيرِي پيرُ نہ نِڪَري، اُو پيتا تِنه وِيڙ ۾.

بيت

پيُر نہ پوءِ پَڪِڙا، جِتِ سَئَسين سِينہَ گُڙَنِ (1)
سَا جُوءِ ڏوري آئِيَا، سُنهَان جِتِ مُنجهنّ
ڪاهوڙِي اُنِ پنڌ جون، ڳُجَهان ڳِجهيُون ڪَنّ
اُوءِ پيتَا تِتِ وَڃنِ، جِتي حرف حِڪَايَتِ ناهِ ڪو.

بيت

ڪاهوڙِي ڪيڙين جا، سَا اَڳاهِين جُوءِ
"نَاَهہ" ۾ ڪِئائون تڪِيَا، هَلِي گَڏِئا "هوءِ"
تَنِي مَنجهان اُيري ڪا، ڳُجهہَ ڳُجهائين بُوءِ
اُوءِ پيتا تِنهہ کُوءِ، جِتي پَهتُ پَروَجهڻَ ناهِ ڪو.

---

(1) اصل: سيه

بيت

ڪِــنــي پـاتــو پِــيــريَــان آ پـــڀِـريَ ۾ پِــيــرُ
اِيُ اونهـون تَڙُ اَگهـورُ گـهـٽُـو، ڪُـن اَتِ، اُبـتـو پِيرُ
سِرَ مَـٿـي سُـونـٽـو سَـهـي، تِـيَـن ڪـو پـائـي پِـيـر(1)
اِنَ پُون سَـنـدو پِـيـرُ، ڪـوڙِيـن مـنـجـهـان ڪـو لَـهـي.

بيت

سُـپـيـريـان جِـي ڳـالـهَـڙِي، لَـڪـيـن دلـيـلـي
اُوءِ لَـڪِـي لـوڪ نـہ سَـگـهـئـا، ۽ پـڇـي خَـلِـيـلـي
تِـئـائـيـن قـلِـيـلـي، ڳـالـهِ ڪِـئـائـون ڳُـجـهـہَ جِـي.

بيت

ڳُجِهي پِريان ڳالَهـڙِي، ڪَـمـتـرِ ڪـي ٻُـجـهَـنِّ
عَـقـلُ اِتِ اوڇُـون تـئُـو، مَـنـجـهـئُـو مَـئـي وَڃَـنِّـ
اوءِ ڪَـنِـي قَـلِـيـلَـنِ، پـيـهِـي سـا پَـروڙِي.

---

(1) اصل: ''سُونٽُو سَهي تِيڪو.''

قسم چوٿون منجهه وحدت ۾ موحدن

لِک ۾ لِکئو متي اُو پنجاهن بيتن (*)

بيت

سمند ڪنيو پساهه، ڪوڙين موجَ اُپرئا
کي اُجهامِي اُٿيا، اُنَ آهي پر اِها (1)
کي ڪَونَ مَڪَانَ سي، سيئي سي ٿئا
"الاَ اِنهُ بِڪُلِ شَيءٍ مُحِيط"، مِڙوئي دَرياء.

بيت

سيئي وَهيا واهَڙا، اڌَمِئو مِهُراڻُ
ذات مڙوئِي هيڪَڙو، نکواتِ چُوئڻُ نه چاڻ (2)
"اَلاَنَ ڪَمَا ڪَانَ" وِئو وِچان ئِي پاڻُ
جي پَروڙين پاڻُ، ته پِري رِي ڪِينَ پَسين (3)

بيت

نه ڪِي صِنفان، صِنفَ، ڪا نه ڪو "ڪونُ" "مَڪَان" (4)
پيائِي پُڙو ناهه ڪو سڀ ذاتِ عنانُ
"هُوَالاولُ وَالاَخرو الظَاهُر وَ البَاطُن"، مڙوئي سبُحان
ات نه ڪو نام نشانُ، پِريَ رِي ڪِي نه پَسجي (5)

---

* موجوده نسخي موجب بيتن جو عدد ايڪو نجاهه آهي. (1) اصل: "ڪي اُجَامِي اٿِيِي."
(2) اصل: "چوئَن نَچَان." (3) اصل: "پروڙي..... پَسي (4) اصل: "تڪي صنفان صن ڪا"
(5) اصل: "ڪين پسجي"

Scanned by CamScanner

بيت

”پاڻ“ ئي رهيو پاڻ سو، وئا سڀ اَقسامَ
مڙوئِي مَحُو ٿئو، نَڪا اِت خاصَ نہ عامِ
”ڪُلّ شَيءٍ هالِڪ اِلاّ وَجهَہُ“، وِسَهہُ اِنَ ڪَلامَ
”لا“ سنديَ لاَم وچان سَڀُ لاهي ڇڏئو.

بيت

ٻيائي ٻُڙو ناهہِ ڪو، شَڪُ سَيوئي لاهِ
جا تو دُوئي ڀانئيي، سا هَڏهِن ناهہِ
”سبُحانَ مَن اظهرالاَشيَاءَ، وَهُوَ عينهَا“
دوسُ دلِ هِين ۾ راهہِ (1)
اِتِ هنڌُ حڪايَتَ ناهہ، حيرَتِ جيهي ڳالهَڙِي. (2)

بيت

پَسي ڪِينَ پرِيَ رِي، غيَرُ سَيوئِي وِئو
اِتِ پَهنُ پَروجهڻَ ناهِ ڪو، هِنيون حيرتَ پِئو
”ڪُلُ من عَلَيهَا فَانِ وَّ يَبقيٰ وَجه رَبّڪ“،
هي هِڪوئِي هيڪُ ٿئو
وچان غير وئو، پرِي ڪي نہ پَسجي. (3)

بيت

غيرُ هَڏهين ناهِ ڪِين، هيڪَڙوئِي پاڻُ
سُرابَ جِيَن سايو ڪري، اچي ڏيکاريائين پاڻ (4)
ڪوڙئين اُپِينَ ڪَنبَنِ ڪيتَرا، ڪِنهين ڪونهي تاڻُ (5)

---

(1) اصل : ”دله ۾ راه“ (2) اصل: ”ڳالڙي“ (3) اصل: ” ڪين پسجي“ (4) اصل: ”سراب جِيَ.“ (5) اصل: ”ڪنه ڪونه تاڻ.“

Scanned by CamScanner

قُوتِي جيِن قِسيو وِچِنِ، ڪَرَ هُئَائي نہَ هَاڻ (1)
وِچھ وِرهائي پَاڻُ، هِتِ هنڌ هستيءَ ناھ ڪو (2)

بيت

جي تون پسِين ڪين ڪِئُو، اي شُعلا مَشعَل (3)
ڪِئين اڏامِي اُيرِي، ڪَرَ جَھَا ڪَيڪَل (4)
اُنِ مَنجھِ هَڌهن ناهہ ڪِين، ٿِي ڏِسجي ڪَلَ
پَردي اندرِ (پَل)، پِنڌ اِيھين بَسُ آھہ تو (5)

بيت

ڪو نہَ هُئُو ڪڏهين، دُوجو منجھ ڏِيانَ
جي پَسِي پاڻ پَري پئا، سي ناھِ ٿِيا نادانَ
"لَوكَانَ فِيهِمَا آلِهة الاَ اللّٰهُ لفَسدتَا" اِيَ مَ پُجيج آنَ
وچان لاهہ گمانَ، پيو هُڌِهن ناھِ ڪي.

بيت

نڪو عَرشُ نہ ڪُرسِي، نڪو ڏينہ نہ راتِ
نڪو اِسمُ نہ جِسمُ ڪو، نڪا طَلَبَ نہ تاتِ
نڪو قَالُ نہ قِيلُ ڪي، نڪا وائي واتِ
سَبِ هيڪَڙِي ذاتِ، ٻيائي ٻِڙو ناهہ ڪو.

بيت

نڪو ماڙهو نہ مَلَڪَ ڪو، نڪو جَھَنَّمَ نہ جَنَّتَ
نڪو ضؤ نہ ظَرافَت ڪا، ڪو ڪَھَڻُ نہ ڪاهَتَ (6)

---

(1) اصل: هَئِي نہ. (2) اصل: وچ ورائي پاڻ. (3) اصل: جيت پسي ڪ ڪئو" (4) اصل ائين
(5) اصل: "پردي ادر پڌ ايھي بس آہ تو" (6) اصل: "نڪو زءُ نہ زرافت ڪا نڪو ڪھن نہ ڪاهت"

Scanned by CamScanner

نڪو حَيضُ نہ حِسَابُ، نڪو عقلُ نہ عادتَ
پيھي جي پروڙئين تہ مِڙوئي وَحدَت
”لِمَنِ المُلکُ اليَومَ اللّٰہ الواحِدِ القَهَّار“ سائي ساعَتَ.

بيت

جي ذاتِ ڳَڏِي ذاتِ ڪي، تہ لهِي نہ سگهي ڪوءِ
سوئِي پاڻي ڪُوهَرِين، سوئِي سَمُندين هوءِ
سوئي وَهي واهڙين، سوئي دَريائن پوءِ
آه مِڙوئي هيڪڙو، جي پروڙي ڪوءِ (2)

بيت

ڪِي نہ رهيو ڪيترو، وئو سڀ وُجودُ
سوئي ساجِدُ سو مَسجُودُ، سوئي سو سُجودُ
”ڪُلُ شَيءٍ هَالِڪ اِلاَّ وَجهه“ ويو سڀ وجودُ
مڙوئي موجود، پرينءَ ري ڪِي نہ پَسجي (1)

بيت

پاڻِهين پاڻُ رهيو سو، وِئا سيئي شَڪَّ (2)
نہ ماڙهو نہ مرون ڪِي، نَڪِي رهيا مَلَڪ
قوتا سَڀَ قِسِي وِئا، لٽي وچان لِڪَ
سو سيڪڙو سا سِڪَّ، ڳالهہ مڙوئي هيڪڙي

بيت

حُباَبَ سَڀَ هوءِ تيا ۽ وڃي رهيو پاڻُ
عَقلُ اِت نہ آڪُري، وِئو سيوئي ڄاڻُ

(1) اصل: ”ڪامروئي هيڪرو“. (2) اصل: ڪين پسجي (3) اصل: رهئوسو

Scanned by CamScanner

حيرتَ هَنيو سِپُڪو، توڙي عاقِلُ عَالمُ مَتِ سُجاڻُ
پيهي پروڙج پاڻُ، پِرينءَ ري ڪِي نہ پسِجي (1)

بيت

جا تو دُوئِي پانئِي، اِي مڙوئي مُطلَقُ
سي پَسن ڪِينَ پرينءَ ري، حاصل جِني حَقُ
جَني سمجهئُو اي سَبَقُ، تَن ڪينَ ڏٺو ڪِي ٻئو.

بيت

نَڪِي اوري نہ پَري، نِڪي وِچ، نہ پاندِ
پِرينءَ پاڻهين پاڻَ سِين، هُئُڻُ ۽ هيڪاندِ
نڪو وِچ نہ ويساند. مڙوئي مُطلَقُ سو.

بيت

پاڻهين آهي پاتشاهہ، سَبُ پاڻهين پاڻ (2)
پِرين پاڻهين پاڻَ سين، پاڻهين پاڻ رهاڻ
پاڻهين ورُونهي وِندُري، پاڻهين پاڻ ساڻ
سورهہ سا رِهَاڻ، ڳالهہ مِڙوئي هيڪڙي.

بيت

تو اوڏو سِينهي آهي، هنُدو تو هِين ساڻُ
اِي ڳجهي آهي ڳالهڙِي، پيهي پروڙج پاڻُ
”ونَحنُ اَقرَبُ اِليه مِنُ حبلِ الوَرِيد“ آهي اِي اُهجاڻُ
مَنجهہ مَنجهِين ماڻُ، لَڪي لوَڪَ نہ سگهيو (3)

---

(1) اصل: ڪين پسجي (2) اصل: پاڻ (3) اصل: لوڪَ.

بيت

نہ وھڻ واٽ نہ ڪا، نہ ڪو پاڙ نہ تاڙ
نڪا پروڙ، نہ پيچرو، نڪو پڇي پرياڙ
عقلُ اِتِ اوڄون ٿيئو، وِئو وڃائي پاڙ
اِتِ دعوي دمُ نہ ماڙ، حيرت ھنيو سيڪو.

بيت

سوئِي شاھُ، شُجاع سو، سوئِي سو سُلطانُ
سوئِي پيڙھَي پاتِشاھُ، سوئِي رَبُّ رَحمانُ
مڙوئي موجودُ سو، نَڪو اِتِ اِينُ نہ آنَ
ڪِھہ آھي نادانُ، جِنءَ پاڙ پانئي وچ ۾ (1)

بيت

نَڪا صورتَ سَريرَ جي، نَڪو قيل نہ قالُ
سي وُجوُدان وَھي وئا، جَنِ ڏٺو پِريَ جَمالُ
تيھِي ظَرافَت ذات جِي، تِھو حُسنُ ڪَمالُ (2)
تيھيءَ تَجَلي تامَ سَچٽِين، تِھو ضوء زولالُ (3)
تيھي لطافَتَ لطيفَ سو، تِھو خُوبِي خالُ
تِھو ذوقُ زِينَتَ پِريَ جِي، تِھو خاص خِيالُ
سبُ سيوئِي حالُ، پيھِي ڪَنِ پَروڙئو.

بيت

سوئِي راہَ رِھاڻِ سا، سائِي مَجلِس، سو مِيرُ
سوئِي پِيڙھَي پاتِشاھ، سوئِي سو وزير

(1) اصل: پاڻ پائِي (2) اصل: زرافت. (3) اصل: زءِ جلال.

Scanned by CamScanner

سوئي اَمِيرُ، اُمراءُ سو، سو عاصِمُ سو اَسِيرُ
جي قَلِيلُ ڄي ڪَثِيرُ، تہ ڳالهہ مِڙوئِي هيءَ ڪَڙِي.

بيت

سوئِي ساقِي، سو سَرو، سوئِي جَانشِينُ، سو جَامُ (1)
سوئِي پياري، سو پِئي، سوئي مستُ مُدامُ
سوئِي وِهاري سو وِهي، سوئي ڪري سَلامُ
سوئِي ڳائيندُڙُ ڳاءِ سو، سوئِي ڪَهي ڪَلامُ
سيَوئِي سو تَمامُ، پِرِيَ رِي ڪِي نہَ پَسجي (2)

بيت

سوئي تُنبو تُنبِيرُ سو، سوئي تَندُنِ تانُ (3)
سوئِي وڄي، وڄائي سوئي، سوئي ساراهي سُبحانُ
سوئي ڏاتارُ، ڏاتِ سا، سوئي سو سُلطانُ
پيهي پروڙج پاڻُ، اِتِ پِرِيَ ري ڪِي نہَ پَسِجي (4)

بيت

سوئي سلطانُ، شاهُ سو، سوئي پيڙهيَ راءُ
سوئي حڪمُ هلائي عالَمَ ۾، سوئِي ڏيڪاريندڙ راهَ
سوئي اُتاريندڙ، وهاري سوئي، سوئي سيريندڙ ساه
"لاغَيري وَلاَ اَنَا غَيرُهُ" اِيَ هي پَرِ اِلاهَ (5)
روحُ رڳون ۾ ساهَ، سَڀ ڳالهہ هيڪڙِي.

---

(1) اصل: جانِ شِينِ (2) اصل: ڪينَ پسجي (3) اصل: تَبو تَبِيرُ سو (4) اصل: پاڻُ... ڪين پسجي. (5) اصل: اَيهي پر.

بيت

”صِـفَـتِ“ ذاتِـئـان نِڱـئـي ۽ پُـڻ صِـفـتـان ”ذات“ (1)
چَـئِـي ”ذات“ ”صـفـت“ کـي، جِـمَ وِراهـيـن واتِ
اِيَ ڳُـجـهـي آهـي ڳـالـهـڙِي، پَـردي انـدرِ پـهـاتِ
”انـا مِـن نُـورِ اللّٰه“، نـڪـواتِ ڏيـنـه نـہ راتِ
سائِـي مسلمانِـي ذاتِ، سـائـي ڪـافِـرِي هـيـڪَـڙِي.

بيت

سـوئِـي پـانـڌِي، پـنـڌُ سـو، سـائِـي راهَ سـو رَنـڌُ
سوئِـي مڪانُ مَڪينُ سو، سوئِـي حُضورُ، سو هنڌُ (2)
سـوئِـي بَـحرُ بَـرُ سـو، سـوئِـي شَـهـرُ، سـو سَـنـڌُ
سوئِـي ساٿـي، سونـهـون سـو، سـوئِـي آچِـيـنـدڙ پـنـڌُ (3)
جَـنـي آ اُڪَـنـڌُ، تَـنِ پـاڻِـهِـين پـروڙئـو (4)

بيت

سـوئِـي عـاشـقُ، عِـشـقُ سـو، سـوئـي عـارفُ عـرفـانُ
سـوئـي سـاهُ سَـريـر جـو، سـوئـي رَبُّ رحـمـانُ
سوئِـي حاڪمُ ،حڪومتَ سا، سوئِـي سو سلطانُ
سـوئِـي مـاڳُ مـڪـانُ، پـيـهِـي پـروڙِج ڳـالَـهـڙِي.

بيت

سـوئِـي عـادِلُ، عَـدَالَـت سـا، سـوئـي نـازُ نـيـاءُ (5)
سوئِـي قـاضـي، سو مُـفـتـي، سوئـي ڪـري پـرچـاءُ
جـي پـروڙِيـيـن اِئـاءُ، تـہَ پِـئـو هَـڏهِـن نـاه ڪِـيـن.

(1) اصل: ذاتئا... صفتا. (2) اصل: حضور. (3) اصل:. ”سوئي ساٿي سُهَـر سو“. (4) اصل: ”جني آو ڪَنڌ تن پانهر پروڙئو.“ (5) اصل: ناز نياز.

Scanned by CamScanner

بيت

سوئِي هادي هدايَتَ جو، سوئي نافِع ضارُ
سوئِي مُعِينُ، مُنعِمُ سو، سوئي سو غَفّارُ
سوئِي واحدُ، اَحَدُ سو، سوئِي سو قَهّارُ
سو اورارِ سو پَرارِ، ڳالهہ مِڙوئِي هيڪڙي.

بيت

سوئي اَحمدُ، مُحمَّدُ سو، سوئي اَحَدُ اِلاه
سوئِي واحِدُ وُجودَ جو، سوئِي سَرِيرَ ساهُ
"اَنا اَحمَدُ بِلا مِيمِي" اِيَ ڳجهي پروڙِج ڳاهَ
جَنِ روحُ اُپَنِي [راه]، سي پَسنِ ڪِين پِري ري (1)

بيت

نُورُ نُوران نِڳِئو، سڀ پِريان جِي ذاتِ
اِي پيهِي پروڙج ڳالهڙِي، نڪو ڏينهُ نہ راتِ
"يا نُورَ نُورِي وَيا سِرَّ سِرِّي"، اِي لَهُ لَطيفان لاتِ (2)
اِتِ وائِي ڪَرِمَ واتَ، پيهِي پروڙج ڳالَهڙِي.

بيت

پرين پاڻهين پاڻَ ۾، پاڻِهِينَ پاڻُ حالُ (3)
نکواتِ قِيلُ نہ قالُ، اِيَ ڳجها ڳجهي ڳالِهڙِي.

---

(1) اصل: "جن روه اَبَتي." (2) اصل: يا نورَ نورَ .... لطيفالات. (3) اصل: پاڻ

بيت

حقيقت مڙوئي هيڪڙي، پَرَ پروڙڻ مَحالُ
"اَنتَ مِنّي وَ اَنَا مِنکَ" اِيُهِي آهي دالُ
پاڻِهين پاڻ خيالُ، پِريَ ري ڪِي نہ پسجي (1)

بيت

پِريَ پاڻِهين پاڻَ ۾، پاڻِهين پاڻَ ڳُجهہ
پيهي پروڙج ڳالهڙي، هِنيڙا ٻُجهہ مَ منجهہ
آهي جي اَمجهہ، توءِ ڪَنِي ٻُجهِئو (2)

بيت

سوئي مالڪُ، مِلڪَ سا، سوئي سو فرمانُ
سوئي ڏيندڙُ، ڏسندڙ سو، سوئي سو عنانُ
پاڻِهين آهي پاڻ سو، پاڻِهين پاڻَ بيانُ
سَبُ سيوئِي سبحانُ، پَسي ڪِينَ پِريَ ري.

بيت

سوئي ٻانهون، ٻانهپ سا، سوئي عابِدُ سا عبادَت
سوئي زاهدُ، زُهدُ سو، سائي سا زَهَادَتَ (3)
سوئي جاڳي، سو سُمهَي، سوئي سا راحَتَ
پيئي جَنِ حَقيقتَ؛ تَنِ ٻِئو ڪِينَ ٻُجهِئو.

بيت

سوئي مُحِب، محبوبُ سو، سائي سا مَحَبَّت
پَسي ڪينَ پِريَ ري، سيوئِي وَحدتَ
سدا سي ثابتَ، پيهِي جَنِ پروڙِئو.

(1) اصل: پاڻ. "خيال ڪين سيجي" (2) اصل. اُمُجَ. (3) اصل. ساهي سا زهادت.

Scanned by CamScanner

بيت

سوئي رازِق، ربُّ سو، سوئي سو جَلِيلُ،
سوئي عالِمُ، عَلاّمُ سو، سوئي سو خَلِيلُ
سوئي هادي، هِدايَتَ سا، سوئِي سو دَلِيلُ
جي ڪَثِيرجي قَلِيلُ، تہ سَيوئِي سُپُرِين.

بيت

سوئي سَمِيعُ، بَصِيرُ سو، سوئي اَحَدُ الله
سوئي ڄاڻي ڳُجھو پَڌرو، سوئي سو گواهُ
سوئي مالِڪُ مُلڪَ جو، سوئي سَيِنِ راهُ
روحُ رُڳون ۾ ساهُ، سَڀ ڳالھہ هيڪڙي.

بيت

سوئي پاڙهي، پَڙهي سو، سوئي ڏي سِبَقُ
سي پَسَنِ ڪِينَ پِريَ ري، سَڀ سيوئِي حَقُ
جَني وارِئون وَحدَت ورَقُ، تَني ڪِين ڏِٺو ڪِينُ ٻِئو.

بيت

سوئي دَريا، دَورُ سو، سو تارُو، سا تانگ (1)
سوئي تَڙ، تِڪ سا، سا ڪَنڌِي، سي سانگ
سيئي ڪُنَ، ڪَپَرَ سي، وَرَ ورا ڪا وانگ (2)
سي ئي اُهيَ آنگ، سوئي اَصلُ دَرياءُ سو (3)

بيت

پيتا تنہ پاتار ۾، جِتي تانگھہَ نہ تِڪ

(1) اصل: تاک. (2) اصل: "واک" (3) اصل: "اهج اک"

اَتِ اونهائِي عَميقَ جي، پيئِي ڪنهِ نہ پَرکَ
آهي ڳالهِہ اَلَڪَ، پَرِ پَروجهڻ ناهِہ ڪا.

بيت

اَتِ اونهائِي، عَمِيقُ جَرُ، ڪنهن نہ رَسي ٿاڻ (1)
اُت اُجهِي منجِهي موٽئو عَقلُ مَتِ سُجاڻُ
ايڏانہ سيئِي آئيا، جَنِ وڃايو پاڻُ
مَحَبَّتَ تَني ماڻُ، خُوديان خلا صي جي ٿِئا (2)

بيت

اُونهِي پريان ڳالهڙي، لَهِي نہ سگهي ڪوءِ
اِتِ حاذِقَ حيرت ۾ پئا، پَرو ڪِنہ نہ پوءِ
اِتِ حيرتَ هَنيو سَئُڪو، توڙي عاقلُ عالِمُ هوءِ
اِيَ ڳَري ڏِسئو ڳالهڙي، در رَب سيڪو روءِ
ڪَمترَ ڪو هوءِ، جو ڪِين پَروڙي ڪيتَرو.

بيت

ڳجهي پريان ڳالهڙي، اَهڪِي پَروڙَڻُ هوءِ
اِنَ وائِي پيرُ پئو، ڪَمترَ پاري ڪوءِ (3)
جي پيتا اِنَ پارَ ۾، سي وِئا لُٽان لوءِ (4)
ڪوڙين منجها ڪوءِ، منَجهہِ پَروڙي ڳالهڙي.

بيت

پَرِ پَروجهڻ ناهہ ڪا، [مت] مُوڙهي مَهين وَڃنِ (5)
اِتِ هَٽُ نہ رَسي حاذقين، نڪين سي ڪَڃنِ
جاءِ جُنبڻ عا شقن ناهِہ ڪا، اَڙئا عارِف اُيينِ

---

(1) اصل: ٿاڻ (2) اصل: خوديا. (3) اصل: پيرَ (4) اصل: لُٽا لوءِ (5) اصل: مَوري مٺِي وڃن

Scanned by CamScanner

واقِفَ حَيرانُ رَهَنِ، پهتُ پُروڄهڻَ ناهِ ڪو (1)

بيت

نَڪو ڪَهَڻُ نہ ڪاهَتِ ڪا، نڪو پارُ نہ ٿاڻُ (2)
ڪا جا پَرِ آهي سَڄڻين، تئن عَقلُ اُت نہ ماڻُ (3)
ايڏانہ سيئي آئيا، جَنِ وڃايو پاڻُ
تو اوڏو تو ساڻُ، پَرِ پَروڄهَڻُ ڏاکڙو.

بيت

پيهِي پَروڙِ ڳالهڙي، "الَقَّ اِيُ اُهڃاڻُ
رَهئو جَني روحَ ۾، تَنِ وئو وڃان ئِي پاڻُ
"وَهُوَ مَعَڪَم اَينَما ڪُنتُم،" تو اوڏو [تو] ساڻُ
جي پروڙيپن پاڻُ، تہ پِريَ ري ڪِي نہ پَسين (4)

بيت

سائِي صورتَ سيرَت سَڄڻين، سوئي حُسن ڪَمالُ
سائي ذاتِ ظَرافَتَ پِريَ جي، سوئِي سو جَمال (5)
سوئي ظاهر، باطِنُ سو، سوئي سو خيال
سڀُ سيوئي حالُ، اُونهائِي اَنت ناهِ ڪو (6)

---

(1) اصل: پهِت. (2) اصل: ڪهن.....ڪاهِت......نَتاڻُ (3) اصل: تِن عقل. (4) اصل: ڪِينَ پسين (5) اصل: زِرافت. (6) اصل: اونهائي.

Scanned by CamScanner

قسم پنجوُن منجهہ عشق ۽ حال عاشقن

جوڙڻ جوڙئو اوُ مَتي ٽرونجا هين بَيتن*

بيت

وڃائي وُجودَ کي سندِي عشق آه
اُوءِ پَچِئا لئي پِريَ جي، ورهَ وَسانَدرَ ساه
تاٽينِ تيڏاهينِ ٿِئا، عاشِقَ ڏني ساهَ
سندي تَنيِ راهَ، ٿِي اُتاهينِ عالَمَ ۾.

بيت

جي پيهِي سا پروڙيين جا عِشق آهي ذاتِ
تہ هوندَ وَڃي سَبَ وُجودَ جي تارِي طلبَ تاتِ
پئو تيڏاهين تاٽيين، جيڪي ڏينہ ۽ راتِ
"مَن ماتَ مِنَ العِشقِ فَقدمات شهِيداً" ايَ عاشِقَنِ ڏاتِ.

بيت

جي پيهي سو پروڙيين، جو عشق آهي حالُ
تہ هوندَ ڦِيلُ وڃائي ڦالُ، نسورو ئي ناهِ ٿپين.

بيت

جي پيهي سا پروڙيين، جا عشقَ آهي ڳالِ
تہ هوند اوري تا نہ اُپين، وَهين رَه وصالِ (1)
مَت نہ موٽِپن ماڳ، سدا سِڪين پِريَ کي. (2)

---

* هن موجوده قلمي نسخي موجب، هن "قسم" هيٺ ڏنل بيتن جو جملي عدد 61 آهي.
(1) اصل: اپيي وَهي. (2) اصل: "مت نموتي ماِک سدا سڪي پري کي."

Scanned by CamScanner

بيت

جي پيھي سا پروڙيين، جا عشقَ آھي پَتِ
تہ ھوندَ پَسين ڪينَ پِريَ رِي، مُنجھي وِجي مَتِ
تَئي سَبِ ذاتِ بَحتِ، نہ وُجودُ نہ سُجودُ ڪو.

بيت

جي پيھي سو پروڙيين، عشقُ جو آھي
تہ اِيُ وُجودان وِڃائي، ڇِنئو تَنُ تالان ڪَري. (1)

بيت

جي پيھي سا پروڙيين، عِشقَ جا مُھارَ (2)
جُہ اِڇي لائي آرَ، تہ ڇِنِي تَنُ تَھوارون ڪرپين (3)

بيت

پيھي جي پروڙيين، تہ عشقَ اھو پَنڌُ
جَنِي آ اُڪنڊُ، سي وُجودان وَھِي وئا (4)

بيت

پيھي جي پروڙيين، تہ اِنَ عِشق اِھو ٿاڻُ (5)
جئن دانہ ڪٿئو ديوانا ڪَري، منجھئو وِڃي پاڻُ
"العُشّاق مَجنُونَۃُ"، اُنَ اِھو اُھجاڻُ (6)
جَني وڃايو پاڻُ، سي پَسِن ڪينَ پِريَ ري.

بيت

پيھي جي پروڙيين، سندو عشق ڏاتُ

---

(1) اصل: وجودا.... تالا. (2) اصل: مُهارِ. (3) اصل: جُاَجِي لائي آر. (4) اصل: "جَني آؤ ڪَنڌ... وجودا" (5) اصل. "تٿنَ عشق اھو تاڻُ." (6) اصل: "العشاق مجنون".

Scanned by CamScanner

تہ اِيُ کُھيو اندرِ ڪورا ڪَري، سندو عشقَ ڪاتُ
هِتِ ڪوڙين هئا ڪيتَرا، جي ماري ڪِئائين ماتُ
اِنَ عاشقَي جو آتُ، پِري ري ڪيُر پَروڙي.

بيت

تہ ڪيهي آهي ڳالهڙي، پيهي عِشقَ پَسُ
چِنئو جان جدا ڪري، وَهي وجائي وَسُ (1)
"العِشقُ قَنطَرَة الحقيقةِ" رِڙهي رَندُ اَتَهين رَسُ
تان ڪين ڏورڄ تِنہ ڪي، جان ڪِي وَهي وَسُ
سندو پِريان گَسُ، جِمَ وِرچي ڇڏيين.

بيت

حُسنُ حَبِيبنِ جو پَسين جي هيڪارَ
تہَ توکي سَيَ جِمارَ، وَجي اُجَ وَرِهنِ جي.

بيت

حُسنُ حَبيبن جو پَسين جي پيهي
تو توکي سَيِيئي، ٻِيُون وَجنِ وِسِري.

بيت

حُسنُ حَبيبن جو، جِنِ ڏِٺو جِئن بَرقَ (2)
سي پايو لوڪ فَرقُ، سدا پُوٽِن سِڪِئا.

بيت

حُسنُ حَبِيبن جي، پَتون پَتين رُوءِ
عاشقَ تِئا هُوءِ، پَسِ پَرِ پِرِيَنِ جي.

---

(1) اصل: ايئن (وِهي؟) (2) اصل: جِن برق.

Scanned by CamScanner

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي، پَتون پَتين سُونهَ
پاڙهين پاڻ وِرُونهُ، پِرِي پاڙهِين پاڻ سين.

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي پيئي جَنِ اَهارَ
تَنِ ويئي وُجودَ سارَ، نہ ڪو حَسَبُ نہ نَسَبُ ڪو.

بيت

حُسَن حبيبن جي پئو جَنِ اُهڃ
تَنِ نڪا ساڃاءِ نہ سُهڃ، سَيئي وِئو(نِ) وِسِري (1)

بيت

حسُن حبيبن جي، پيئي جَنِ تَوارَ
تَنِ وئا وسري پارَ، سي پَسنِ ڪِينَ پِرِيَ ري (2)

بيت

حُسنَ حبيبن جي، جَنِي لڳو آرُ
تِنِ نہ ڪو اوراڙ نہ پارُ، سيئي تئو سُپرِين.

بيت

حسُن حبيبنِ جو ، اندر مَتِ نہ ماءِ
ڪا جا ڳال آهِ، سا چِنئو تَنُ تهوارُون ڪَري.

بيت

حُسنُ حبيبن جو، جَنِي ڏٺو ماءَ
تَني منجهان ڪاءَ، شڪِ نہ سُتِي ڪڏهِين

(1) اصل: "سهج" (2) اصل: "وسري پاڻ"

بيت

حُسنَ حبيبن جي ڪو جو آهي حالُ
تِنِ اُو قِيلُ وجائي قالُ، سدا سِڪَنِ پِريَ ڪي (1)

بيت

حُسنُ حبيبن جو، جَنِي رَهئِو مَنِّ
اُنِ اندرُ ڪُ نُوعا شقين پئا ڏَڙَ ڏُبَنِّ.

بيت

حُسنَ حبيبن جي ڪا جا آهي پَتِّ
تِن مُنجهئو وجي مَتِ، پَسِئو پَرِ پرين جِي.

بيت

حسُنُ حبيبنِ جو ڪا جا آهي ڳالِ
تِنِ نہ ڪنه مِلڪَ نہ مالَ، عاشقَ سَرَنِ اُهسِ پئِا (2)

بيت

حُسنِ حبيبن جي ڳَرهَڻَ ڪانہ ڳَتِّ
ڪا جا آهي پَتِ، سا اندرِ ڪُهيو اَڏَ ڪَري.

بيت

حسُنَ حبيبن جِي، اَپَر لاَيَنِ آرِ
نَظَرَ ڪري نهار، عاشقَ سي جَئَن تِئَا (3)

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي اَپَر ڪِئُنِ آتِ (4)
ايَ عاشقنِ ڏاتِ، جِئَن ڪامِئو خاڪستر تِيي.

---

(1) اصل: "تن اوءِ قيل وجائي قال" (2) اصل: ائين (3) اصل: "عاشقن سِي جي تئا" (4) اصل: اَتَ

Scanned by CamScanner

بيت

حُسنِ حبيبن جي، گھائي ڪِئا پَٽِي
سَندِي عِشقُ اَٽِي، عاشق ڪُھِئو اَڌَ ڪَري.

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي، پَتُون پَتين سُونھ
عاشقن اِيَ وِرُو نهَ، جِيَن پَسِئو پَسَنِ پِريَ ڪي.

بيت

حَسنَ حبيبنِ جي، نڪو ڳاڃُ نه ڳَتِ
اِتِ عاشِقنِ مَتِ، وِجي سا سَلبُ ٿِئو.

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي، سَئِين ڪَنِ سلامَ
اوءِ ڪُتا تنهِ ڪلامَ، جِنهِ حَرفُ نه صور سا.

بيت

حُسنَ حبيبن جي، پِئو جَنِي پڙاءُ
سي وئا ڳَراءُ، پَسنِ ڪِينَ پِرِيَ ري.

بيت

حُسنِ حبيبن جي اَپَر آهِ جَمالُ
اِي پَسِي خوبُ خيالُ، عاشِقَ حيرتَ [۾] پئا.

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي، نه ڪو ڳاڃُ نه ڳَتِ
اِتِ مُنجھئو وَڃِي مَت، حيرتَ هَنيو سَيُڪو.

Scanned by CamScanner

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي ڪوجو آهي پُورُ
عاشقَنِ ايُ سُورُ، ماءَ! مارِيندُنِ ڪڏهينِ.

بيت

حُسنِ حبيبنِ جي، ڪوجو آهي حالُ
اُو پَسِي پِرِيَ جَمالُ، ڪوڙين سَڙِئا ڪيتَرَا.

بيت

حُسنَ حبيبنِ جي ڪوجو ڏِسِي حالُ
تين اُو قيلُ وِجائي قَالُ، نِسوروئي ناهِ ڪَرِي.

بيت

حسُنَ حبيبنِ جي ڪوجو آهي خِيالُ
تين پَسِي پِرينءَ جَمال، اِتِ وِهِ پِيا ڪيتَرا.

بيت

حُسنَ حبيبنِ جِي ناهه اونهائِيَ تَرُ
تين عاشقن سِرُّ وِڍي ڏِنا پَنهِنجا.

بيت

حُسنَ حبِيبن جي ڪائِي خاڪِ ڪِئا
ماڙهُو پائِينِ مُئا، تان اوءِ سُونه پِريان ڄي جِيئا.

بيت

واجهائيندي وِجهلَندي لڳَمِ گهڻا ڏينه
ڪوهُ ڇاڻان ڪوهُ تِئُو ماءَ! منهنجي نِيهَ.

Scanned by CamScanner

بيت

واجھائيندي وُجھلَندي وئَڙا وَرِه وَھِي
هاٺي سگھان ڪِينَ سَھِي، ڪِيئَن مِڙِبو سڄڻين. (1)

بيت

سِڪَ تُنھنجِي سُپرين ڪيئن لَھندي مون
هِينڙي اندرِ تون، جي جاڳان جي سُھمَان.

بيت

سڪ تنھنجي سپرين، اندرِ هِنيين نہ ماءِ
وڃي تي وساءِ، اوءِ اُپڙئو آتُ ڏي.

بيت

سڪ تنھنجي سپرين، وَڏي وِڏا ويرَ
اُوءِ منجھان گھِٽي اُڪير، ڪَنيو نھارِين اِڪيُون.

بيت

سڪ تنُھنجي سپرين، کُھيو ڪري ڪبابُ
عاشقنِ اِئِ ثواب جِيئن پَچَن لَئي پرين جي.

بيت

سڪ تنھنجي سپرين، اندرِ بارِينِ آڳ
لاڳاپا ۽ لاڳ، وِينِ سَبَ وُجوَدَ جا.

بيت

سڪ تنھنجي سپرين، لائي چڏي آڳ
اُوءِ پاڻِھي ماڳ، اکيون اوڏاھين ڪٽي.

---

(1) اصل: ڪِي مِڙِبو

Scanned by CamScanner

بيت

سڪ تنهنجي سپرين، وڃايا وَريامَ (1)
اُوءِ ڪَامَڻَ هوڙِي ڪَامَ، جا تو پرين اکين ۾.

بيت

سڪ تنهنجِي سپرين چَرئو ڪِئَنِ چِتُ
اُوءِ اُيا پِرينءَ سُمِتُّ، ٻي ڏونه پَسڻُ ناهِ ڪين.

بيت

سڪ تنهنجي سپرين اُوءِ وڃايا پاڻاءُ (2)
تَنِ اَگهوريين پاڻاءُ، ڪينَ رَهئو ڪيترَو (3)

بيت

سڪ تنهنجي سپرين، ڪوجو ڪِئَنِ حالُ (4)
تِئَن وِئُنِ سَبُ مَقالُ، ڪُڇِنِ ڪِينَ ڪيترو.

بيت

سڪ تنهنجي سپرين ڏِي اڏمِئو آتُ
هي جي عاشقَ عِشقَ مَماتُ، سدا شهادتَ اُنِ ڪي.

بيت

سڪ تنهنجي سپرين، اونِهي گهڻو اَتانگَ
سيرا ۽ سانگَ، سَبَ وِڃائي وُجود جا (5)

بيت

سڪ تنهِنجي سپرين، عَجَبَ پَرِ آهه
عاشِقَ ڏِٺي ساهه، پِئا تاڙِينِ تو مَٿِي.

---

(1) اصل: وَڃايا. (2) اصل: وڃِايا. (3) اصل: اَگهوري. (4) اصل: ڪِئنُ (5) اصل: سِيرا اِي سانگ

Scanned by CamScanner

بيت

سَڪ تنهنجي سپرين، پٿا پَچَنِ سَٿِي (1)
اُو ڪِنه جنه لُوٽا لَٿِي، تِنِ توريءَ پَسڻ ناهہ ڪِين.

بيت

سڪ تنهنجي سپرين، هنيڙو ڪِيُنِ هُوءِ
جي سنجهي جي صُبوُح، تا اوءِ پٿِا تاڻِينِ تو مٿِي.

بيت

سڪ تنهنجِي سپرين، مَنَ ۾ ٻارِئُنِ مَچُّ
اوءِ ڪامِي تنه خمار ۾، عاشق ٿٿا سَچُّ

بيت

سڪ تنهنجي سپرين، جانِئا ڪِئا جُدا
سي وِٿا رَهِ هُدا، اُوءِ ڇِنِي سَگ سَيِينِ سِين.

---

(1) اصل: ”پٿا پَچَن سَوءِ“

قسم ڇهون، منجهه فَقر فقيرن لِکڻ ۾ لِکيئواُو متي سوءِ ٻاهٺ بيتن ❊

بيت

وڃنِ جي وحدت ڏونه، سامي وَڏي سَتَ (1)
سي شَيُون وُجودَ جِيون، ماڳ ڇڏئائون مَتَ (2)
اُوءِ ڪِنه پَريان جِي پَتِ، وَدِيَ واڳِي ڇَڏِئا. (3)

بيت

ويندي وحدتَ ڏونه، ڪينَ ڪنيائون سِين پاڻَ
سُوڌا هلئا سبحَانَ ڏونه، آڏِي لاهي آڻَ
وڃنِ ويراڳِي وَهَ پئا، سِڪَ سَناڻِي ساڻَ
طَلَبَ سونهارِي تاڻَ، آهي اُنِ آديسِنِ ڪي.

بيت

نانگا نِسورا تئا، ڇڏي سيائي سَڌَ
وئا سي وحدتَ ڏونه، اندرُ جَنِي اَڌَ
تَنِ هوءِ ۾ ڪئا هندَّ، فنا فضيلتَ اُنِ جي.

بيت

وئا نانگا نِڪرِي نانگا نانگائي
جيڪي (ئي) نانگا تئا، لَهَندَسِ پُڻ سيئِي
"يُرِيدُونَ وَجه اللّٰه" اَيَ سندِي ويراڳِين وائِي
آديسينِ اِهائِي، آهي سُڌِ سبحانَ جي.

❊ وڃان ڪن ورقن ضايع ٿيڻ ڪري، هن "قسم" هيٺ باقي هڪ سوءِ پندرهن بيت وڃي بچيا آهن. (1) اصل: "وڏي ستَ" (2) اصل: "چڏئاءِ". (3) اصل: "اوءِ ڪنه پَريا جي پت، ودي واڪي چڏئا."

بيت

جي ڪَچِي ڪاچوٽِي ڪڍي، تہَ اِي نانگي نہ نَنگ (1)
اُوءِ وئا وُجودان نِڪَري نِسورا نِسَنگ
جيلاه پائُون اَنگّ، ترائين گَڏِئا نہ رحمانَ کي. (2)

بيت

هَلِي گڏئا حَقَ کي، طَي ڪِئائُون تَمامُ،
اُوءِ اُيا حُضُور اِلہَ جي، سامِي ڪَنِ سَلامُ
تَنِ وئو اُت ڪَلامُ، سيوئي سُبحانَ تئو.

بيت

روحَ ۾ تِي رَحمانَ جي، تَنِ آديسينِ اُيڪَ
اُنِ اندر رهي الہ جي، ڪا سَٽاٽِي سڪَّ
سِي وِئا پيهِي پاڻَ ۾، لوڪان ڪَري لَڪَ
اوءِ ساميڙا سُپَڪّ، پَسو نانگا وچِنِ نِگَّئا.

بيت

هَلئا جي حقّ ڏونہَ،جوڳِي سِين جَمالَ
اُوءِ وِئا وَہَ وِتري، رَسِئا کي ڪَمالَ
پَرَ سامِي سي سَيالَ، سُوڌا گِڏئا سُبحان کي.

بيت

ڪَهِي ڏٺو ڪاپڙيين، ڪو آڳاهُون پَنڌُّ
تَنِي منجهان آئيو ڪو ڳُجهہُ ڳُجهائين ڳَنَڌُّ (3)
سندو حيرتَ پَنڌُّ، آئيو اڏ آديسيين.

---

(1) اصل: "ڪڍي تَئِي ناکِي نَنگ". (2) اصل: "جي لاپاءِ آنک، ترا ۽ ڪڏئا نہ رحمان کي."
(3) اصل: "تن منجا آءِ ئو ڪو ڪُجُ ڪجائِي ڪَنڏ".

Scanned by CamScanner

بيت

ويـنـدي وحـدتَ ڏُونـهُ، وَهَ ڪِـٿـائـون وَسُ
اُوءِ يَڳِا يَـٿـي اڪِريـن، مُـحـبَ سُـڪـائِـي مَـسُّ (1)
نَڪا تَنِ ڪاڇوٽِي نـہ اَڳِڙِي، پَرِ تـہ سَنديانِي پَسُّ (2)
اُنِ جوڳِينِ ڪي جَسُ، سي سُوڌا گڏئا سبـحانَ ڪي.

بيت

سـامِـي سَـوارا هَـلِـئـا، وهِـيـا وحـدتِ واٽَ (3)
وَڏِي ويـرَ پـلاٽِـئـا، تَـنِ ڪـاپَـڙِيَـن ڪـنـواٽَ
سُونهي تَـنِ سناسيـنِ ڪي، منُهَـن ۾ مَـجَـر مـاٽَ
سي جـوڳِـي ڪـنـدا جـاٽَ، رَمِـي اَڳِـئـان رَبَّ جي.

بيت

وائِـي وحـدت جـوڳِـيـن، ڪِـنـہ جِـنـہ سَـدا جُـوءِ
اَمڙِ! اُن آديسينِ- ئون اُيِرِي، ڪا ڳِجهَ ڳِجهائين بُوءِ (4)
تَـنِ پـيـهِـي پَـروڙِي، حـقـيـقـتَ سـنـدي هُـوءِ
سـي اُيـا اِلـهَ سُـوءِ، ٻـئـي ڏونـهُ اڪـيُـون نـہ ڪَـٺِـي.

بيت

جِـيـجـان! آهِـيـنِ جـوڳَ جـا، ڪـي اَڳِـانـجـهـا سُـورَ
اُوءِ پـيـهـي وئـا پـاڻَ ۾، ڏوري ڏونـگـر ڏور
چـڏِيـا لـئـي سـبـحـاَن جي، تَـنِ جـوڳِـيـن ضَـرورَ (5)
سـي آديـسـي آرُورَ، اورانـگـهـي، اڳِـي وِئـا.

---

(1) اصل: "يَڪا يَٿِي اڪَري." (2) اصل: "پِرت سَدياني پس." (3) اصل: وِهـٿـا..... (4) اصل: "اَمَن ان آديسين اويري." (5) اصل: چِڏي.

Scanned by CamScanner

بيت

ڪِينَ ڪنيائُونِ ڪِي ٻئُو رِي لانگوٽِيَ لانگَ
اُن ڇڏئا سَڀِ سنياسيين، سيرا سَگِرَ سانگَ
سي سامي گڏئا سبحانَ کي، اندرِ لاهي آنگَ
سندِي جوڳيان تانگَ، اُوءِ اللهَ ري ڪيرُ لهَي.

بيت

جيڪين ڪارَڻ جوڳيين، سو نہ ٻئي لوڪَ
گَڏِئو ڳارا پريِن کي، تپا، ڏجنِ توڪَ (1)
اُوءِ پِيهِي وِئا پاڻَ ۾، لَکي نہ سگِهئا لوڪَ
سي آديسِي اَلوڪَ، پِرِهَ تيندا پڌرا.

بيت

اڇي پئُو ڪاپڙيين، اندر منجهہ اُهجُ
سي پيهي وئا پاڻ ۾، سڄاتائون سُهجُ
تئُو ويراڳين وَهجُ، منجهہ مشاهدي گڏئا.

بيت

نہ ڪو ساڄُ نہ سونہَ ڪا، نہ ڪو ڏورڻُ ڏيهہ (2)
اُوءِ رَهَ تهِين رَمَئِا، جِنہ پانڌُ نہَ ڇيهہُ
تا ڪِين وَٽنِ ويهہُ، تہ اِي ڪيهِيَ جُوءِ جا ڪاپَڙِي.

بيت

اوڏا تِئا الہَ سين، اُوءِ تڪيي ڪَنِ نہ تاتِ (3)
تنِ ڏوريندي ڏينہَ تئا، اُنِ جوڳينِ سندِي ذاتِ
رَبُّ تَنِي سين رات، پاڻِهين پَرچَئُو پاڻِهين.

---

(1) اصل: ڪَڏو ڪَارا پِرينکي تپا ڏجن توڪ" (2) اصل: ساج. (3) اصل: اله سي.

Scanned by CamScanner

بيت

آهي اَڪَتِرِيَنِ ۾، آديسين اَدَبُ
سامِينِ ڪي سِپِين پَرين روُحَ ۾ رَهئو رَبُ
تَنِ حَسَبُ نہ نَسَبُ ڪو، نہ آباءُ نہ اَبُ
ري لانگوٽي لَبُ، اُوءِ ٻِئو نہ پاڙين ڪاپڙي.

بيت

سامِيَنِ سانہَ وِسري، ڪِنہ جِنہ هئا جاتَ
تنِ جون کِهون ڪَٿورِي واسِيُون، مَنَهن ۾ مَجَرَ ماتَ
اُنِ اِچي آديسيين، نِيہَ جا وَڄايا ناتَ (1)
سي ويتا پُڄَنِ واتَ، پَسيو پَرِيين پنڌ جِي.

بيت

ماءَ! جوڳي آئيا، تان ڪِين وَٽَنِ ويهہَ
اُنِ نانگَنِ نيڻَ ڪَڪورِئا، ڏوري ڏونگر ڏيهہَ
سي پِيَنِ راتِ پُر ڪِئو، اوِتينِ آبُ اَچيهہَ
سُڪَ چِڏي ساٿيهہُ، اُوءِ هلئا وِجنِ حَق ڏونہُ.

بيت

آهي آديسين ڪي، اڪِتِرِيَنِ ۾ عِرفانُ
اُنِ راولَنِ رَهئو روُحَ ۾، تَنِ سامينِ ڪي سُبحانُ
جيلاه سَبِ پروڙئو ڪاپڙيين ٿي "علم الانسانَ"
سوجهئائون سو مڪانُ، جِتي ري ذاتِ بَحتِ ناه ڪا.

---

(1) اصل: وڃا نات

Scanned by CamScanner

بيت

هَـلِـئـا جـي حَـقَ ڏُونــهُ، اُوءِ آديِســي اَهَــمَّ
جَــنِــي اوڙڪَ اِلــه جِــي، تِـئِـا سـي اَتَــمَّ
سي سنڌيَ سِڪَ سُبحانَ جي، سَهنِ سُورَ سَهَمَّ
اُنِ وئا سَپِ وَهَمَّ، سي نانگا نِسورا ٿئا.

بيت

اِلـهَ آديسيين دِلِ ۾، رهئو ئي مُدامُ
تَنِ کي تَرڪُ ٿئا تَڪِيا، سيئي تمامُ
اُنِ حاصلُ حَقُّ ڪَلامَ، سُڃاتو سناسِيين.

بيت

سڃاتائون سَچَ کي، "هُوءِ" ڪِئائون هارُ
تِهَا تورا تَانَ ۾، جِهَا جوڳِينِ پارَ
سو سَپِ ڇڏئو ڪا پڙيين جيڪِين ڏٽِنئُون ڏارَ
"فَفِرّوا اِلي اللّٰهِ" اوءِ يڳا يَئِي قَهارَ (1)
موڙِي سي ٻِهارَ، ڪندا ڪونہَ توَجّه تَنِ جو.

بيت

ويندي وحدتَ ڏُونهَ، وَسُ ڪِئائون واڪَ
هي جِي رَمِي گَڏئا رَحمان کي، سي سامِي بيباڪَ
پَتَ جنِي جا پَاڪَ، "فَنا فِي اللّٰهِ" اُنِ کي (2)

بيت

اچِي پئو سناسِيين، سندو حيرتَ دامُ
اُوءِ نادانستِگي نِهوڙئا، پئا مُسافَتَ مُدامُ

---

(1) اصل: "اُوءِ يئي يها قهار." (2) اصل: پَت.

Scanned by CamScanner

نڪا اِت جُنبش، نہ جاءِ ڪا، نڪو اِتِ ڪَلاَمُ
نَڪو تَامِّلُ، نہ تَميزَڪا، نڪو اِتِ اِلهامُ
پَرِ سامِي سي سُبَحانُ، سوجِهيندا سِڪَ پَئي.

بيت

وئا وَهِ وِتَري ، سامِي سي سَيانَ (2)
تَنِ رَمنديَ رَبَّ ڏي، نَڪا آڏَ نہ آڻَ
اُوءِ پيهي وِئا پاڻَ ۾، مَنجهہ منجهائِين ماڻَ
"اَدَبَنِي رَبِي" سي پارئائُون پاڻَ
اُوءِ سناسي سَيانَ، اَدَبُ اِلاهان سِکِئا (3)

بيت

ڪِينَ ڪنيائون پاڻَ سِين اُوءِ آديسي اِهَا
لاڳاپا هِنِ لوڪَ سين، تَنِ ڪاپَڙين ڪِهَا
سي نِيہَ نِسوري سبحانَ جي، تاڻي توڙِ نِئا
هي جي حُضُور حَقِ وِئا، سدا مشاهِدو تَنِ کي.

بيت

سامي سَنوان هَلِئا، وحدتَ واهيرونِ
اوءِ ڪَنِ آديسُ اُڪَندِئا، روحَ ۾ رَبُ رَهِئونِ
سِڪ جِنہ سَناسِي تِئا، الہ سو آئُون (3)
وڃان پاڻُ وِئون، سي نِسورو ئي ناهہ تِئا.

بيت

اَڄِ سَوارا هِلئا، پوَربُ ڏونہ پَنڌونِ

(1) اصل: سَنيار (2) اصل: سناسي سَيَار. (3) اَصل: اِله.

Scanned by CamScanner

اُءِ رَمِي گڏئِا رَحمانَ ڪي، وچان وِچُ وئُونِ
هُئا جنه جا سيڪَڙوُ، مُحِبُ سو مِڙئُونِ
سيوئِي تئُونِ، تِنه رِيءَ پَسڻِ ناهِ ڪِي.

بيت

نانگا نِسورا تئا، پَسَنِ ڪِينَ ٻئو
ماءَ! تَنِي سِين ڪا پڙئين سَگ ڪَڍنَديين ڪهو
اُنِ اِچي پئو آديسيين اَمَڙ پهَءُ اِهو
جن هِنيڙو هُوءِ تِئُو، تَنِ ٻيون سَپ وِسريون.

بيت

تَان مون گهڻو نِهارِئُو، پوربَ ۾ پيهي
اُن سُڌَ نه پيئي سناسيين، جپهي نه تيهي
اُوءِ وئا نانگا نِڪَري، هئا پَرڏيهي
نه چاڻان ڪپهي اُنِ آئي اَڏَ آديسپين.

بيت

ڪي هَلِئا وِڻڪوٽَ ڏونه، ڪي ڪَهِئا ڏونه قَنڌارَ
جوڳِي وجهي هلئا جيءُ پنهنجو جارَ
اندرِ تَنِ آديسَيِنِ اَپَرَ لڳي آرَ
اوءِ وِجهِي جيءُ جَنجارَ، وئا نانگا نِڪَري.

بيت

گُرَ اَڳِئان گوڏو هڻي، ڪِي جو ٻُڌائون (1)
تِنه اوسِيڙي اُتِيا، رَهَ ۾ يَرِ رُنائون

(1) اصل "ڪرا ڪئا ڪوڏو هر ڪ جو بڌاءِ"

پاتائون ماڳ تهين مَرڪِي مُدائون
اُوءِ ڇڏي هلِئا سُپرِين، ڪهه ۾ ڪِدائون
گنگا، گورکَ هَٽِڙي، مِڙئِي ڏٺائون (1)
مَاءَ! سي مُدائون، توءِ نہ پُنيون جوڳِيين. (2)

بيت

لوچَڻ لئِي پرين جي، نانگا نِنڊ نہ ڪَنِ
اُنِ حُبَ هنيين ۾، هيڪَڙو مُحِبُ سدائين مَنِّ.
آهي پورب پنڌ جو سَونڪو سناسين
ڪنِه پَر ڪَٽي تِنَ، رُنا راتِ رت ڦُڙا (3)

بيت

جِتي هئا ڪاپَڙِي، هاڻي هن [نہ] هَنڌِ
ڇِنا سگ سناسيين، پُرئا پَراهين پنڌِ
سِپي نانگا نِسنگَ وئا، ”ڪين“ جَنِي جي ڪنڌِ
بَسو سامِيڙا سنَڌِ، لوڪان لِڪِي جي وِئا.

بيت

”ڪِينَ“ جَنِي جو تڪِئو، حُجَتَ جَنِي حرامُ
سِپي سامي گڏئا سبحانَ ڪي، ڇني سگ تمامُ
اُنِ آديسين سين عَلامُ، پاڙهين پَرچِئو پاڙهِين.

بيت

سُڪُ ڇڏئائون، ڏڪَ پِئا، مَنجهِنِ اِيَ مَٽان

---

(1) اصل: ”هتري ... ڏياءِ“. (2) اصل: ”توءِ نہ پنيون جوڳيين ماءِ سي مدائون.“
(3) اصل: ”ڪنه پر ڪني تن.“

Scanned by CamScanner

ماءِ! سي ڪٽن نه پاڻ سين، اُو تنبي مَنجهه ڪَٽان
آمڙ! اُن آديسن کي، سِڪان ۾ سڙان (1)
مادَر! تان نه مَران، سارئو تَن سناسين کي.

بيت

جنهِ ڪارڻ جوڳي ٿئا، جان جان سو نه پسِن
ورهَ وِهامي راتڙي، تان تان سناسين
اُوءِ الهه لايون اکيپن سدا ٿا سِڪَن
پَر ۾ تا پَچن، سي سناسي سبحان کي.

بيت

جيجان! جوڳِيَن کي ڏِسي ڏِکَ مَ ڏيج (2)
تَکيي ۾ تاڙِ هٽي پيهِي پَروڙيج (3)
جِنه وَه ويراڳي (وِئا)، تون نَهين وَهِ وجيج
پورِي اِيئن مَ پانئيج، تہ ڪامون ڏيٺ ڏيسَا رين سين.

بيت

ڪِها چَتَ پَتَ جوڳِيين کيهيَ راسِ رَلينَ
ڪِئن سَڳا، ڪِئن سيليون، اوءِ ڪيهِي ڪيه ڪُڙينَ (4)
ڪِهو پاٽي پاڻَ سين مَنجهه پوٽڙيين ٻَڌنِ (5)
ڪِهڙو طعامون تُنَبنِ ۾، تَنِ مايَنِ ڪان مَنگَنِ (6)
آءٌ تو پچان پيڙا، سُڌيون ساميڙنَ
اوءِ ڪِهي حالِ هَلنِ، ڪاپَڙي قَنوجَ ڏي (7)

(1) اصل: اَمن ان- الخ (2) اصل: ڏک مَ ڏيج. (3) اصل: "تکي مِي تار هَن" (4) اصل: "ڪِي سَکا ڪِي سيليون اُوءِ ڪيه ڪُرِيَن." (5) اصل: "منَج پُوتن ٻڌن." (6) اصل: "ماين گامَن" حاشيي ۾ "مکنن" (7) اصل: "ڪَنُوزَ ڏي."

Scanned by CamScanner

بيت

ڪاپڙي قنوج لئي، وَهي وئا وِيرَ (1)
اُوءِ سامي هِلئا سبحانَ ڏونه، مَنجهان گهٽِي اُڪِيرَ
سي چِنِئو سگ سَيِنِ سينِ، وِچنِ وحدتَ سِيرَ
اُوءِ سناسِي سُڌِيرَ، اوڏا تِئا "اِلـهٗ" سين.

بيت

ڪِئَن پِنائُون جوڳِيِن، ڪيهِي طرح تُنبَنِّ (2)
اُوءِ ڪِنه پِنڏِ هَلِئا ڪاپَڙِي، ڪِهو ساڄ ڪٽنِّ
هِي ڏهِ چِڏيندي پاڻَ ۾ ڪيهِي ٻولي ڪَنِّ
ڪارَئُون ڪِينَ وَرَنِّ، ماءِ! جوڳِي جي تئا. (3)

بيت

اُن ڪانہ اُجهَي ڪاپَڙِيِن، دِلِ جَنِي سوڙِي
اُوءِ وئا نانگا نِڪَري، بابُو بائوڙِي (4)
تَنِ وِيئي وِسَري پانهجي چَڃَئي ءِ چوڙِي (5)
اِيَ ڏاڍِي ڪَسوڙِي، آئي اڏَ آديسِين.

بيت

جوڳِي جُنبِي هلِئا، مَنِ چِڏِئائون ماڳَ
راولَ اوطاقَنِّ سين، لاهِي چُرِئا لاڳَ (6)
سي لُوٽا لئي سبحانَ جي، اندَرِ ٻارِين آڳَ (7)
اُوءِ سامِي ڪِنه سَياڳَ، جِيَري مِڙنِ رَبَّ ڪي.

---

(1) اصل: "ڪنوز لئي" "وئا ويرا" (2) اصل: ڪِيَ پِناءِ (3) اصل: ڪارَ ڪِيَنَ وَرنِ.
(4) اصل: "باوتي". (5) اصل: "چَچَئي چوتي." (6) اصل: اوتاڪن سين. (7) اصل: سي لُوٽا

Scanned by CamScanner

بيت

هُنـدَ اَمَـڙِ! آديسـيـن کـي، تـان ڪِـيـن آيَـلِ! جَـهـلَّ (1)
جَن نَڪين هيٺ نہ بيٺ ڪين،نڪِين گهَر نہَ گَهلَّ (2)
اُوءِ وِئـا نـانـگـا نِـڪَـري، عـاشـق اُتَـرَ وَلَّ
سي "هُوءِ" ڪَريندا حَلِّ، ڪابُولِي ڪالهہِ وِئا (3)

بيت

اَمَـڙِ! آديسـيـن کـي، جَـهـلِـيـن تـان نہَ جَـهـلِـيـن
اُوءِ وئـا نـانـگـا نِـڪَـرِي، جَـڙُون جِـيَ هَـٽَـي
مـاءِ! مـاري تَـنِ جِـي، سـنـدِي سُـورَ اٽَـي
وِيـتـا هِـيَ وٽِـي، سي ساعتَ نہ وِسَـرَنِ ڪـاپَـڙِي (4)

بيت

ويـتـا تہ وڃائيـن سِـگَـيُـون، جُهُ هِـلـئـا تہ "هُـوءِ" (5)
سـامـي سَـوارا نِـگَـئـا، جُـنـبِـي مـتـي جُـوءِ
اُنِ سُـڪي لَئِي سبحانَ جي، سندِي جوڳيان رُوءِ
سي وِچِنِ وحدتَ سُوءِ، ڇِنـئُـو سگ سَـيَـن سيـن.

بيت

ويـنـدي ڪِـيـنَ نِـهـارِئـو نـانـگَـنِ سـاگـاهـي
اُوءِ وئا پورَبِ پيهِي ڪاپَڙِي، ڪِـئـان لَـهِـبَـا سي
مَـنُ مـنـهـنـجـو وَڍِئـو، هـاٽـي تَـنِـي کـي
اِي سُـورُ مـون مـاري، آيَـلِ! آديســيـن جـو.

---

(1) اصل: هند اَمَنِ (2) اصل: نڪِ ڪَرِ نڪَلِ (نڪي گَرِ نہ گَلِ؟) (3) اصل: قابولي (4) اصل: "ويتا هِي وني." (5) اصل: "جهَلئا تَو هُوءِ"

Scanned by CamScanner

بيت

آيَــلَ! آديســـيــنِ جـــي مـــارِ‌ي پَـــهَ آئـــون،
کُــهــ ڇاڻــانِ ڪــيڏانــه وئــا، ڪــنــه کُــڻَ ڪنــيــائــون (1)
کِـجـان، خـــبــرَ نــ لــهــان، تــ کِــتِــي لاتــائــون (2)
سو ڏِهـ مَـٽـئـائـون جِـتـي رِي وحدتَ نـاهـ ڪِـيـن.

بيت

سا مُون ساعَت نـ وِسَري، جِـئـن جـوڳِـي هُـئـا [جَـالَ] (3)
اُوءِ مـــتــي اگــڻَ سِــڱِــيــون وئــا وڄـائــي ڪــالَ
مَـــنُ مُـــنــهـــنــجــو وَڍِئـــو مـــاءِ! تَـــنِ جـــي حـــالَ
سـنـدا آديــســيـــنِ اَشــڪـــالَ، مـــاريــنِ مـــون مَــچ تـــا (4)

بيت

جـيـجـان جـوڳِـيَـڙنِ جُـيـون، مَـڙهِـيـون مـون مـاريـنِ
اُو وئـــا راوَلَ نِـــڪَـــري، سُـــورَ ســـدائـــيـــن ڏيـــنِ
انـــدرِ تَـــنِ آديـــســـيـــنِ کـــي، آدَ اُدَمـــئـــاَ آهِـــيـــنِ
ســي وِئــا رَجُــن ووڙِيــنِ، مَــنُ جَـنِــي کـي وڍِئـو.

بيت

کُـــتـــو ڪِـــيـــنـــرَيَـــنِ مُـــون وِڻُـــڪـــوٽـــيـــن وڍِئـــو (5)
آمَـــڻ! آديـــســـيـــنِ جـــو، کـــوهُ ڇـــاڻـــان پَـــهُ ڪِـــئـــو (6)
جي اُوءِ نانگا نِيَنمِ پاڻَ سِيـن، تـ ڪـريـان وَسُ اِهـو
رَهـي نـ رَتِـي جـيـتَـرو، هِـنـيُـون جَـنِـي رِي ٿِـئـو
سَـــهَـــڻُ ســـورُ پِـــئـــو، جـــيـــجـــان جـــوڳِـــيَـــن جـــو.

---

(1) اصل: "کِهـ" جانا ڪيڏاهه وئا کِهـ کَنُ کَيَاءُ" (2) اصل: تَڪِيتِي (3) اصل: "جن جوڳي هئا" (4) اصل: "مون مچئـا" (منجهه تا، مچ تئا؟) (5) اصل: "ڪتو ڪِيزيَن من ونکوت وڍو (6) اصل: اَمَـن!

بيت

جيجان جوڳيئڙن کي، تان کين آمڻ! سارِ (1)
وَڃ سيٽان وَهُ ڪري، هُند تَني کي وارِ (2)
اندرِ جَنِ آديسينِ کي، اَپَرَ لڳي آرِ (3)
سي وڃهي جِيُ جَنجارِ، اوءِ وِئا نانگا نِڪَري.

بيت

سامي رَهِ سبحانَ جي، اُوءِ وَهِ پِئا وَڃنِّ
ڪا جا پيئي سُڌ سناسِيين، تئن پيون ڏنائون ٻَنِّ (4)
اوسِيڙو "الله" جو سدا آديسنِّ
ڪا جا پييَنِ مَنِّ، وَڍي تِنه ويراڳي ڪِئا.

بيت

آهِينِ اِلاهِي راهَ جا، تَنِ آديسين اهُڃاڻَ
اوءِ هِلئا وڃنِ حَقَّ ڏونهُ، تِڪَ سناٽي تاڻَ
سا جُوءِ سُوني جوڳيين، جِتي اَڏَ نه آڻَ
سي منجهِ منجهائِي ماڻَ، لَکي لوڪَ نه سَگهِئا.

بيت

وَحدَت وِيرَ وڏانڌرا، سامي سُرتِ سُڃاڻَ
تَن هلندي ڏونهُ حَقَّ، نڪا اَڏَ نه آڻَ
سي پيهِي وئا پاڻَ ۾، منجهائين ماڻَ (5)
اُني آديسنِ اهُڃاڻَ، آهينِ الاهِي ذاتِ جا.

---

(1) اصل: امن . مار. (2) اصل: "وَڃِنِ سِينان ... وه ڪري" (3) اصل: اندر جنين. (4) اصل: "سڌ سناسيين تن." (5) اصل: "منجهه ماء ماڻ."

Scanned by CamScanner

بيت

لَنگهي ”مَڪَانين“ ”لاَمڪانين“، هَلِئا اندرِ هُوءِ
هُوئَڻ هميشہ جِتهِين جوڳِينِ سا هِي جُوءِ
جتي ري ذات بَحثِ ناهِ ڪِين، پيتا تَهين ڪُوءِ
تئا روءِ بَرُوءِ، اُوءِ سناسي سبحانَ ڪي.

بيت

حقيقتَ ۾ حلُ تئا، ڪَهَنِ ڪو نہَ ڪَلامُ
پيتائون پُر ڪري، سندو وحدتَ جامُ
اچي رهئو روحَ ۾، تَنِ آديسينِ علاّم
تِهان پوءِ تمام، اُنِ تَڪيان تاڙي ڇَڏئِا.

بيت

راتين مُنہُ مُونَنِ ۾، ڏيهانِ ڏِڪَ ڏِڪِينِ
سانجهي ويَر سوارِيُون، تا دونهيون دڪائينِ
گُرُ ڪِئائُون ڪِينَرو، ويتا وڃائينِ (1)
گهِل نہ گهَرين گهارِينِ، جوڳِي جيجَڙِيَنِ ڪي. (2)

بيت

ڪَنِي گَڏجَنِ نہ ڪاپَڙِي سامِي ڪِنہ نہَ هَتّ (3)
وَڍِيندَهِين واتِ تِئا، سندِي سَگّنِ سَتّ (4)
جَنِي اندرِ آتُ اِلہ جو، سي جوڳِي ڪَنِ نہ جَتّ (5)
اُوءِ ڪنِہ وَڏِي وَتِ، سي نانگا وڃن نِگّئا. (6)

---

(1) اصل: ڪُر ڪئاءِ (2) اصل: ڪِل نڪَر ڪارين. (3) اصل: نَستِ. (4) اصل: سنڪن ست.
(5) اصل: ”جني اندر آت الہ جو سي جوڳي ڪنن جت“. (6) اصل: وڏي ورت.

Scanned by CamScanner

بيت

ڀَهرِ ڪوجها ڪاپَڙِي، اندرِ نُورَ نَئِين
جِنه رَهِ هَلئا ڪاپڙِي، سا سوُڙِي گهڻُو سَئِين
پَسئو پَرِ سناسِيِن، مُنجهِئو وِچِنِ مئين
اُوءِ جوڳِيڙا جوڙَ جَهِين، پَسو نانگا وِچِنِ نِگَئِا.

بيت

ماٺِڪَ ڏيئِي مَٽِئا ڪُنِرَ ڪاپَڙِينِّ
ڪومَ چوءِ تہ ڏُتِئا، ڪٽِئو سناسِينِّ
هلئا جي حق ڏوُنہُ، ڀيون ڏيئِي ڀَنِ
ڀئا ڪوه ٻُجهَنِ، مَنجهان تَنِي ڪاپَڙِيِن.

بيت

سِڱِيَنِ جو سَڏُ تِئو، جي ايندين تہ آءُ
پيهِي پڄُ ڪا پَڙِيين، سندو سناسِيين ساءُ
جي ساجارا سبحانَ جا، سين جوڳِين تَنِي جاءِ
متان تيين پُئا، سِڪِي تَنِ سَنياسِينِ ڪي (1)

بيت

نَنڌائي تي نِڱِئا، سامِي سُورَ ڳَري (2)
تَن ڪارُون ڪَنِ ڪيتَرا، سي مَحِينِ نہ مُور وَري
سَڄَ صفا جوڳِين اندَرِ ڪاپَڙِي ڪَري (3)
سدا جِنه ري نہ سَري، سو سُجاتو سَناسِپين.

---

(1) اصل: ٿيبي پئا. (2) اصل: "تندائي ٿي نڪٿا سامي سور ڪري." (3) اصل "سج صفا جوڳي اندر ڪاپري ڪري."

Scanned by CamScanner

بيت

جوڳي جُڳان نِڳِئا، لاهي لاڳاپا سِين لوڪَ
نَڪين تَنِ هيتَ نہ بيتَ ڪِين، ٿَهَرَ نہ متي توڪَ (1)
سي وَهَ پِئا وچنِ ڪاپِڙي، آديسي الوڪَ
اُو منجهہ مَحَبَّتَ موڪ، ڀهارِ پِئا لوڪَ سِين.

بيت

جَنِي ميڙي وڏا مَچَ ۾، سوين ڏِنگا ڏاءَ (2)
اَگَڻِ اچئو اُنِ جي، تون ڪئَنِ پُڇِين ماءَ (3)
جَنِي سات نہ سَمَرو وَحدَتَ تَنِي واءَ
آئون آهِين لاءِ، ڀِئَنِ سِين ڀولپن پيئي. (4)

بيت

تئا ساجارا سبحان جا، منجهہ لڏائون ماڳَ
پارئائون پَرِ تنہ جي، جو اڳئان آهي آڳَ
مَحبَتَ سنِي مصطفيٰ (ﷺ) سندو تَنِي لاڳَ
پَسو جوڳيان پاڳ، ڪِهو اُتاهُون عالَمَ ۾ (5)

بيت

ماءُ! جوڳي آئيا، اِتِي ڪَرِ آديُس
نہ تَنِ گدا نہ گَبَري، نَہ ڪِين ڪِئائون ڪيُس
اُنِ پيئي سُڌَ سناسيين، ڏوري ڏونگر ڏِيُسَ
سي وڃائي آديسي آديُس، رُوءِ ۾ گڏئا رحمان ڪي.

---

(1) اصل: تِهَر نَمتي. (2) اصل: "سوئي ڏکا ڏاءَ" (3) اصل: ڪي پڇين. (4) اصل: ڀولي پيئي (5) اصل: جوڳيان باغ.

Scanned by CamScanner

بيت

نَـڪـي ڏَنـدَ هـٿِــن ۾، نـہ ڪـاڙاپـاءَ ڪَـنـنِ (1)
جـيـجـان جـوڳِـيَـڙَنِ ڪـي، مُـدائـون ۾ مَـنِ
سي ڪَنِ سَيرَسِرِّ ۾، تـا مـتـي لاهـوتَ سُـڄَـنِ
تَـنِ ويـراڳِـيـنِ وَرَنِ، پِـرِهَ تـيـنـدا پَـڌرا.

بيت

مَـنَ مـنَـجـهـارا ڪـاپَـڙِي، ٻَـهـرِ ٻِـئُـو ويـسُ
اوءِ دونهيون پائِـيـنِ دِلِ ۾، ڪـارو ڪَـنِ نـہ ڪـيسُ
سي پاٺِـهـيـنِ اُتِـي پاڻ کـي، پاٺِـهـيـن ڪَـنِ آديسُ
مَٿَئـائـون سو ديسُ، جِـتـي حَـرَفُ نـہ صـورتَ ڪـا.

بيت

مـاءَ! ويـراڳِـي آئِـيـا، پـڄَـنِ تـا اوطـاقَ
مـيـڙي پـاهـوڙِيـنِ سـيـن پَـٽَ ڪِـئـائـون پـاڪَ
نـہ تَـنِ سـؤنـڪـو سِـيَ جـو، مـتـان وسِـي مـاڪَ
اُوءِ ڪـاپَـڙِي قـزاقَ، پِـرِهـہ تـيـنـدا پَـڌَرا. (2)

بيت

لاڳـاپـا هِـنَ لـوڪَ سـيـن، ڪـاپـڙيـن ڪِـهَـا
جِـهَـا ظـاهِـرَ جـوڳـيـن، بـاطِـنِ اُنِ تِـهـا
سـي نـيـهَ نسـوري سـبـحـانَ جـي تـاٽـي تـوڙِ نِـئَـا
جان اُوءِ آديسي اِهَا، تَـان تَـڪـيَـا پَـسَـهُـون تَـنِ جـا.

---

(1) اصل: نہ ڪارا پاءُ ڪن. (2) اصل: ڪذاڪ

بيت

تَڪيا پَسِي تَنِ جا، منَ ۾ ٿئو ماتامُ
آيَلَ! آديسين ري اچي نه آرامُ
اوءِ ڏُونِهينِ وارا دامُ، ڏِيئي وِرهُ واٽَ ٿئا. (1)

بيت

ويني جني ڪيئو متي دونهين دَمُ
اوءِ ٿئا لوڙائو لقاءَ جا چڏي پئو ڪَمُ
سِي لوچن لئي پريٰ جي، سهن سور سَهَمُ
ان آديسين اهمِ، آهي قصد الله جو.

بيت

سو پَرهَڻُ سوئِي پَٽرُ، سائي سِياري جَهَلُ
مَايَنئون مَگَنِ بِڪئا، ايَ ويراڳين وَلُ (2)
لُڪين لوٽائون جِندڙو، سِيءَ ڪَانيائون ڪَلُ (3)
اُوءِ آديسي اَمُلَ، پِرَهه ٿيندا پَڌرا

بيت

لِينگهون لاَنگون لَڳَڙا، جَنِ لاَنگوٽا لاَلَ (4)
اَن اُيي اوطاقُنِ ۾، ڪَرَ موڙِئا ڪالَ
هَلوَ جيڏيون جَال، تَڪيا پَسَهُون تَنِ جا.

بيت

سنجهي سُڪا ٽُڪُرا، پِرهه پارُوتو يَتُ
اُوءِ لُوٽا لئي سبحانَ جي، سُونهَ وڃايائون سَتُ
سندو آديسيان اَنتُ، اِلٰه ري ڪير لهي

---

(1) اصل: دام. (2) اصل: ماينئوء مکن بکٹا. (3) اصل: لکي لوٹاء (4) اصل: ليکہ لاکہ لُکرا.

Scanned by CamScanner

بيت

ڪـڏھـن ويـھـي نـہ ڪِـئـو تـَـنِ آديـسـيـن آرامُ
پـيـھِـي پـيـتـو سـنـاسـيـيـن، سـنـدو وحـدتَ جـامُ
اُنِ اُپِــھــيِــن آئــيــو ڪَــنــا حَــقَ سَــلامُ (1)
سَـٹِـي سـو ڪـلامُ، اُوءِ نـانـگـا نِـسـورا ٿِـئـا.

بيت

اَمَــڙا! آديـسـيــنِ ڪـي، ڪــو جــو رَسـئــو حــالُ
اوءِ نــانــگــا نســورا ٿــئــا، قــيــلُ وڃــائــي قــالُ
اُنِ اندرِ رَھئو الله جو ڪو منَجھِين خاص خيـالُ
سي ڇـڏي مِـلـڪَ مـالُ، سـدا سِـڪَـنِ پِـريَ ڪـي.

بيت

اَمَــڙِ! آديــســيــن جــي ڪــا جــا آھــي يَــتَّ
ســا پَــروَجَــھــڙِ ڏاڪَــڙيــن، انــدرِ مــاءِ نــہ مَــتَّ
اُوءِ وِٺا لوڪان لِڪي ڪاپَڙي، سامي وَڏي سَتِّ
نہ ڪو ڳاڄ نہ ڳَتِّ، اِن جوڳِيان سندي جوڳَ جو.

بيت

آيَــڙِ! پَــہَ آديــســيــنِ جــي، مــادرِ! آءُ مــارِي
جَـنِ سـدا آھـي سُـبـحـانَ جِـي، تَـنِ انـدرِ تـارِي
گُــران گَــڏِجِــي آئِــيــا، يَــئــہ ۾ بــيــڪــاري
گــھــورِئــا گــھَــرَ ٻــاري، مــون وَہُ ويــراڳِــيــن ســيــن. (2)

---

(1) اصل. سلامر. (2) اصل. مون وِہُ.

Scanned by CamScanner

بيت

بـنـگـالـي ۾ جـوڳـيـن مُـنـهُ مُـونـا اِي مـاتِ (1)
ڪَـٽـئـو مَ پُـوٽـا گَـبـرِي جِـيـڪـي تَـنِـي سـاتِ
آيَلِ! ڪاُرون ڪَريان اُنِ ڪي، سي راول رَهـنِ نـه رات (2)
تَنِ تَني جي تاتِ، هي جي سامِي هَلئا سُبحان ڏُونـهُ

بيت

سـدا آهـي سـبـحـانَ جِـي، تَـنِ آديـسـيـنِ اُڪِـيـرُ
اُوءِ وِئـا نـانـگـا نِـڪَـري، سـنـاسِـي سُـڌيـرِ
سـي اوري رَهـئـا نـه ڪـاپَـڙِي، سـدا وَحـدَتَ وِيـرَ
پَسو جوڳيڙا فَقيرَ، پيهِي ذاتِ بَحتِ ڏونـهُ جي وِئـا.

بيت

پَسو جـوڳـيـان سنـدِي جـوڳَ جـو، نَـڪـو پـانـدُ پَـرو
اُنِ سـامـيـنِ، لـئـي سُـبـحـانَ جي، تِـئـڙو جِـي ڳَـرو (3)
تَنِ پـيـهِـي پـيـتـو سـنـاسـيـيـن ، سـنـدو سِـڪَ سَـرو
تـئُـنِ نـيـهُ ڪَـرو، اوءِ هَـلـيـا وڃِـنِ حَـقَّ ڏونـهُ

بيت

اَنـدرِ رَهـي اِلـه جِـي، تَـنِ سـنـاسـيـن ڪـي سِـڪَّ
اُوءِ نـانـگـا وِئـا نِـڪَـري، لـوڪـان ڪـري لَـڪَّ
پيهِي وَحدتان پِـيـتـو ڪـا پَـڙيـيـن تـام ڏيـئـي تَـڪَّ (4)
پَسو ساميڙا سُـپَـڪَ، وِئـا نِـرتـان نـڪَـري رَبَّ ڏونـهُ.

---

(1) بکالِي مِي جُوگِي مه مَنا اِي- مَاتُ. (2) اصل سي اول نـه رهـن رات. (3) اصـل ڪَـرو (ڪڙو؟) (4) اصل "تَام ڏيئي تِڪ"

بيت

مون پُوري نہ پُڇِئا، جوڳِي جاڙَ ڪَري (1)
سُڏيون سنديون سَڄَڻين، هُيون جَن ڳَري
اُوءِ ڪندا پَچارُون پِريَ جون وِهاڻِي وَري
مادر! مُون نہ سَري، آيَل! تَنِ آديسينِ ري.

بيت

دارُو، تَبَا، ڏَيَ، ڪِيتَرا، جوڳِيين جا تيندا،
وَهَڻُ واٽَڙِينَ ۾، تيلاَهِين لَهَنداه (2)
ڏورِئو ڏِسئو ڏِپهَڙا، جوڳِيڙا جاءِ
ساميڙا سَداءِ، پُوتا پُوٽو پِري سين.

بيت

سامِيَڙِين سُبحانَ لئي وِئو وِسَري جِيُّ
اُنِ اِڇي پِئو آدِيسِيِن، اَمَڙ! پَہ ايُّ
سي پيهي پَسندا ڪاپَڙِي سَندو وحدت وِيُّ
تيلاہ ساميڙا سِيُّ، ويتا گهارِين پَٽَ ۾.

بيت

ساميَڙا سبحان لئي ويتا سُورَ سَهَنِّ
ڪِين جو پَروڙئو ڪا پَڙپين، تپن ٻئون ڏنائون ٻَنِ
اُوءِ اوسِيئڙي الله جي، پَرِ ۾ تا پَچَنِ
توڙي ويروتارَ وَسَنِّ، تہ سِڪَ سَناسين نہ لهي.

---

(1) اصل: پُورِي. (2) اصل: وَهِڻُ.

Scanned by CamScanner

بيت

اَمَڙِ! آديسين ڪي، پَرِ ۾ پيهِي پَسُ (1)
جَن سڪَندنِ سُبحانَ لئي وهہُ وڃايو وَسُ (2)
آيَلَ! تَنِ آديسينِ جي رِڙهِي رَندَ تَهينِ رَسُ (3)
اُوءِ هِي لاهي ڪَسَ، پِرِين ڏيکاريندا ”پاڻ“ ري (4)

بيت

ڪي پَہُ سُٽي پندِ تئا، ويهِي نہ ووڙِينِ
پاسا اُوءِ پَٽَ سِرِ ڪِلِئو تا ڪوڙِينِ
ڏَکان سندو ڏيلَ ڪي ڏَنءُ ڏي ڏيهاٽِئو ڏينِ
وٺا، تِتِ گهورِينِ، جتي هَندُ حِڪايَتِ ناهِ ڪو.

بيت

جوڳِيڙنِ ڪي جاتَ نہ وِسَري، سامِين ڪي سائِي
ڪا جا سڌِ سَنَاسِپين، اُنِ الاَهَان پائِي
مَنَ ۾ رهِي ڪاپِڙيين، آديسين اِهائي
سي مَنَايو وائِي، تا ڳُجهہ ڳالهائِين پاڻ ۾.

بيت

ڪِنہ جِنہ ڏِسجَن ڏيہ جا، جيجان جهَائِي
جي اونِي ڪَنِ الہ جِي، اُوءِ آهِينِ اِيهائِي
تَنِ جوڳِين سندِي جانِ ۾، سَپ وَحدت جِي وائِي
سي مَنَايو وائِي، تا ڳُجهہ ڳالهائِينِ پِريَ جو

---

(1) اصل: اَمَن (2) اصل: ”جَنِ سِڪَندا سبحانَ لئي وِهُ وڃايو وَس“ (3) اصل: رندُ تَهِر (4) پان رء.

Scanned by CamScanner

بيت

نانگا نِسورا ٿئا، ڇڏي ويراڳي وِيسَ
سي پيهِي وِئا پاڻَ ۾، جوڳي ڏوري ڏيسَ
اُنِ ويئي وِڇان ئِي نِڪِري، تَنِ آديسين اُديسُ
ماري سامي مِپس، آيا سي اَتورَ ۾. (1)

بيت

ڪا جا سُڌِ سناسيين، اندرِ آديسينَّ
سا پروڙئو ڳالهڙِي پيتا پاڻ هِين ۾ وچنَّ
تَنِ مَنجهين ڪَئا تڪَيَا، سي مَنجها مَنجهه رهِنَّ
اُنِ اِلہ آديسينَّ، پيهي پُروڙئو "پاڻ" ري. (2)

بيت

ڪو جو پٿَنِ اللہ جو اندرِ منَجهه اُهاءَ
وَڍي تِنه ويڇُون ڪِئا، وجُودَان وِئا (3)
نڪو تَنِ اِسمُ نہ جِسمُ ڪو، اُوءِ نسورا نابودَ ٿئا
هي جي مَنجهِ منجهان ئي وِئا، تَنِ پيهي پَروڙئو ڪاپَڙيين

بيت

نانگا نسورا ٿئا، ڇِنِي سَڱ سَيَنِ
ڪوجو پَهَ پِٺو ڪا پڙيين، تين ٻِيون ڏِنائون ٻُنَّ
اُوءِ نِيهَ نسوري سبحانَ جي تاڻِئو تورڙ وچنَّ (4)
سي پاڻهِين ۾ اَچِنِ، مَنجهِ مشاهِدي گَڏِئا.

(1) اصل: اٿور ۾ (2) اصل: پانَ رء (3) اصل: وُجودَ وِئا (4) اصل: تاتئو ٿوڙ وچن

Scanned by CamScanner

بيت

سيليُون، سِگَيُون، ڪينَرِيُون، سَڀ چِڙهيائون ساڄَ (1)
پُورِيائون پُورَيَ مَٽِي، ڪوڙِ ڪِٺائون ڪاڄَ (2)
سي وُجُودَئون وِهي وِئا، ڏيهه چَڙهيائون راڄَ
طوقَ چَڙهي تاڄَ، اوءِ نانگا نِسورا ٿِئا. (3)

بيت

ڪِينَ ڪنيائون ڪي ٻيو، نَہ مِڙهيان نَہ مَنِ مُورَتِ (4)
اِيُ پيهِي پَروڙِئو سناسِيِن، سندو جوڳِيان پَٽِ (5)
جيلاه سڀ چڙئو ڪاپڙيين، تيلاهَ سُهاڻا اَٿِ
پَسو پاري پَتِ، آيَل آديسِنِ پانهِنجِي.

بيت

نَڪِين ڳولن ڳوٺَ ۾، پيهِي ڪِين پِنَنَّ (6)
اچي رَهئو روحَ ۾، اِلله آديسِنَّ
سي نِيهَ نسوري سبحانَ جي، تاڻِئو توڙ وِڃنِ
واحِد ويراڳِيِنِ، اُنِ آسَڻ وِيٺي آئِيو.

بيت

ديکِينِ نہ "دئارڪا،" "تانِي" ڪِين نَمَنِ
نَڪو پُوڄِينِ پَنٿُ ڪو، جُنگَ نہ جاتا ڪَنِّ (7)
اچي پِئو آديسين، ڪو وَهُ ويراڳِيِنِّ
تِنه پَہَ پِئا پَچَنِ، راتون ڏِيهان رَبَ جي. (8)

---

(1) اصل: ڪِينَري. (2) اصل: ڪُور ڪٺاءِ ڪاڄَ. (3) اصل: ٽوڪ چڙهي تاڄَ، نانگا اوءِ نسورا ٿئا. (4) اصل: نَمَرِيَان نَمُورَتَ نمَنِ. (5) اصل: "سندو جوڳيان بَتَ" (6) اصل: "تڪين ڪَوتِن ڪوٽ ۾" (7) اصل: واءِ جن ڪي نجاتا ڪن. (8) اصل: "تہَ پَہُ پَئا پَچَنِ" (تنه پُئون پئا پَچن؟)

بيت

مَنجهہ - هِين تيرَٿ تڪِيَا، مَنجهہ- هين مُدائُون،
مَنجهہ- هين وِڃِن ڪينَرا، مَنجهہ-هِين مَالائُون
لاهي وِڏائُون، اُوءِ سامي گَڏئا سُبحان کي. (3)

بيت

اَندَرَ کي اوڏا ٿِئا، مَحوي سُڄَڻ تا (4)
سي جوڳِي پيئا جوڳ ۾، جوڳِين جوڳ سُهاءِ
ماءَ! سُڌِ اُن سَناسِيين تَان ڪا ڏيئُون ڪاءِ
تَنِ ڪا ڳُجَهي سين اَلله آهه، اُوءِ لَکي لوڪ نہ سگهئا.

بيت

حاصُلُ جَنِي حَقُّ ڪِئو، وِيهي مَنجهہِ وِلَنّ
نِيڻُ رَتائُون نِيهَ سِين، جاڳِي جوڳِيَڙنّ
اُوءِ پَڌرِ پيئُون نہ ڪَنِ، ڳالهيون ڳِهلي لوَڪ سِين.

بيت

ماءَ! سي جوڳِي آئِيا، جي حُضورِ هُئا عَلاَمَ
اُوءِ ڳالِهيُون پَريين پنڌ جون، ويٺا ڪِنِ وريامَ
سَدا اُنِ سَلاَمَ، هي جي دَرگَہِ هُئا ڪاپڙي.

بيت

وِڇان لوڪَ لَئي پَئِيَ، جَنِي ڏوڙ ڏَئي
اُن مَنَ اندر مَحبَّت، ءِ ڪا ڳُجهِي ڳالِهہ هُئِي
تہ هُوند نانگا نِسورا ٿِئا، جي سَا عامَ سُئي
جَني ميَس مُئِي، اُوءِ پيهِي تَنِ پَروَڙِئِي.

(1) اصل: "لاهِي وِڏاءِ" (2) اصل: "اُوڏا ٿئا ٿئا.... سُڄَنَ تا."

Scanned by CamScanner

بيت

اِيُ جڳ جوڳو جوڳِيـين، جوڳِيَـنِ جوڳ سُهَـاءِ (1)
جوڳِيان سَنـدي جوڳ ۾، مَدُ مَـنجـهِـ-هـيـن مـاءِ
هُئي مون ڪي هاءِ، جو آءُ جوڳ نہ سِڪئو جوڳِيـن.

بيت

سامِـي هِلـئـا سبُـحـانَ ڏُونـہُ، پـنـڌ لَـڏائُـون پَـرڪَ
ڪا جا پيئي سُڌ سَناسيين، تِپِن سَڀ چِڏيائون سنڪَّ
پاڻُ پَـڪـائـون بُـکَ سِـيـن، سِـيءَ لُـوٽـائـون لَـنـڪَّ (2)
سي سامِيَڙا سُپڪَ، پَسو ڳالهِيون ڪندا ڳُجهـيُـون.

بيت

مَـنُ مـارِئـاون بُـکَ سِـيـن، تَـنُ سُـڪـايـائـون سِـيءَ
سُـک نـہ سُـتـا ڪَـڏِهِـيـن تَـنِ جوڳِـيـنِ سَـنـدا جِـيءَ
پَسـو پُـر سـنـاسـيـن، اُن آديسـيـن جـي ايءَ
تـيـلاه.......................................(+)

بيت

....
....(✱)
پـريَ گَـڏجـي سَـارَ، ويـيـنَ سَـپِ وُجـودَ جِـي.

---

(1) اصل: اي جُڳ جوڳو- اِلخ. (2) اصل. سيءَ لوٽاءُ لنِڪَ.

(+)-(✱) اصل ورق جنهن جو پهريون لفظ "تيلاه" هو، سو موجوده قلمي نسخي مان ڦاٽي ويو آهي. يعني تہ (+) ( ) نشاني جي وچ ۾ 47 بيت ڪٽل آهن ۽ بيت (82) جي آخري سِٽ ڪانهي تہ ٻئي (130) جي فقط آخري سٽ سلامت آهي.

Scanned by CamScanner

بيت

نہ گِدا، نہ گَبَري نہ ڪو هَٿِهن ڪَمُ
آديسين جي اَهَمُ، پيهي پَروڙج ڳالهڙي.

بيت

نہ گِدا، نہ گبِري، نہ ڪو ڏورين ڏيہَ
آديسين جي ايہ، پَرِ پَروجهَڻ ڏاڪَڙي.

بيت

نہ گدا، نہ گبري، نَڪِين سُڪ سُمَهِڻَ
اُنِ الله آديسين، اچي رَهئو روح ۾.

بيت

نہ گِدا، نہ گبري، نَڪِين پَٽِ پَنَنِ
پَرِ ۾ تا پَچِنَ، اُوءِ پِرين لايو اکيين.

بيت

نہ گدا نہ گبري، نَڪا ڪَنِ تَوارَ
سامِيَڙين سنيارَ، ويئي سَڀَ وُجودَ جي.

بيت

نہ گِدا، نہ گبِري، نہ اَجهو نہ اوطاق
ساميڙا بيباڪَ، پَسو لوڪَ وِچائين جنءَ وِئا.

بيت

نہ گدا، نہ گبري، نڪا هِيَ نہ هُوءِ
تَنِ ساميڙن سُوءِ، لَتِي وِچاءِ لوڪَ جي.

Scanned by CamScanner

بيت

نہ گدا نہ گبري، نَڪو لاڳاپو سين لوڪَ
ساميڙا ڇڏي تُوڪَ، نانگا نِسورا ٿِئا.

بيت

نہ گِدا، نہ گبري، ڪَچ نہَ ڪاچوڙي
اُوءِ سُڪ نہ سُتا ڪَڏهِين ڪَڍِي لانگوڙي
سي جِهَا آيا دُنِيَ ۾ وِئا تِهَا موڙي
اِيَ ڏادي ڪَسوڙي، وِئا جهاڳي ڪاپَڙِي. (1)

بيت

نہ ڪِين هيٺِ، نہَ بيٺِ ڪين، نَڪو ڪَن حرِصَ
ڪَنا ساميَڙين مَ وَرسُ، اِيَ الہِ سُهاڻا گهٽو (2)

بيت

نہ ڪِين هيٺ، نہ بيٺ ڪين، نَڪِين وَسِينءَ وَهَنِّ
اُنِ اِلہ آديسين، اِڇي رهئو روحَ ۾.

بيت

نہ ڪين هيٺ نہ بيٺ ڪِين، نَڪو ڪَنِ مَرَڪُ
ڪِئو لوڪُ تَرَڪُ، اُوءِ نانگا وَڃن نِڱيا.

بيت

نہ ڪين هيٺ، نہ بيٺ ڪين، نہ ڪي ڪَنِ وِيَس (3)
ساميَڙين سُويَس، وِئا وِسرِي پانهنجا.

---

(1) اصل جَا ڪي ڪاپڙي (2) اصل ڪنا سامِيَڙي (3) اصل نڪو ڪن ويِسُ.

بيت

نہ ڪِين هيٺ، نہ بيٺ ڪين، نڪو مڱ نہ وڱ (1)
سا ميڙين اڱ، مُور نہ ڏَڪيو ڪَڏهِين (2)

بيت

نہ ڪِين هيٺ، نہ بيٺ ڪين، نڪو لاڳاپوسين لوڪَ
سامِيَڙين توڪَ، سَڀَ دنيَوِي ڇڏئا.

بيت

نہ ڪين هيٺ، نہ بيٺ ڪين، نہ ڪِنه تَنَ جِي تاتِ
سامِيَڙا پِرياتِ، پَسو پَراهِبَا ڪاپَڙِي.

بيت

نَہ ڪِين هيٺ، نَہ بيٺ ڪين، نَڪو سَڱ نہ وڱ (3)
راوَلَنِ رڱ، انَدَرِ تئو الله جو (4)

بيت

نہ ڪِين هيٺ نہ بيٺِ ڪين، نڪو ڪَمُ ڪاڄُ (5)
سَامِيڙَنِ ساڄ، سَڀُ دُنيوِي ڇڏئو.

بيت

نہ ڪِين هيٺ، نَہ بيٺ ڪِين، نَڪِين جِينءَ نہ تِينءَ (6)
سامِيڙن سِينءَ، لوڪان لِڪِي جِينءَ وِئا. (7)

---

(1) اصل: سَنگ نہ وَنگ (2) اصل. انگ. (3)اصل. سنگا نونگ. (4) اصل. رنگ. (5) اصل. نکو کو کم نکاج. (6)اصل: نڪِ جَن نتِن. (7)اصل. سامِيڙَن سِيِ.

Scanned by CamScanner

بيت

نہ ڪِين هيٺ، نہ بيٺ ڪِين، نڪا وِائي واتِ
سامِيڙَنِ تاتِ، لتي سَيِيئِي لوڪَ جي.

بيت

نہ ڪين هِيٺ نہ بيٺ ڪِين، نَڪا ڪَنِ راحَتُ
سامِيڙَنِ ساعتَ، ويئِي سَڀَ وِرونہَ سين.

بيت

نہ ڪين هيٺ، نہ بيٺ ڪين، نڪا راحتَ پُڄَنِ
جي سامِيَڙا سُڄَنِ، تَنِ ري اِلہِ ناه ڪين.

بيت

نہ ڪين هيٺ ، نہ بيٺ ڪين، نڪا ڪن ڪا هَٿَ
سامِيڙين عادت، سدا اوڙڪ اِلہَ جي

بيت

نہ ڪِين هيٺ، نہ بيٺ ڪِين، نڪِين ڳالهائينِ
ڪِنہ جِنہ مِنہ آهِينِ، سا پَرِ پَروجهَڻِ ڏاڪڙِي.

بيت

هَٿَ جِنِ جا (ٺامڙا)، ڇَاڳَڙَ جَني واتّ (1)
ماري ڪِئا ماتَ، جِي پانهِنجا جو ڳيين

بيت

هَٿَ جَنِ جا ٺامَڙا پَٽَرُ جي پُون
ڪِئَن پُڇنديِنءَ تُون، ماءِ تَن سين جوڳيين.

---

(1) اصل. "هَٿَ جَنِجَا ڇَا ڪَرَجَن وات". هيلين بيتن ۾ پڻ "هَتَ جَن جا- الخ."

بيت

هَتَ جَنِ جا ٽامَڙا، هِنيان جَن جا هُوءِ
اوءِ اُيا اِلہ سُوءِ، پِئي ڏونہ اڪيون نہ ڪَٽِي.

بيت

هَتَ جَنِ جا ٽامڙا، مَنَ جَنِي جا ماتِ
اُوءِ ساميڙا راتِ، پِرِيَ گَڏجي آئِيا.

بيت

هَتَ جَنِ جا ٽامڙا، سُونہ جَن جِي سَهَمُ
سي سامِيڙا ڪَمُ، لاَهي چُرِئا لوڪَ سين

بيت

جِيجان جوڳِيَڙنِ جو، مون جو ڏنو حالُ
تئَن ماءَ توجو مالُ، نہ ڦِپرِيندو اُنِ کي. (1)

بيت

جيجان جوڳِيَڙنِ جِي، مون جا ڏِٺِي يَتِّ
تئن ماءَ تنهنجي مَتِّ، نہ ڦيرِيندي اُنِ کي.

بيت

جيِجان جوڳِيڙنِ جو، مون جو ڏٺو پُورُ
تئن ماءَ تُنهنجو سُورُ، نہ ڦپريندو اُن کي.

---

(1) اصل: تِن ماءَ توجو مال.

قسم ستئون "منجهه پير مرشد جو ڳين"

جوڙن ۾ جوڙئو متي سورهين بيتن ❊

بيت

اِي هَندَ آهِين هِيڪَڙا، اوءِ هَلِئو جتِ وَڃَنِ
ڪَني "بابا حاجي رَتَنُ" ديکئو، ڪي "ويروناتِ" وَڃَنِ (1)
ڪَنِي "مارِڪُناتُ" مَنِ ڪِئو، ڪي "اَجِيپالُ" پَسَنِ (2)
ڪَنِي بيدَ ويَاچا جوڳِيين، ڪي پوٿيين پَڙهِنَ
آءُ گهورئو متان تَنِ، جَنِ سَيوئِي چڏِئو.

بيت

ڪي هَلِئا "هَرمُج" ڏونهَ، ڪي "پُرتڪالَ" پَرَنِ
ڪَنِي ڪوڏُ "ڪنَيات" جو، ڪي مَتي گَنگا گَجَنِ
ڪو وَهِئا "وِنڪوٽَ" ڏُونهُ، ڪي "لَڪا" سِرِ لَمَنِ
ڪي "گوئي" گنگَادِري، ڪي "گواسِ" وَڃَنِ (3)
ڪَني "آڏمَرَ" ڪَاپڙِيين، ڪي بازارين وِهَنِ
ڪَن ڏارِئا ڏند ڪِتنَرا ڪي واسِليين وِندرُنَ (4)
آءُ گهورئو متان تَنِ، جي پيهي وِئا پاڻَ ۾.

بيت

❊ هن قلمي نسخي ۾ هن "قسم" هيٺ جملي 14 بيت آهن. (1) اصل ۾ هيءُ سٽ ڪاتب غلطيءَ وچان پهرين بيت جي پهريئن سٽ بعد لکي آهي. (2) اصل: "مارڪنات" (3) اصل: گُواس وڃن. (4) اصل: "واصلِ ودرن".

Scanned by CamScanner

ڪي ڪَهيا "قَنوُج" ڏي، ڪي "مَتُرا" پَسَنِ (1)
ڪي متي "دکَنَ" دوڙئا، ڪِي "مَلِي وارِ" وَڃَنِ (2)
ڪَنِي پنڌ "پَٽَنَ" ڏُونهُ، ڪِي وِئا "ٺانِي" نَمَنِ
آءُ گهورئو مٿان تَنِ، جَنِ پيهِي پاڻُ پَروڙِئو.

بيت

ڪَنِي ديکِي "دئارِڪا"، ڪي "جمَ" جاٺون ڪَنِ
ڪَنِي ڪَسُ لايو "ڪوه مَرِي" ڪِي وِئا، "آمير" پَسَنِ
ڪَنِي "مانَسَرَ" مَنِ ڪِئو، ڪي هَلِئا "هِنگلاج" وَڃَنِ
آءُ گهورئو مَٿان تَنِ، هَلئا جي هُوءِ ۾.

بيت

ڪَنِي "دکَنُ" ديکئو، ڪي هَلِئو "هندُ" وَڃَنِ
ڪَنِي دَرسَنُ "ڏيروڏَ" جو، ڪي وِئا "بَنارِس" پَسَنِ
ڪَنِي ڪوڏُ ڪَشميرَ جو، ڪي ""ڪابُولِ" ڪَهَنِ
آءُ گهورئو مَتان تَنِ، جي ڪَهِئا ڪارُونيار ۾.

بيت

ڪَنِي دُونهِيون دَمَ سِينَ، ڪي اٿئا گَڏِ قِرَنِ (3)
ڪَنِي ڀڏا ٺَنگ "ڏيروتَ مَڙهِي" ڪي پيٺا پُورَبِ وَڃَنِ (4)
ڪي هَلِئا "بَلخ" لَئي ڪاپَڙي، ڪي "بُخارو" پَسَنِ
آءُ گهورئو مٿان تَنِ، جَنِ پاڻُ وڃايو جوڳيين.

---

(1) اصل: "ڪَهيا ڪَنُور ڏي" (2) اصل: درسن ڏي رُوڌ جو (3) اصل: ڪَڏ قِرَنِ. (4) اصل: "ڏيروتَ مَرِي".

Scanned by CamScanner

بيت

ڪنـي ڏنـڊ چـٽـائـيـا، مـتـي مـڳـهـٽ ٻـڌنِ (1)
ڪـنـي پـايـو چـڪـر چـيـلـهہ ۾، انـدر ره رمـن (2)
ڪـي گـامـي وٺـا گـوجـري، ويـنـا پـرساڌ پُـڇـنِ (3)
آءٌ گـهـورئـو مـٿـان تـن، اِلـله ارڙڪِـئـو ڪـا پـڙيـيـن.

بيت

ڪنِي مُـرلـيـون هـٿـنِ ۾، ڪِـي پـايـو زنـگـہ نـچـنِ (4)
ڪَـنِـي وِيـرَ وَس ڪِـئـا، ڪِـي مَـسَـاري وَجـنِ (5)
ڪـي پڙهئو پاڙهيتا پاڻَ ۾، نَـظَـرَ ماڙهـوئـيـن مَـٽـنِ (6)
آءٌ گهور (ئو) مٿان تَنِ، جَنِ ڪِئو حاصِلُ حَقُ [ڪا پـڙيـيـن]

بيت

ڪـي وِلُـهئـين وِهـو سَـناسِـي، اڪـيـيـن اوجاڳـو ڪَـنِ (7)
ڪَنِي دَمَ وارئو جوڳيين، ويٺا منجهہ ڏِينهُ پَچَنِ
ڪـي ويـراڳـي وَرِي چُـرئـا، وِيـنـا بُـڪـون ڪَـڍَنِ
آءٌ گهورئو مٿان تَنِ، جَنِ پيهِي سجاتو سُبحانُ ڪاپڙيين.

بيت

ڪَـنِـي مَـتـي ڇَـتَ مَـنـڊِئـا، ڪِـي مـورڇَـل وارِيـنِ
ڪـي پايو دونهِيونُ اُتَر سامُهيُون، ويٺا پاڻَ پَچائـيـنِ
ڪَنِي پاتا ڪُنرَ ڪا پـڙپـيـن، ڪِـي بسـمِـي لائـيـن
ڪـي پِهو ڪُفـائـيـن گـوسـايـا، پـاڻَ نِـنـهـيـن سـاڙيـنِ
آديسـي اُوءِ آهِـيـن، جَـنِ پِـيـهِـي سُـبـحـانُ پَـروُڙِئـو.

---

(1) اصل: "ڏنڊر چٽائيا" (2) اصل: پاٻو ڇَڪَر (3) اصل: "ڪي ڪَامِي وٺا ڪُوجَري ويٺا برسات پچن." (4) اصل: ائين. (5) اصل: ائين. (6) اصل: "ڪي پَڙِۇ پانيَتا پانَ مِي نظِر مأروء....؟" (7) اصل: ڪي وِلوئي وِهو

Scanned by CamScanner

بيت

ساميڙا! سُبحانَ جي تَان ڪا سُڌِ سَٽاءِ
ڪِئَن صانعُ، ڪِئَن صِفتون، ڪيهي جوڙِ جُڳاءِ
ڪيهِي پَرِ پَسَڻُ پانشاهُ، ڪِئَن مَنجهہ مَحبَتَ ماءِ (1)
اُوءِ سناسِي ڪِهَڙي ساءِ، پَچَنِ لئي پِريَ جي.

بيت

ڪري پَچارون پِري جون، وَهِي وئا وِيرَ
جوڳِي هَلئا جُوءِ ڏي، سي ساميڙا سُڌير
اُنِ اَندر رَهِي اِلهَ جِي ڪا آديسين اُڪِيرَ
پَسو جوڳِيَڙا فَقِيرَ، وَڃن نِرتا نِڳُئا ڪاپڙي.

بيت

هَلِي ڪِي حُضُورَ ۾ جاتا جو ڳِيَڙنِ
اُوءِ اڪيون ڪَرِئو اِلهہ دَرِ، پَرِ ۾ تا پَسَنِ
نہ سِڪَ سناسيين لهي، توڙي وِيروتارَ وَسِنِ
واحدِ ويراڳِينِ، تِنِ پِرين پاڙهِين گَڏئِو.

بيت

پِريَ لئي وڃايو ڪاپَڙيين [پَسو] پَر اڳِيان وَسُ
جَنِي اَندَرِ آتُ اِلهہ جو، رِڙهي رَندُ تَنِي جي رَسُ
تَانڪين ڏورِ تَنِ ڪي، جانڪِين وَهي وَسُ
اُنِ جوڳِينِ تئو جَسُ، وِئا لوڪان لَڪِي ڪاپَڙي.

---

(1) اصل: پسن پاتشاهہ.

Scanned by CamScanner

ويندا سي ايمان سين، جي ڪَلمي ڪِن وائي
لا اِلہٰ الااللّٰہ مُحمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

اين رساله سندي تصنيف شيخ المشائخ
شاهه لطف الله قادري رحمة الله عليه کن اگام.
اين ڪتاب حق و ملک سيد قادرنہ حسيني
وكاتبه اللهدنه بن ابراهيم
غفرالله جميعا مع المؤمنين وا لمؤمنات
والمسلمين والمسلمات برحمتک يا ارحم الراحمين.

Scanned by CamScanner

ضميمو

منهاج المعرفت مان سنڌي بيت

(1)

”بيت سنڌي در وصف پيران و مرشدان و ڪيفيت آن“

پُڇِئُو پَرِ پَيغمبَري، اِنهِين رِهَ رمَنِ (1)
اوُ سُنهَان آهِين سِپرين، ايهي پارَ پُڇَنِ (2)
ساتي شريعتَ سِين، مَنجهہ حقيقت هَلنِ
سي ثابتُ صَحِي ڏِسنِ، هي جي پَرِ پِريان جي رَسيا.

(2)

”بيت سنڌي در بيان تحريض مريد و متابعت پير“

جيڪِي سُوٽائون سَفِرو، هيڄان مَٽِي حالُ (3)
تون مَرُ مهندان تن جي، قِيلُ وجائي قالُ (4)
جِهو پَسَڻُ اُنِ جو، تيهِي مِلڪِ نہ مالُ
سُونہَ سُونهارو سالُ، جو هوئي حُضورِ تَنِ جي.

(3)

”بيت سنڌي در وصف فقراء“

فَقرُ فاقو جَنِ، فَقرُ الفَقر جَنِ ٿئو (5)
تَنِ ڪي نہ رهيو ڪيترو، وڃان وِڄ ويو

---

(1) اصل: انهم رهَ. (2) اصل: اي پار پچن (3) اصل: ”جيڪي سوناء سفر و هيجامتي حالَ
(4) اصل: ”تَن مرهھدار تنجي، قيل و جاي قال.“ (5) اصل. جن تاو.

”فَــلاَهُــم اَلاَ اَنــاَ“ ڏِسِـــي حَـــالُ اِهـــو
پَســـ اُنِ کِــهـــو، ســدا حُضــورُ حَــقَّ ســيـــن.

(4)

”بــيــت ســنــدي در وصــف شــريــعــت“

رَه شــريــعــت هَــلِــئــا، تــفَــکّــر طــرَيــق تِــئــون
حَــالَ حَــقــيــقــت رسِــئــا، حَــرکــتَ حــرِص وِئــون
لــئـــي لاهُـــوتـــي پــئــا، وَحــدتَ وِصَــالـــون
سِـي پــيــتــا بَــقــا بــاغ ۾، فَــنــا فَــرقُ پــئــون
پَســو پــنــڌُ سَــنــدون، اُوءِ وجُــودان وَهِــي وِئــا.

(5)

”بيت سندي در وصف طريق سلوک کون آن“

عَــجــيــبــا عَــجــيــبَ، کَــرِ تَــمــنّــا طَــريــقَ
جان کَهِي نِهارو کَــيڙو، پــيهِي مَــنجهــ عَــميــقَ (1)
تان پنڌُ پَروئـي نــاهِ کــو، اِتِ تــيــا حيــرانُ حَقــيــقَ
ســنــدا اِن دقَــيــقَ، بُــجــهــڻــان بَــهــار تــئــا. (2)

(6)

”بـــيـــت ســـنـــدي“ ❋

[پَــنــڌ پَــروئــي نــاه کـــو، جــبــل] جـــيــڏوبـــي
اُيـــيــون آهــن چــوٽــيــون، اهــکــيــون چــاڙهــيــون اِي

(1) اصل. جا کهي نهارو کيرو- الخ (2) اصل. ”سدا ان دقيق کچرا بهار تئا.“
❋ هن بيت جي پڙهڻي اسان پنهنجي گمان موجب قائم ڪئي آهي. اصل متن جي عبارت هن طرح آهي: ”جي“ دوئي اياء هن جو تي اغي توچار.
حروات نهکري سَا کيران سئي ما مي در محدح دريجو“

Scanned by CamScanner

ڇَـيَـرِ واٽَ تـہ هـڪـڙي، سا ڪِـيـٽـانِ سُـئـي
مـتـان پـئـي ڀَـئِـي پـيـرُ مَ ڇـڏج پِـرِيَ جـو.

(7)

"بـيـت سـنـدي در پـنـد سـالـڪـان"
اوڏِي جــا اصــلائــي، وانءِ تِــنــہ مَ واٽَ
پَسُ پانـڌِيـڙي پِرِيَ جي، مُـنـهَـن ۾ مَـجـرَ مـاٽَ
وِهِـي وِجـاءِ مَ ويـسِـرا، گـهـورئـا گـهـر ۾ گـهـاٽَ (1)
ڪـوڏان ڪـاهِ ڪُـواٽَ، وَهِـيَ وِيـرُ ونـهـيـو ڪِـئـو. (2)

(8)

"بيت سندي در وصف طريق و سلوڪ ڪون آن"
سَـنـئـيـنءَ سـالـڪ، هَـلـئـا، آواٽَ ويـهِـي رَهَـنِّ (3)
ڪـوڏان پسـو قـطـارئـا، ڪَـرِ پـانـڌي لـئـي پـرِيَـنِّ (4)
اُوءِ هـيـجـان هَـلـنِ حَـقِّ ڏونـهُ، پِـيـون ڏِپـئـي ٻَـنِّ
اوري ڪَــنِّ نــہ آسـرو، تــاٽــئـو تــوڙِ وِجــنِّ
وادِي تِـنـہ رَهَـنِ، جت پِرِيَ ري ڪِـي نـہ پَـسـجي.

(9)

"بـيـت سـنـدي در وصـف ڪـلـمـہ لا اِلـہ"
پـارِ "اِلـہ" جـي آئـيـا، "لا" سِـيـن لَـوءِ تـئـونِ
"ڪـيَـنِ" ڪـنـيـائـونِ پـاڻ سـيـن، سـچـو پـهـہ پـئـونِ (5)

---

(1) اصل: "وهي وجاء مويسرا اکورا کر مڪات" (2) اصل: "وهي وير وهيو ڪاو" (3) اصل: "هستي سالڪ هليا اواٽ ويهي وهن" (4) اصل: "ڪر ڏيس قطار ڪرياي لي پرين" (5) اصل: "ڪنياءَ ڪي بيو"

Scanned by CamScanner

تِـئـا سـاجـارا سُـبـحـانَ جـا، وِچـا وِچ ويــونِ
اُهــسُ اُنِ پِـئــونِ، ٻـئـي ڏونـه اکـيــون نـ ڪـٽِـي. (6)

(10)

"بـيـت سـنـدي در وصـف ڪـلـمـه ءِ اِلاالله"

"اِلاَ" اوريــائــيــن ڇـڏي، اُوءِ ويــا ســي وري
تـئَـا سـيـڪَـڙوُ سُـبـحـانَ جـا پـيـيَـن وڪَ ڀَـري
جِتـي ڪَـونُ نـ مـڪـان ڪـو، اُوءِ پَـسن تـهـان پـرِي (2)
وِئــا تِــتِ وَري، جِــتــي خــوفُ نــ صَـوتُ ڪــو (3)

(11)

"بـيـت سـنـدي در وصـف اسـم ذاتـي"

چــيـــائـــون "الله" هـــادِي جـــو حَـــقُّ
اُوءِ پـــاڻـــان ويـــا پَـــيَـــڙا، تِـيَـــنِ ذاتِ مُـطـلَـقُ
"فَـلاهُـمُ اِلاَ اَنـا" اِت نـڪـو شُـبّـه نـ شَـڪّ
حاصِـلُ جَنِـي حَقُّ، سي واصِـلُ تـئـا وِصالَ سِـيـن.

(12)

"بـيـت سـنـدي در وصـف ڪـلـمـه هـو"

"هـوءِ" سِـيــن حَـلّ تـئـا، روحَ ۾ تــيَــنِ رِهــاڻ
اُوءِ نـ ڪـنـه مـاڳِ نـ تَـڪِـيي، نـ ڪـنـه رهـن ٺـاڻ
سـي نِـڪُـنـجـان نِـڪُـنـجَ تـئـا پـاتـارون پَـريـاڻ
اُتي منجهئو وَجي پاڻ، عَقلُ عاقلين علمُ عالمِيـن.

---

(1) اصل: "بيڏوهه اکي نکري." (2) اصل: "اوءِ پسن تهادري" (3) هن کان اڳ صفحي 116 تي هن ساڳي معنيٰ ۾ "مٺئائون سو ديس، جتي حرف نه صورت ڪا."

Scanned by CamScanner

(13)

"بيت سنڌي در وصف سالڪان"

تان ڪو ڏهو پهيَڙا سنيهڙو سندون
ڪئن پانڊِيَڙا پنڌ ۾، ڪِنه پَر اُهجاڻون!
ڪِنه پَر هَلَنِ حَقّ ڏُونهُ، ڪَنه پَرِ وِصالون!
ڪئن فَنا تئا فِي الله ۾، ڪنه پَرِ مشاهدِون!
کهڙو حالُ حقيقت اُنِ جِي، ڪِهو پنڌ پَرونِ!
"لاَيعَلَمُ تاويلَهُ اِلا الله" اونهون اتُ سندونِ
ڪونہ جاڻي مَنجهونِ، آوءِ پُجَهڻان پَهارِ تئا

(14)

"بيت سندي در وصف مقامات سالڪان واه"

جِنه پنڌِ نهايَتَ ناهِ ڪا، نہ ڪو اَنت نہ ڇيهُ
سو ڪوڙين ڏسي ڪَنبِئا ڏُوران ڏاڍو ڏيهُ
اُتِ هَلَڻُ حيرَتَ ۾ ٿِئو چيتان تُون چليهُ
اوري ڪَرِ مَ آسرو وِرچي تون مَ ويهُ
ثابِتُ ٿِيُ سُبحانَ سِينَ، منجهہ حقيقت پيهُ
تہ سوئِي پَسينِ ڏيهُ، جِه ڪي سڪي سيَڪو

(15)

"بيت سندي وصف آثار وحدت باري تعالی جلَّ شانہ"

آثارين "اِلٰہ" جي، اندرِ ڪئو اُهاء (1)
اُبيتا اُهي عنايت جي پسندي هِي شعاع (2)

---

(1) اصل: اثاري (اشاري؟) (2)اصل: "اپٽيا اهي عنايت جي سدي يه شعا."

Scanned by CamScanner

(1) تين ڪَهيا ڪارُو نيارَ ڏي، متي وَهَ وهيا
سندا تَنِ تڪِيا، وَجِي ڪَنِ ڪُنَنِ تئا.

(16)

"بيت سندي در وصف صفات اصول باري تعالیٰ"

(2) اُصولِي صِفاتين "اِلٰه" جي، سُڄِجا گهڻا پار
نہَ اُوءِ عَين "ذات" سي، نہ سي ذاتيان ڌارَ
(3) قديمُ قادِرُ سين تو، آهينِ اِهي پارَ
(4) هي جي نِرتا نُور نِبارَ پيئا سي پاڪَ پَرمل ۾

(17)

ٻُجهي تئن اَبوجهہَ، ڃاڻُ وڃائي پاهنجو
هوئين جي سَبوجهہُ، تہ ٻُجهہَ مَ ٻُڙي جيترو.

(18)

"بيت سندي در وصف باري تعالیٰ"

(5) عَقلُ ات اوچون تئو نڪو فڪر بندُ
اِجتَهادُ جو مُجتَهدَنِ جو تِنه نہ لَڌو هَندُ
عاجِزُ اِنِ عُلُومُ ڪئا، وئو فائقَن فَندُ
(6) اِيُ حُڪمائين حاذِقين تئو سَيِنِ بندُ
(7) وئو سيڪو رندُ، ري ربَّ ناه ڪِين.

(1) اصل: "متي وه ريها." (2) اصل: "اصولي صفاتي الهجي." (3) اصل: "قديم قادرسي اواهين اهي پار." (4) اصل. نرتا. هيءُ بيت بنا عنوان جي ڪتاب جي باب 19 جي وچ ۾ آيل آهي. (5) اصل: "عقل اذ اوج تئو نڪر فڪر پند." (6) اصل: "اي حڪماء حاذق تئو سبن بند." (7) اصل: "ري صرب نا هڪ."

Scanned by CamScanner

(19)

"بيت سندي در صفت باري تعالیٰ"

اولِيَا تئَن عالَمَ ۾، جِئَن سُتُونَ منجهه گَهَرنّ (1)
تِنه گهر کي هيڪَڙي لَڏي سَڀِ وَجَنّ (2)
هوءِ جوڳو جَنِي جي، هُجي ساڪِنُ سدا تَنِّ (3)
مجِي سَبَ وجَنِّ، متي ماڳ ڏٺين کي. (4)

(20)

عالَم اُيَيڪَ جَنِ جي، هُونِ سلامتَ سي
قادرُ ڪَمالَ قدرت سِين عَطا اُنِ ڏي
هوءِ مَحل ماندَ مَعُونَت قَرار قُوّت تن کي (5)
[گهوڻيا تِنه] گَهرني پُرجِت جهاپا جائيون (6)

---

(1) اصل: "اوليا تن عالم ۾ جن ستون منج ڪرن" (2) اصل: ته ڪرڪي هيڪري لدي سب وجن." (3) اصل: "هوجو ڪوجني تنجي هجي ساڪن سدا تن." (4) اصل: "محي سب وجن معي ماک در سڪي." (5) اصل: "هوءِ محنماند معونت قرار قوة تن ڪي" (6) اسان جي پڙهڻي بالڪل گماني آهي. اصل صورتخطي هن طرح آهي: "ڪرني پرچ تاجا باحاي."

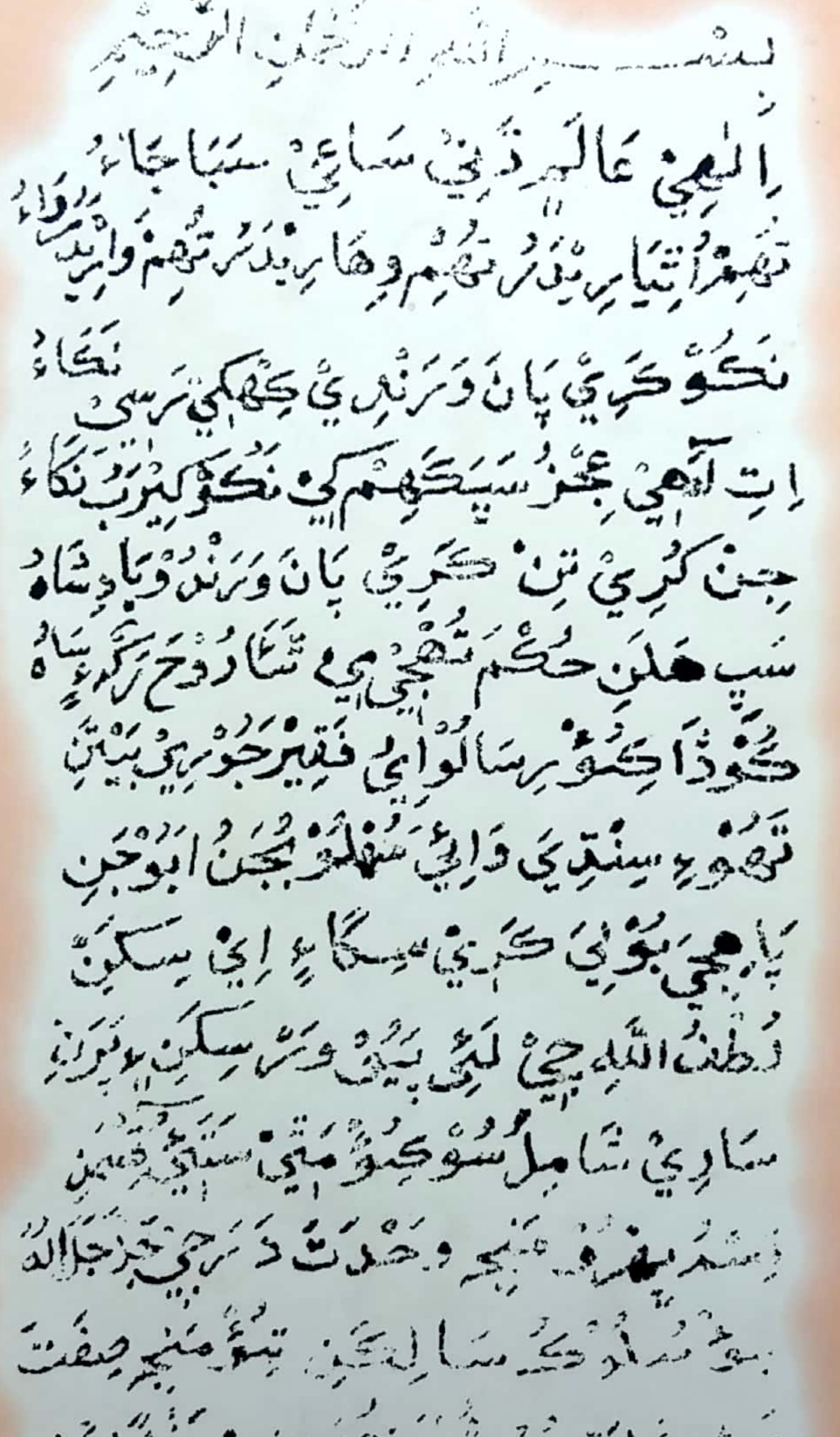

بسم الله الرحمن الرحيم

'سنڌي رسالي' جي شروع وارو صفحو

Scanned by CamScanner